183

NICLOU, (H. A. A.).

TWEEMAAL GEPENSIONEERS OF GEEN PROEFGE.

LEMBAGA KEBUDAJAAN INDONESIA

VI-154

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I.
Tanggal : 30-06-2010
Nomor Induk : 827/PN-MUSEUM/10
BIB-ID :
ITEM-ID :
Asal : Museum Pusat

TWEEMAAL GEPENSIONEERD

OF

GEEN PROTÉGÉ,

DOOR

H. A. A. NICLOU,
Oud Kapitein der Infanterie.

1e. Gedeelte:

Inleiding, militaire loopbaan tot in Julij 1863, en ontslag op den 21en dier maand.

2e. Gedeelte:

Terugkomst in Indië, verblijf te *Willem I*, en eervol ontslag op den 18en Februarij 1869.

SAMARANG.
DE GROOT, KOLFF & Co.
1870.

BAT. GENOOTSCHAP VAN

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

't Is in den avond van den 19en Februarij 1869. Luisterrijk verlicht is de zaal der societeit *„de Verpoozing"* te Willem I. Guirlandes van het helderste groen omstrengelen de steunpilaren van het stevige gebouw, of streelen, doorweven met van tropische kleurenpracht vonkelende bloemen, zooals zij daar neerhangen langs de sneeuwwitte wanden van het ruime locaal, de door het helle licht vermoeide oogen van den toeschouwer. Ginds, in het verschiet, ziet men de beeldtenis van Z. M. Koning *Willem den derde*, half verscholen in weelderigen bladerentooi en rijke bloemenkransen. Zij is omhangen met de Nederlandsche driekleur, in breede plooijen gedrapeerd om het portret van den geëerbiedigden vorst. Digter bij, dáár voor dat beeld, staart het oog met welgevallen op een met smaak zamengestelde trophée; houwitzers, geweren, pistolen, sabels, helmen, zinnebeelden van de verschillende wapens, te zamen vormende het Indisch leger, altijd gereed, ook met opoffering der duurste belangen, ten strijde te trekken voor *Nederland* en hem, die daar door zijn afbeeldsel vertegenwoordigd wordt.

Van oogenblik tot oogenblik klinken de toonen eener echt militaire muziek. 't Is wanneer rijtuigen voor den ingang van het gebouw stil houden, en zich ontdoen van hunnen beminnelijken last: lieve, bevallige vrouwen, in sierlijk balcostuum, wier bekoorlijke gelaatstrekken nog aantrekkelijker worden door den zachten glimlach, die de hoop op eenen genotvollen avond doet ontstaan; binnen geleid wordende door jonge levenslustige krijgers, zich verheugende in het vooruitzigt op de aangename uren, welke zij in het bijzijn van die keur van schoonen zullen mogen doorbrengen. En die hoop op vreugde en genoegen wordt niet teleur gesteld. Spoedig worden de toonen, waarmede tot nog toe iedere binnentredende begroet werd, vervangen door eene wegslepende dansmuziek. Weinigen kunnen

weerstand bieden aan het verleidende eener zoo aantrekkelijke harmonie. Zorglooze paren werpen zich zonder bedenken in den stroom van vreugdevolle bedwelming.

Het eentoonige en vervelende der anders zoo treurige vesting Willem I wordt vergeten.

Iedereen beijvert zich door eene opgeruimde stemming bij te dragen tot verhooging van het genoegen, 't welk men zich voorstelt op den verjaardag der geboorte van Koning Willem III, — want het is diens feest, dat gevierd wordt — te genieten.

Allen zijn gedurende eenige uren regt gelukkig.

Ik zeg daar: allen, en toch is het woord „gelukkig" niet van toepassing op één der aanwezigen.

Peinzend wandelt daar, in de voorgallerij der Societeit, een Officier, wiens schouders bijna tien jaren met de Kapiteins-epauletten versierd zijn. Zijn starende blik en de verstrooide oogopslag, waarmede hij enkele malen naar binnen ziet, zijn genoeg om den geoefenden menschenkenner te doen bemerken, dat zijn geest elders bezig is, dat hij afgeleid wordt door ernstige bespiegelingen; in één woord: dat zijne gedachten overal rondzwerven, behalve bij het feest van dezen avond.

En voor die afgetrokkenheid, dat niet te huis zijn te midden dezer joelende menigte, dat denken aan ernstiger zaken dan dans en muziek, bestaan redenen.

't Is toch heden voor hem, die daar wandelt, een gewigtige dag. Twee en twintig jaren geleden, denzelfden datum, wierp het schip dat hem jong en vol illusiën naar Indië voerde, het anker ter reede van *Batavia*. Zes jaren later, den 19en Februarij 1853, vertrok hij uit *Suriname*. Weder tien jaren later, — 't was te *Macasser* — werd hem een schrijven ter hand gesteld, 't welk strekte tot voorbode van een hem kort daarna aangedaan grievend onregt. Wat al herinneringen sedert dien 19en Februarij 1847!

Schitterende verwachtingen en teleurgestelde hoop; dagen geluk en maanden verdriet; dikwijls miskend, zelden begrepen en thans ten prooi aan eene martelende onzekerheid; niet wetende of het bekrompene kleinheid, looden dompergeest, onedel nepotisme, en zucht om zich zelven ten koste van anderen staande te houden, zal gelukt zijn, nogmaals zijne carrière en toekomst te vernietigen, hem het loon van ruim vier en twintig jaren eervolle en trouwe pligtsbetrachting te onthouden. Nog alleen op den vertegenwoordiger van hem, wiens feest heden gevierd wordt, is zijne hoop gevestigd. 1863 heeft hem geleerd,

dat hij daar, waar wraakzucht, particuliere belangen of antipathie in het spel komen, van zijne meer natuurlijke beschermers niets mag verwachten. Zal zijn vertrouwen op het gevoel van regt en billijkheid van 's Konings plaatsvervanger blijken juist te zijn, dan wel zal ook deze landvoogd blindelings aannemen, wat een legerbevelhebber goedvindt te zeggen? Dat is de vraag, waarvan afhangt zijn „to be or not to be", dat is te zeggen: zijne benoeming tot hoofd-officier dan wel zijn ontslag uit Z. M. militaire dienst onder toekenning van een pensioen, niet genoegzaam om te voorzien in het onderhoud van eenen stokouden vader en jeugdig pleegkind, en met het vooruitzigt nogmaals te zullen gedoemd zijn tot werkeloosheid en miskenning. Lang zal zijne onzekerheid niet duren. Onopgemerkt te midden van het feestgevoel en de algemeene opgewondenheid nadert zijn bediende.

Eene vriendenhand zond hem eenige weinige woorden. Zij bevatten de tijding dat zijne verwachtingen voor goed waren vernietigd, dat hij niets meer mogt hopen, en dat dezelfde regering, die anders dikwijls maanden en weder maanden liet voorbij gaan, alvorens te letten op de belangen harer dienaren, thans twee dagen had genoeg geacht, om te beslissen op zijn uit gevoel van eigenwaarde gedaan verzoek om bevordering of ontslag uit Z. M. militaire dienst, en om in laatstgemelden zin te besluiten. Of hij teleurgesteld was? Of bittere gedachten de zijne waren? Of een smartelijk verschiet voor hem opdoemde? Het antwoord op die vragen behoeft niet gegeven te worden, iedereen zal het zich kunnen voorstellen. Toch wist hij zich te bedwingen. Zij allen, die daar zoo vrolijk en opgeruimd binnen zaten, waren, daarvan was hij overtuigd, met hart en ziel zijne vrienden. Het op dat oogenblik bekend worden van den slag die hem trof, zou, dit wist hij, de feestvreugde zonder twijfel gestoord hebben. Dat mogt niet gebeuren.

En ten einde niemand te doen vermoeden, welke grievende tijding hij daareven ontving, mengde hij zich van af dat oogenblik onder de menigte en wist zijn geheim zoo goed te bewaren, dat eerst den volgenden avond bekend werd, wat hem was aangebragt te midden van het feest ter eere van Koning *Willem III!*

Die officier nu, die daar juist op het oogenblik dat hij meende regt te hebben op bevordering, werd aan den dijk gezet, was schrijver dezes. — Hij had trouwens op niets anders moeten rekenen. Hij was immers van zeer eenvoudige afkomst, en 't was dus al wel dat hij het zoo ver gebragt had; hij was niet

door aanhuwelijking verwant aan magtige personen, en er was dus geene reden om zich veel aan hem te laten gelegen liggen; hij was niet bigot ultramontaansch en kon dus niet bogen op de bescherming der geestelijkheid; hij was geen liefhebber van het whist of quadrillespel en had zich daarmede niet aangenaam weten te maken bij hooggeplaatste lieden; hij was éénloopend persoon en kon dus onmogelijk voor iemand te zorgen hebben, en eindelijk hij was wel eens in het strijdperk getreden tegen misbruiken of verdrukking, en had daardoor het regt verbeurd op iets dat geleek naar toegevendheid.

Wie dus was meer dan hij geschikt, om opgeofferd te worden? Was daarom hetgeen hem te beurt viel billijk? Hij meent zulks te mogen betwijfelen. Misschien echter vergist hij zich. Misschien dat ook het onpartijdige publiek oordeelt, dat iemand als hij *volmaakt* moet zijn, in de volste beteekenis van het woord, zal hij niet worden voorbij gegaan.

En 't is om dat oordeel uittelokken, verkeerde voorstellingen tegen te gaan, en zijne kamaraden te waarschuwen tegen hetgeen ook hun te beurt kan vallen, dat hij in het licht geeft de volgende brieven, bevattende een juist verhaal der omstandigheden, die aanleiding gaven zoo tot zijne eerste, als tot zijne tweede pensionering.—

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Batavia, 8 April 1869.

Zeer waarde Vriend!

„Ruim 24 jaren in 's lands dienst; 22 jaren in Oost- en „West-Indië; bijna 19 jaren officier; haast 10 jaren kapitein; „aan de beurt voor bevordering; steeds gunstig gesignaleerd; „telkens tevredenheidsbetuigingen; nimmer gestraft; in het „verschiet eene aanmerkelijke verhooging van pensioen welke u „in uwe positie zoo goed zou te pas komen; gehecht aan In„dië; en dan de dienst te verlaten? Dat is een dollemans-streek, „die ik van u niet verwacht had!" Zoo roept gij mij toe, en ik moet erkennen dat het U, niet bekend met Indische toestanden, en niet geheel op de hoogte van het met mij gebeurde, moet voorkomen dat ik dwaas, zeer dwaas zelfs, gehandeld heb, en de door mij gedane stap dus wel eenige nadere toelichting verdient.

Die toelichting vindt gij in de volgende bladen. Vergeef mij, wanneer ik daarin wijdloopiger ben, dan U wellicht zal aangenaam zijn. Tot het vormen van een juist begrip der zaak is zulks noodig, al is het ook dat ik daardoor uw geduld op eene harde proef stel, en bijzonderheden aanhaal die u anders zonder twijfel weinig belang zouden inboezemen.

Dan ter zake!

Den 14en December 1844 trad ik te *Nijmegen* als kanonnier 2e klasse in militaire dienst. Ruim één jaar later korporaal, in Augustus 1846 fourier, ging ik in laatstgemelden rang over bij het Koloniaal Werfdepôt, vertrok den 7en October 1846 naar Oost-Indië en kwam op den 19 Februarij 1847 ter reede van *Batavia*.

In den beginne geplaatst bij de 1e kompagnie artillerie onder kommando van den kapitein Alberti, had ik het aan diens tusschenkomst te danken, dat ik in 't laatst van 1847 werd toegelaten op de artillerieschool te *Batavia*.

Mij met lust en ijver toeleggende op mijne studiën en zoo veel mogelijk partij trekkende van het degelijke onderwijs van den toenmaligen 1en luitenant, thans gepensioneerden kolonel der artillerie Moerman, bragt ik het zoo ver dat ik in het laatst van 1848 was no. 1 in de 1e klasse van leerlingen, en het tijdstip waarop het eindexamen no. 2, vereischt om in aanmerking te komen voor bevordering tot 2en luitenant der ar-

tillerie, zou kunnen afleggen, niet meer ver af kon zijn. Het was omstreeks dien tijd dat tot het invoeren van verbeteringen bij het wapen der artillerie uit *Nederland* aankwam, de luitenant-kolonel, kort daarna kolonel VAN RIJNEVELDT. Ingenomen tegen al wat Indisch was, en dus ook tegen de artillerieschool, trok deze al zeer spoedig de aandacht van dien hoofd-officier. Hij achtte de kundigheden, die aan die inrichting konden worden opgedaan, op verre na niet voldoende. Volgens zijne inzigten, was het noodig, dat het examen voor 2en luitenant der artillerie, ook wanneer het in Indië werd afgelegd, gelijk stond of ten minste bijna overeenkwam met dat van de *Militaire Academie* te *Breda*. Maaregelen werden in dien zin genomen, en het gevolg was dat wij, namelijk al de élèves der 1e klasse, met uitzondering van den lateren kapitein BRANDS, verzochten, te mogen overgaan bij het wapen der infanterie, en in het begin van Maart 1849 geplaatst werden bij het 1e. bataillon, in garnizoen te *Meester-Cornelis*. Spoedig daarna hadden wij (de sergeanten SCHULZE, RIEMSDIJK en ik) reden om den gedanen stap te betreuren. Niet alleen kwam de kolonel RIJNEVELDT weldra van zijne veel omvattende plannen terug; ook onze overgang bij het 1e bataillon werd door een der invloedrijkste officieren van dat korps met leede oogen gezien. Men kon het denkbeeld maar niet verkroppen, dat wij, vreemde indringers, ons zouden plaatsen tusschen onder-officieren, hunne eerste opleiding ontvangen hebbende bij het wapen der infanterie. Vandaar tegenwerking en pogen om te beletten, dat wij deelnamen aan het eerstvolgend examen voor den rang van 2en luitenant. Slechts door een beroep op hoogere autoriteiten gelukte het SCHULZE en mij, dien tegenstand te overwinnen. Het resultaat van het daarop volgende examen was, dat ik kreeg no 1 en SCHULZE no 2.

Toch waren wij niet bij de eerstvolgende promotie. Zonder medeweten der leden van de kommissie van examinatie werden na het dresseren en teekenen der proces-verbalen eenige woorden bij geschreven, waardoor de aspiranten niet naar de aan den dag gelegde bekwaamheden, maar volgens ancienniteit gerangschikt werden. Ik heb de expeditie's der proces-verbalen later in handen gehad, en mij van de waarheid van 't geen ik beweer, en mij reeds door drie leden der kommissie was verklaard, met eigen oogen overtuigd.

Die niet te kwalificeren handeling was oorzaak, dat SCHULZE en ik eenige nummers lager in de ranglijst te staan kwamen, dan wij volgens regt en billijkheid hadden moeten innemen. Jong

en gelukkig met het verkrijgen der epauletten heb ik mij, eenmaal officier zijnde, de zaak niet erg aangetrokken, en ben er, hoe mij dit ook werd aangeraden, (*) nimmer op terug gekomen. — En toch was ze van gewichtigen invloed op mijn volgend leven. — Immers zou ik, zonder die achteruitstelling eene plaats hebben ingenomen boven den tegenwoordigen majoor SCHEEPENS; dus eenige maanden vroeger aan de beurt zijn gekomen voor bevordering, en in dat geval — 't zal u later blijken — wel denkelijk benoemd zijn, zoodat gij thans uwe brieven, in stede van aan den gepensioneerden kapitein, zoudt hebben kunnen adresseren aan den majoor NICLOU.

Mijne, wellicht ten gevolge der door mij ingeroepen tusschenkomst van den lateren generaal DE BRAUW, spoedig na de benoeming van SCHEEPENS c. s. plaats vindende bevordering tot officier dagteekende van 5 Mei 1850. Juist dien dag vertrokken de expeditionaire troepen onder majoor HEMMES, van welke ik sedert October te voren deel uitmaakte, van *Palembang*. Wij waren geëmbarkeerd aan boord der *Djelanie* en werden gesleept door Z. M. stoomschip *Borneo*. Twee dagen later zaten wij op de oostkust van *Sumatra* aan den grond. Gezouten visch met drooge, slecht gekookte rijst is geen bijzonder gezond voedsel. Gebrek aan water en onreinheid aan boord van een met soldaten, vrouwen, kinderen en kettinggangers, volgepropt schip werkt nog nadeeliger. Er kwamen zieken. Een derzelve was ik, en toen wij ongeveer veertien dagen later te *Batavia* debarkeerden, leed ik aan eene buikziekte, die later herhaaldelijk terugkeerde, en eerst in de laatste jaren voor goed is verdwenen.

In het laatst van Augustus 1850 vertrok ik, ten einde mijne bestemming, het 14e. bataillon infanterie, te volgen van *Batavia* naar *Soerabaia*.

Gedurende den overtogt deden zich de gevolgen mijner ongelukkige reis van *Palembang* naar *Batavia* erger dan vroeger gevoelen; en na, sedert mijne komst te *Soerabaija*, nu eens in het hospitaal te zijn verpleegd, dan weder verlof te hebben gehad, dan weder dienst te hebben gedaan, vertrok ik den 3en April 1851, aan boord der *Aldebaran*, gezagvoerder MEIJBOOM, wegens ziekte met een tweejarig verlof naar *Europa*.

Vergeef mij, wanneer ik, wat betreft dat verlof, eenigzins uitvoerig ben. 't Is me later hoog aangerekend, zóó zelfs dat

(*) Onder anderen door den tegenwoordigen gepensioneerden kolonel MOERMAN.

men gepoogd heeft, er een mij aangedaan schreeuwend onregt mede te verontschuldigen. Zie hier, hoe geneigd ik moest zijn, er van gebruik te maken.

'k Was nog geen jaar officier. De kosten mijner uitrusting waren nog niet aangezuiverd. Mijn verlof naar *Malang* had niet gestrekt, om mij finantiëel te doen vooruitgaan. 't Gevolg van een en ander waren schulden, wel niet tot een hoog bedrag, maar toch te veel om van het kleine verlofstractement te kunnen afbetaald worden. Buitendien voorzag ik gedeeltelijk in het onderhoud van mijnen vader, en had geene betrekkingen, op wier bijstand ik in *Nederland* zou kunnen rekenen. Voor mij had het vertrek derwaarts dus niets aanlokkelijks; alleen ontbering en teleurstelling toch kon er het gevolg van zijn. Zóó goed werd dit door mij begrepen, dat ik eerst na dagen lang tegenstreven toegaf aan den raad van den mij behandelenden geneesheer, om als eenig middel tot levensbehoud naar *Europa* te vertrekken. Hoe echter daar te komen? Geld had ik niet. Voor passagekosten werd slechts toegestaan *f* 564.—

Er moest dus gesuppleerd worden. De afdoening van enkele loopende schulden kon onmogelijk uitgesteld worden. De aanschaffing van kooigoederen, warme kleeding voor de reis en een weinig provisiën was noodig. Dat alles te bekostigen van de drie honderd guldens voorschot op verlofstractement, die mij vóór mijn vertrek zouden uitbetaald worden, was onmogelijk. Goede raad was duur; hulp nog kostbaarder. Door de tusschenkomst van kapitein POOLMAN werd mij passage verleend voor *f* 700.— Men *vergat*, van mijne *f* 300 voorschot te korten 11 pCt. voor weduwen en weezen en verhoogd pensioenfonds, gerekend van het activiteits-tractement ad *f* 1620; een toko-houder gaf mij eenige goederen op krediet, een kameraad hielp me met een halfsleetsche Hollandsche onderofficiersjas, die ter dekking tegen het gure winter weder aan de *Kaap* zoo goed mogelijk werd herschapen in paletot; en op een goeden morgen stond ik aan boord van een naar Nederland zeilend schip, eenige weinige guldens rijk en vol bekommering over de toekomst die ik te gemoet ging.

Onze reis duurde vijf maanden. Ze was verre van aangenaam, vooral voor mij, die maar al te goed kon merken, dat de kosten mijner passage drie honderd guldens minder bedroegen, dan die der overige passagiers. Den 28 Augustus 1851, na nog in het gezigt van den toren van Scheveningen de kans te hebben geloopen, van schipbreuk te lijden, debar-

keerde ik te *Nieuwe Diep*. Na kruijer betaald, hofmeester en kok fooijen gegeven te hebben, bezat ik nog elf guldens. Met deze reisde ik naar *'s Hage* en bevond mij een paar dagen later op eene kamer in *'t Bossche Veerhuis*, en — in 't bezit van 13 — zegge: dertien — CENTEN!

Wat nu te doen? Mijn eerste gang was naar koloniën. Ik kreeg den raad, den Minister te spreken, en een voorschot te vragen. Ongelukkig was het Donderdag of Vrijdag en zou de audientie eerst den volgenden Woensdag plaats hebben. In gestadigen angst, mijn logement niet te zullen kunnen betalen, bragt ik den tusschentijd door. Dwalende langs 's Heeren straten was het mij onmogelijk, eene enkele plaats van uitspanning te bezoeken. Soms werd ik uitgenoodigd tot het mede binnentreden van een koffijhuis of societeit. „'k Ben wegens ziekte uit *Indië* teruggekeerd, en durf me nog niet „blootstellen aan de verleiding iets nadeeligs te gebruiken, liever blijf ik dus buiten," was mijn stereotiep antwoord. Eindelijk was 't Woensdag. Het uur van audientie sloeg. Zijne Excellentie was welwillend; dat is te zeggen: ik kreeg een voorschot van *f* 225, na aftrek van *f* 3,48 voor zegels, leges, enz., terug te geven in termijnen van ¼ van mijn verlofstractement. Of ik ruimer 'adem de! Ik was ten minste voor het oogenblik gered.

't Verschiet was anders vrij donker; ten bewijze strekke het volgende uittreksel uit het besluit, dat mij werd ter hand gesteld.

Verlofstractement van en met 4 Augustus 1851 tot en met ultimo October . . . . . *f* 219,04

Contributie Weduwen-, Weezen- en verhoogd Pensioenfonds van af ultimo Maart	*f* 103,95	
Delegatie van af idem	„ 105,—	
1% Provisie	„ 1,05	„ 210.—
zoodat in November voor het eerst zal worden betaald		„ 9,04
Voorts over de maanden November en vervolgens per maand		„ 75.—
na aftrek als voren contributie fondsen	*f* 14,85	
idem voor delegatie en provisie	„ 15,15	
idem ¼ van 't genoten voorschot	„ 18,75	„ 48,75
Zoodat tot en met ultimo October 1852, te rekenen van af November 1851, en dus nog gedurende een jaar zou worden uitbetaald 's maands		„ 26,25

PERPUSTAKAAN NASIONAL

en voorts [ongeveer tegen het tijdstip van
mijn terugkeer naar Indië] per maand . . . „ 45,—

't Was om wanhopend te worden. — De ontvangene *f* 225.— waren grootendeels besteed aan kosten van logement, kleeding, reizen enz. Hoe mij te redden? Ik nam een kort besluit; ging naar Gelderland; vestigde mij op een afgelegen dorpje, de geboorteplaats mijner moeder, en betaalde *f* 5.— per week, voor kost, inwoning en eene plaats aan den gemeenschappelijken haard.

Zes bange maanden werden zoo doorgebragt; studie was mijne eenige uitspanning. Eindelijk echter werd mijne afgezonderde wijze van leven ondragelijk, en ik ging naar *'s Hage* ten einde te verzoeken, hoewel dan ook mijn verlof nog op verre na niet geëindigd was, naar *Indië* te mogen terugkeeren.

Tegen het laatste bestond echter een gewigtig bezwaar. Eene geneeskundige kommissie zou moeten beoordeelen of mijne gezondheid genoegzaam verbeterd was, om zonder gevaar voor weder instorten de terugreis naar Oost-Indië te kunnen aanvaarden.

't Was niet te verwachten, dat dat oordeel reeds nu, na een zoo kort vertoef in het moederland, gunstig zou uitvallen. Juist te dier tijd was bepaald, dat de *West-Indische* officieren in Nederland bewijzen zouden moeten geven van hunne geschiktheid voor hoogere rangen. Men bood mij aan tot ultimo December 1852 derwaarts te gaan. Ik vond het denkbeeld zeer naar mijnen smaak, en den 10en April 1852, des morgens ten acht ure, zeilde ik als kommandant van een detachement suppletietroepen, sterk 70 man, aan boord van het barkschip *Anthonie en Eugenie*, gezagvoerder C. Meijer, uit de haven van het *Nieuwe Diep*, met bestemming naar *Suriname*.

Onze reis duurde vijf en dertig dagen. Iets bijzonders viel gedurende den overtogt niet voor.

Het eenige, dat verdiende opgemerkt te worden, was dat de *Anthonie Eugenie* niet voorzien was van een chronometer, en wij dientengevolge het Duivels-Eiland [Fransch Guyana] twee dagen vroeger in 't zigt kregen, dan volgens gegist bestek had moeten gebeuren. Den 16en Mei bragt ik mijn detachement, en zulk volgens verklaring der bevoegde autoriteiten, in de beste orde aan wal, en nam, daartoe allerminzaamst uitgenoodigd, mijnen intrek bij den toenmaligen garnizoenskommandant, den Majoor de Villeneuve.

Niet alleen door dien hoofd-officier, maar ook door zijne goedhartige echtgenoote en kinderen werd ik allerhartelijkst ontvangen, en wel was de ongedwongen gulle gastvrijheid welke

mij, eerst in zijne woning, later ten huize van den tegenwoordigen kapitein Römer Price ten deel viel, geschikt om mij eenen goeden dunk van *Suriname* te doen opvatten.

Genoegelijk was dan ook de eerste tijd van mijn verblijf in die kolonie. Én *Paramaribo* én zijne bewoners bevielen mij uitmuntend. Bovendien waren mijne nieuwe kameraden brave en onbetaalbare lieden. Allen wedijverden in hulpbetoon. Sommigen meubileerden mijne woning; anderen voorzagen mij van het buitendien noodige, en vooral mijn buurman, de straks genoemde kapitein Römer Price, was even als de familie de Villeneuve gedurende den geheelen tijd van mijn verblijf, onuitputtelijk in oplettendheden. 't Leven was te dier tijd te *Paramaribo* niet onaangenaam. Van den stijven Oost-Indischen receptietoon was nog niets te bespeuren. — 't Kaartspel was volstrekt niet algemeen. — Nimmer zag ik de dames [die, tusschen twee haakjes zij zulks gezegd, zonder uitzondering allerliefst waren] op lange rijen neerzitten, wachtende op de dingen die komen zouden, dat is te zeggen: op het oogenblik dat de een of andere gast, voldoende aan zijne verpligting, zich, [uit vrees van al te banaal te zullen zijn, dikwijls met angstzweet op het voorhoofd] zou inspannen, om eene would-be aardigheid te komen vertellen. In alles heerschte een zoo losse en aangename toon, dat de vreemdeling die zich in *Suriname* niet op zijn gemak gevoelde, zeer zeker eene uitzondering op den regel zou gemaakt hebben.

Tegenover dat alles stonden echter verscheidene minder aanlokkelijke toestanden. In *Suriname* hadden de eerste kolonisten, in plaats van, zooals op *Java*, aan te treffen eene op vrij hoogen trap van beschaving staande bevolking, gevonden Indiaansche stammen, rondzwervende in uitgestrekte wouden, en volkomen onbekend met eenig comfort. In plaats dus, van zooals onze voorgangers op Java, het goede dat bij de inheemsche bevolking werd aangetroffen te kunnen overbrengen in hunne gewoonten en wijze van leven, waren de eerste Surinaamsche kolonisten, bij de Indianen niets aantreffende, wat navolging verdiende, verpligt geweest zich in een klimaat, daarvoor zoo weinig geschikt als dat van Suriname, te blijven behelpen met hunne oud-Hollandsche wijze van leven.

Ten gevolge van dien weinig gemakken. In de huizen slechts zelden behoorlijk ingerigte badkamers. Een luchtig, zich voor het klimaat eigenend négligé gedurende de warme uren van den dag, of in den vroegen morgen en laten avond, onbekend. Klambo's niet altijd in gebruik. Levensmiddelen, hoofdzakelijk

uit Holland ingevoerd wordende en veeltijds bestaande uit scheepsprovisiën, erwten, zout vleesch en spek. De middel- en lagere klassen, zich behelpende met gedroogde gezouten visch en de onmisbare banaan.

Bedienden, slaven die van hunne meesters tegen hooge prijzen moesten gehuurd worden, en dus voor den karig betaald wordenden officier bijna niet te verkrijgen. Eindelijk nog, weinig promotie: 2e luitenants van 16 en 17 jaren. — Achteruitstelling en minachting van den officier in vergelijking met zijne kameraden in *Nederland* en *Oost-Indië*.

Ziedaar enkele der schaduwzijden van het verblijf in *Suriname*. Maar vooral één instelling, uitmakende den grondslag der *Surinaamsche* maatschappij, was het, die mij eenen onoverwinbaren tegenzin inboezemde. Ik bedoel den gruwel der slavernij, dien ik hier in zijne zwartste kleur leerde kennen. Gedurende mijn vroeger verblijf in *Oost-Indië*, had ik, hoewel niet ingenomen met dien vernederenden toestand van dienstbaarheid, het lot der daar aanwezige slaven echter niet van de ongunstigste zijde leeren kennen. Dikwijls had ik dan ook, bij mijne terugkomst in *Nederland*, het lot dier lieden als dragelijk, en de verhalen, betrekkelijk hun lijden in omloop, als overdreven afgeschilderd. Gedurende den overtogt naar *Suriname* werd echter mijne opmerkzaamheid opgewekt door de ijselijke verhalen van mishandelingen en wreede strafoefeningen uit den mond van den gezagvoerder der *Anthonie* en *Eugenie*, een man die zijn halve leven in *Suriname* doorbragt en geheel op de hoogte was van *West-Indische* toestanden. De onaangename indruk, daardoor te weeg gebracht, verminderde niet toen ik spoedig na mijne komst te *Paramaribo* getuige was of de zekerheid kreeg van het gebeuren van feiten, die mij de overtuiging gaven, dat men mij den toestand der Surinaamsche slaven niet te erg had afgeschilderd.

Al spoedig was ik dan ook een verklaard tegenstander der slavernij, en nimmer gedurende mijn verblijf in *Suriname* heb ik mijne gevoelens dienaangaande een oogenblik zoeken te verbloemen.

Ik heb de instelling bestreden tegenover den slaveneigenaar en den koopman; tegenover den Gouverneur en den minderen ambtenaar; tegenover mijne kameraden en godsdienstleeraars; in de stad en op plantage, altijd zoo krachtig mogelijk, steeds met het vuur eener heilige verontwaardiging. — Maar ik deed meer. — Niet af willende gaan op enkele feiten of omstandigheden, toe-

vallig te mijner oore gekomen, besloot ik de dienstbaarheid, zooals zij in *Suriname* bestond, te maken tot het voorwerp eener strenge en diepe studie. — Ieder oogenblik, dat ik kon afzonderen, werd daaraan gewijd. Nachten en weder nachten zijn wakende door mij doorgebragt, om geheel op de hoogte te komen van het onderwerp, dat mij zooveel belang inboezemde: het lot van veertig duizend verdrukten, zich zelven niet kunnende verdedigen.

Eindelijk gereed zijnde, liet ik mijn werk beoordeelen door drie geheel in *Suriname* te huis zijnde, en bij mij als braaf en onafhankelijk bekend staande mannen. Allen schonken hunne adhaesie; allen verklaarden dat mijne aanteekeningen en beschouwingen op waarheid gegrond waren.

Ik besloot toen, daarbij volgende de inspraak van mijn geweten, voor de niet-vrije Surinaamsche bevolking te doen wat ik vermogt. Zelf te haren behoeve op te treden, zou echter weinig geholpen hebben.

Welk gewigt zou de naam van een jong onbekend 2en luitenant der infanterie, hebben in de schaal gelegd tegenover officiëele verklaringen, gesteund door het luide geroep over ziekelijke philantrophie en partijdigheid van magtige slaveneigenaars!

Daarom besloot ik mijne aanteekeningen toe te vertrouwen aan iemand, die èn door zijne hooge maatschappelijke betrekking èn door den roem dien hij als verdediger van lijdenden en verdrukten had ingeoogst, zeker kon zijn niet zonder invloed te zullen wezen. Die iemand behoefde niet ver gezocht te worden. 't Was Dr. W. R. Baron van Hoëvell, lid van de 2e Kamer der Staten-Generaal. Den 19 Februarij 1853 uit *Suriname* vertrokken, was ik na eene zevenenveertigdaagsche reis, vol ellende en wederwaardigheden, nog naauwelijks in *Nederland* aangekomen, of ik volvoerde mijn plan. — Ik was één [redacted], misschien wel *de* voornaamste der mannen, van wie Dr. van Hoëvell gewag maakt in het voorwoord van zijn werk „Slaven en vrijen" als hem verschaft hebbende de gegevens en inlichtingen, die hem in staat gesteld hebben tot het zamenstellen van dat geschrift; even als ik het was — de Heeren Groen van Prinsterer en Baron Mackaij zullen het zich herinneren — die in den avond van 15 April 1853 die beide invloedrijke leden der toenmalige 2e Kamer ten huize van den Heer van Hoëvell door een verhaal van hetgeen ik in *Suriname* zag, nog meer dan reeds het geval was, voor de zaak der emancipatie trachtte te winnen.

't Was in den meest bewogen tijd der bisschopskwestie dat ik in Nederland terugkeerde. De gemoederen waren tweeledig opgewonden, als: 1e. door den val van het ministerie THORBECKE en hetgeen daarmede in verband stond, en 2e. door Mevrouw BEECHER STOWE's, pas in Nederland bekend geworden, *„Uncle Toms Cabin."* De eerste agitatie boezemde natuurlijk het meeste belang in. De ware tijd, om met vrucht en afdoende tegen de Surinaamsche slavernij op te treden, was dus nog niet gekomen. Ten einde echter voorloopig iets te doen, plaatste ik in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, zoo ik meen van 23 Mei 1853 een uitgebreid stuk, dienende tot bestrijding van een vroeger artikel uit *Suriname*, waarbij de toestand der slaven niet alleen als dragelijk, maar zelfs als benijdenswaardig werd afgeschilderd, en droeg zorg dat de opgewekte belangstelling, ook nog na mijn vertrek naar Oost-Indië door achtergelatene artikelen, die achtereenvolgens moesten geplaatst worden, werd levendig gehouden, waarna ik den 28 Junij 1853 als kommandant van een detachement suppletietroepen, ter sterkte van 160 man, uit *Hellevoetsluis* naar *Batavia* zeilde.

Den 3en November 1853 gedebarkeerd, genoot ik de zelfvoldoening, de wijze waarop gezegd detachement door mij en mijne onderhebbende officieren, den tegenwoordigen Majoor FLUGI VAN ASPERMONT en den officier van gezondheid 1e klasse STÖDTKE was overgebragt, de volkomene goedkeuring der bevoegde autoriteiten te zien wegdragen. Kort daarop werd ik geplaatst bij het expeditionaire 13e bataillon ter *Westkust van Borneo*, en vertrok in het laatst van November derwaarts, om in het begin van December te *Sambas* aan te komen.

Ik verrigtte te dier plaatse dienst tot medio Maart, en vertrok toen naar *Seminis*, van waar ik in de tweede helft van April met eene ongesteldheid, die mij noodzaakte gedurende acht dagen mijne kamer te houden, te *Sambas* terugkeerde, om den 1en Mei 1854 belast te worden met het militair kommando en civiel gezag te *Pamangkat*.

Mijn verblijf op laatstgemelde plaats duurde tot October 1856, en gaf aanleiding tot veelvuldige en alleruiteenloopendste werkzaamheden. Nu eens achter mijne schrijftafel gezeten hield ik mij bezig met de administratie van het detachement; dat is te zeggen: trad ik op als fourier en sergeant-majoor; dan weder bezig met het geven van eenen nieuwen vorm aan de versterking en het vermeerderen van zijne verdedigingskracht was

k artillerie- en genie-officier; iederen morgen de zieken van
et garnizoen, soms ook ernstige gevallen onder de bevolking
ehandelende, vervulde ik zoo goed en kwaad zulks ging de be-
rekking van officier van gezondheid; op ieder mijner veelvuldi-
e reizen in het binnenland voorzien van lancet en koepok-
tof, kwam ik zelden aan eene kampong zonder als vaccinateur
p te treden; den Penieboegnan, den heuvel waarop het fort
org gelegen was, beplantende met koffij- en klapperboomen,
oor het Gouvernement aanleggende, eenen suikertuin, in de va-
ei van *Pamangkat* vroeger door den oorlog ont- en nu
eder bevolkt, op nieuw invoerende de rijstkultuur, was ik
e zijner tijd planter en landbouwer; soms geëmbarkeerd aan
oord eener kruispraauw en jagt makende op zeeroovers was ik
eeman; op andere tijden mijne vermoeide ledematen uitstrek-
ende op de eereplaats in eene Daijaksche woning, kenbaar aan
et aantal daarboven opgehangene gesnelde schedels, trad ik op
ls vredestichter; dikwijls met het geweer op schouder de
ijna ondoordringbare wouden doorkruisende in de hoop een
ert, eene argusfaisant of ander stuk wild magtig te worden, was
k hartstogtelijk jager en vermeerderde mijne kennis der voortbreng-
elen van het rijke *Borneo*; andere dagen mijne civiele-kasverant-
voording bijwerkende was ik burgerlijk administrateur, om weder een
ogenblik later te zijn hoofd der politie of ambtenaar der recher-
he. In één woord: ik had bezigheden in overvloed, was nuttig
verkzaam, verveelde mij nooit, en was in mijne eenzame bamboe-
voning meestentijds gelukkiger dan immer te voren of later in
et beste garnizoen op Java, waartoe natuurlijk ook de bewijzen
an tevredenheid, die ik steeds mogt ontvangen, niet weinig bij-
droegen.

Den 15 October 1856 verliet ik Pamangkat, na alvorens on-
der dankbetuiging voor mijne bewezene diensten wegens vertrek,
ervol uit mijne betrekking van civiel gezaghebber te zijn ont-
slagen; — ik werd overgeplaatst naar *Kedong Kebo*, waar ik
len 3 November arriveerde. Twee maanden later bragt eene
evige buikziekte mij op den rand des grafs. — Ik werd
enoodzaakt tot herstel van gezondheid naar *Oenarang* te ver-
rekken (12 Januarij 1857), van waar ik den 16 April vol-
komen hersteld kon terugkeeren. — In het midden van
Augustus daaraanvolgende stierf de militaire kommandant te
Wonosobo. Vrij aanzienlijke geniewerken waren daar sedert
aren onder handen, en konden maar niet tot een goed
einde worden gebragt. Er werd een geschikt officier gevraagd,

om hetgeen reeds voor vijf officieren was gebleken, een struikelblok te zijn, ten langen laatste te voltooijen. De keus viel op mij. Daardoor werd bewezen dat ik niet alleen bij mijnen toenmaligen chef, luitenant-kolenel BOERS, maar ook bij den afdeelings-kommandant, generaal majoor MEIS, bekend stond als een bruikbaar persoon. Kort daarop ontving ik dan ook eene missive dd. (?) September 1857, waarin de majoor onder-directeur der genie in de 2e militaire afdeeling, mij *op grond der gunstige narigten betrekkelijk mijnen bekenden ijver en intelligentie van genoemden generaal ontvangen,* zijn vertrouwen te kennen gaf, dat de belangen der genie te *Wonosobo,* nu eindelijk met zorg behartigd, en de onderhandene geniewerken dus spoedig zouden opgeleverd worden.

Ik bleef twee jaren te *Wonosobo.* (*) Noch als detachement of militaire kommandant, noch als waarnemend genie- of artillerie-officier kreeg ik immer bemerkingen.

In stede van dien luidde de aanhef der inspectienota, mij den 27 Junij 1859, dus twee dagen vóór mijne benoeming, tot kapitein (!), ter hand gesteld door den kommandant der 2e militaire afdeeling, woordelijk als volgt: *„Ik heb u het rapport der inspec-„tie zooals zulks het militair departement wordt aangeboden voor-„gelezen, en u alzoo kennelijk gemaakt mijne tevredenheid over „alles wat ik gezien heb; aangenaam is het mij zulks bij de-„ze te herhalen en volgen hieronder de weinige aanteekeningen „welke ik verpligt was te maken en welke u ter opvolging wor-„den aanbevolen."* Ten overvloede werd mij nog bij missive van den kolonel directeur der genie dd. 2 November 1861, 1e. bureau No. 2985/8175 te kennen gegeven, hoe de geniewerken te *Wonosobo* tijdens mijn beheer naar eisch en tot tevredenheid der directie werden opgeleverd.

Den 22 Augustus 1859 vertrok ik van *Wonosobo* naar *Batavia.*

Kort daarna vertrok het 11e bataillon naar *Boni.* Het 7e bataillon kwam dientengevolge in garnizoen te *Weltevreden,* met uitzondering echter van mijne kompagnie, met welke ik, te-

(*) Sedert mijn terugkomst van Borneo's Westkust schreef ik nu en dan over militaire onderwerpen. — Onder anderen zond ik een stuk over de positie van den Indischen officier aan de Redactie van het „Tijdschrift voor Nederlandsch Indië." — Dat artikel als „Fragment uit een brief van een Indisch officier aan een zijner kameraden in Nederland" opgenomen in het Februarij of Maartnummer van den jaargang 1858 van genoemd tijdschrift, werd kort daarop in de 2e Kamer geciteerd en droeg niet weinig bij tot de niet lang daarna gevolgde verhooging der tractementen van de 1e en 2e luitenants.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

gelijk de depotkompagnie van gezegd 11e bataillon kommanderende, te *Meester Cornelis* achter bleef. 't Was toen juist in het hevigste der onlusten te *Bandjarmassing*, en herhaaldelijk verzocht ik, maar steeds te vergeefs, eene overplaatsing derwaarts. Vrees voor administratieve verwikkelingen bij de overgave van genoemde depotkompagnie, alvorens het expeditionaire bataillon zou teruggekeerd zijn, was oorzaak van het telkens weigeren van mijn verzoek. Eindelijk, in het begin van Junij 1860, kreeg ik mijne overplaatsing, maar zulks in stede van naar *Bandjarmassing*, naar *Makassar* omdat — zoo waren de woorden van den kolonel Flugi van Aspermont, chef van den generalen staf — *„ik goed genoteerd stond, en dus geschikt werd geoordeeld om „te dier plaatse bij absentie of ziekte van den kommandant van het „garnizoens-bataillon diens betrekking te kunnen vervullen."*

Ik kwam den 20 Junij 1860 te *Makassar*. De majoor Belle, te dier tijd kommandant van het garnizoensbataillon, werd in het voorjaar van 1861 vervangen, door den majoor E. C. van Daalen. 'k Had den laatsten leeren kennen te *Kedong-Kebo* en *Wonosobo* en later onder zijne bevelen gediend, tijdens hij de betrekking vervulde van militaire kommandant te *Meester-Cornelis*. Ik wist dat hij strenge pligtsbetrachting wist te paren aan ware humaniteit en echt kameraadschappelijken omgang. Zoo iemand dan, was ik dus verheugd, over zijne komst. Mijne verwachting werd niet teleurgesteld. De toenmalige majoor, later kolonel van Daalen, was mij steeds een goed chef. Ik ben dan ook zoo goed als zeker, dat hij — en zijne meening legt wel eenig gewigt in de schaal — mij in 1861 en 1862, zoo wat betreft, practische en wetenschappelijke bekwaamheden als karakter en gedrag, *volkomen geschikt achtte voor den rang van hoofdofficier*.

't Was op zijne voordragt, dat ik in het begin van April 1862 werd benoemd tot kommandant der kolonne, bestemd tot herstel der rust in *Manipi* en *Toerongan* (Celebes). De bijzonderheden van de daarop gevolgde gebeurtenissen zijn te vinden in van Rees „De pionniers der beschaving."

Voor zoover ik weet, werd het mij toen geschonkene vertrouwen niet teleurgesteld; ten minste is zulks niet op te maken uit het Gouvernements besluit dd. 15 Junij 1862 no. 6, bevattende, eene tevredenheidsbetuiging, en waarin mijn naam wordt genoemd tegelijk met die van den tegenwoordigen legerkommandant, luitenant generaal W. E. Kroesen.

Het waren echter niet alleen verrigtingen van militairen aard,

die mij te *Makassar* bezig hielden. Benoemd tot lid in den raad van justitie (*) beijverde ik mij, de dikwijls zwaarwigtige plichten, dientengevolge op mij rustende, naar mijn beste vermogen en in het belang eener goede regtsbedeeling te vervullen. Zoo ooit, geloof ik als lid van dien raad, nuttig werkzaam te zijn geweest; en het is daarom dat ik ook nu nog hoogen prijs stel niet alleen op het mij bij Gouvernements besluit dd. 20 Julij 1863, onder dankbetuiging voor bewezene diensten verleende eervol ontslag uit die betrekking, maar ook en vooral op het zeer vereerende schrijven, maanden later van den President van gezegd collegie ontvangen.

Het vorenstaande bevat het meest belangrijke uit mijne loopbaan sedert mijne indiensttreding tot in het voorjaar van 1863. Uitstekende daden en schitterende belooningen, mijnen naam op aller tongen brengende, zult gij er niet in vinden; maar evenmin straffen of ontevredenheidsbetuigingen. Strenge plichtsbetrachting en het niet teleurstellen van het, door het mij opdragen van zelfstandige werkzaamheden zoo dikwijls in mij gestelde vertrouwen; bevrediging ook der meest omvattende eischen van hen die over mij gesteld waren, en het door dat alles bekomen van eenen goeden naam en eerlijk succes—ziedaar, wat steeds was geweest het einddoel van mijn streven. Tot op dat tijdstip meende ik vrij goed te zijn geslaagd. Toen echter gebeurde iets, zóó onbegrijpelijk, zóó vreemd, zóó ongewoon, en daarbij zóó grievend en onregtvaardig, dat die meening werd aan het wankelen gebragt, en ik begon te begrijpen, dat al mijn pogen was vruchteloos geweest, en ik op niets minder mogt rekenen, dan op de welwillendheid van zéér hoog geplaatste personen.

Ziehier, wat met mij voorviel.

Den 29en Junij 1862 trof mij, nadat ik vijf achtereenvolgende jaren en twee maanden was gezond geweest en geen enkele dag mijne dienst verzuimd had, eene ongesteldheid, welke mij noodzaakte gedurende *zes* dagen mijne kamer te houden. De ongesteldheid herhaalde zich eerst van af 25 Augustus tot 1 September, dus gedurende *zeven*, en later van 1 tot 9 October, dus gedurende *negen dagen*. Ook de beide laatstgenoemde keeren was ik verpligt geweest te huis te blijven, maar had daarom niet opgehouden mijne kompagnie te kommanderen, en de administratieve werkzaamheden, aan dat kommando verbonden, te verrigten.

(*) Gouvernements besluit dd. 14 Maart 1862.

Het was toen, dat de officier van gezondheid 1e klasse BENSEN het voor mij noodig achtte, eenigen tijd in een koeler klimaat dan dat van het warme *Makassar* door te brengen. Kort daarop vertrok ik met een veertiendaagsch, spoedig tot zes weken verlengd wordend verlof naar *Tomona*, een klein gehucht ongeveer drie duizend voet boven de oppervlakte der zee gelegen in het gebergte, aan welks voet het schilderachtige *Bonthain* uit zee oprijst.

Zooals altijd, deed ook nu, trots alle ongemakken verbonden aan het verblijf in een kleine bamboehut, (eene mij afgestane slavenwoning), de frissche berglucht haren invloed al spoedig gevoelen, van dag tot dag nam ik in beterschap toe, zoodat, toen drie weken later de tijding tot mij doordrong dat weldra eene expeditie zou vertrekken naar *Mandhar*, ik mij genoegzaam hersteld gevoelde om na eene week, dat is te zeggen: nog voor het einde van mijn verlof, en wel te paard, door de later ingelijfde *Toraja-landen* naar *Makassar* terug te keeren.

Mijne overhaaste terugkomst, waartoe ik vooral was aangespoord door de hoop, deel te zullen kunnen nemen aan evengemelde expeditie, werd echter in geenen deele goedgekeurd door mijnen geneesheer, den officier van gezondheid LEDEBOER. ZEdG. had gewild dat mijn verblijf te *Bonthain* of *Tomona* minstens drie maanden zou duren.

De gevolgen bleven dan ook niet achter, want den 13en Januarij 1863 was ik verpligt mij weder ziek te melden, om tot 26 Januarij, dus in allen gevalle nog geene veertien dagen, t'huis te blijven.

In overeenstemming met den officier van gezondheid LEDEBOER, oordeelde BENSEN het daarop noodig dat ik *Macassar* verliet, om naar een koel klimaat, zoo veel mogelijk overeenkomende met dat van *Tomona*, te worden overgeplaatst.

Zeer tegen mijnen zin — immers ik wenschte, ten einde zoo spoedig mogelijk te kunnen vertrekken, eenvoudig te worden geëvacueerd naar het hospitaal te *Soerabaija* — gaf hij mij, het daartoe noodige certificaat, hetwelk nu als bijlage, behoorende tot een rekest om overplaatsing naar de *Padangsche* bovenlanden, werd gezonden aan den kortelings benoemden kommandant van het Indisch leger, den luitenant-generaal SCHIMPF, vroeger Gouverneur van *Suriname*.

Dat rekest moest natuurlijk ingediend worden, door tusschenkomst van den toenmaligen Militairen Kommandant van *Celebes en onderhoorigheden*, den tegenwoordigen luitenant-generaal kom-

mandant van het Indisch leger, W. E. KROESEN. Er werd bijgevoegd een ongunstig advies van dien hoofd-officier. Deze verklaarde, dat ik *gedurende mijnen geheelen diensttijd* was ziek geweest, waarom hij weinig heil verwachtte, ook van eene overplaatsing naar *Padang-Pandjang*, maar om toch iets te doen, voorstelde mij te zenden naar een koel klimaat op *Java*, bijv. *Salatiga* of *Willem I.*

Dat de kolonel KROESEN, een advies als het zoo even medegedeelde onderteekenende, zeer ligtvaardig te werk ging, is voor geene tegenspraak vatbaar. Even goed als ik zulks later door eene reeks van verklaringen, rapporten en geneeskundige certificaten onwederlegbaar bewezen heb (*), had een naauwkeurig onderzoek ook hem kunnen leeren, dat zijn schrijven was onjuist en niet overeenkomende met de werkelijkheid. Wat hem bewoog, zoodanig onderzoek, waartoe belangstelling in het lot van een zijner ondergeschikten hem moest genoopt hebben, niet in te stellen, is mij nog altijd een raadsel. Denkelijk was de toevallige omstandigheid, dat ik met ZHEdG. te zamen zijnde, en wel eerst te *Soerabaija* in 1850, dan te *Sambas* in 1854, en eindelijk te *Makassar* in 1862, tot driemalen toe ongesteld werd, oorzaak, dat door hem werd aangenomen dat die ongesteldheden mij ook elders en voortdurend waren bijgebleven, waarom hij, toegevende aan de ingeving van het oogenblik, invoege als zoo even omschreven, rapporteerde. — Te hartelijk was echter de handdruk, waarmede ZHEdG. tijdens mijn vertrek van *Macassar* den wensch, dat mij eene goede plaatsing op Java zou ten deel vallen, deed vergezeld gaan, dan dat ik mag onderstellen dat iets ergers in zijne bedoeling heeft gelegen. Van het aangeboden wapen werd echter te *Batavia*, waar men toch moest weten dat de kolonel KROESEN zich vergiste, onmiddelijk gebruikt gemaakt, en bij besluit van den kolonel militairen kom-

(*) Van af 10 April 1852, den dag van mijn vertrek naar Suriname tot 17 Maart 1863, den dag mijner opzending voor de geneeskundige kommissie te Soerabaija, dus in de 11 jaren die sedert mijn verlof naar Nederland voorbijgingen, was ik, iederen dag kwartierziek, mijn verlof naar Oenarang in 1857 en mijn vertrek naar Bonthain in 1862 in rekening brengende, slechts gedurende zes maanden en veertien dagen door ongesteldheid verhinderd geworden, om dienst te doen. Nog kort geleden had ik onder de oogen van den kolonel KROESEN deelgenomen aan krijgsverrigtingen waarbij de moeijelijkste taak aan mij als kolonne kommandant was te beurt gevallen, en die door ZHEdG. bij kommandements-order dd. 13 April 1863 No. 383/30 waren gerangschikt onder de meest afmattende, die ooit in Indie plaats vonden. Niets gaf bij die gelegenheid aanleiding om mij een zwak gestel toe te schrijven.

mandant van *Celebes* dd. 18 Februarij 1863 Litt. E, werd mij medegedeeld, dat het militair departement had bevolen, mij te dirigeren naar *Soerabaija*, ten einde te kunnen verschijnen voor eene geneeskundige kommissie, welke over mijnen toestand zou moeten berigten.

Toen ik die mededeeling ontving, was mijn toestand veel verbeterd. — Sedert den 26 der vorige maand, was ik weder begonnen dienst te doen, en eenige dagen te voren had ik mij zelfs tot het instellen van een omslagtig geregtelijk onderzoek kunnen begeven naar het 30 palen verwijderde *Takalar*. In de gegronde, door mijnen geneesheer gedeelde hoop, dat eene spoedige opzending naar het door Dr. BENSEN aangewezen klimaat mijn volkomen herstel zou ten gevolge hebben, vertrok ik dan ook den 17 Maart 1863 naar *Soerabaija*.

Daar aangekomen, stelde ik mij onder behandeling van den officier van gezondheid 1e klasse JAMES. Lang duurde dit niet. Eén of twee dagen later werd mij medegedeeld dat de dirigerende officier van gezondheid 2e klasse MOHNIKE mij persoonlijk en in het hospitaal wenschte gade te slaan en ik mij dus had te begeven naar die inrigting.

Mijne opname had plaats den 23 Maart. De ontvangst van den Heer MOHNIKE was allerzonderlingst. Geen woord aangaande mijne ziekte, maar alleen de vraag (de Hemel weet wat hem van *Makassar* was geschreven!): „*Wat hebt ge met* KROESEN *gehad?*"

Mijne ziekte verergerde; hevige koortsen traden op nieuw in; ik werd van dag tot dag zwakker. Geneeskundige hulp werd noodig. — Ik verzocht MOHNIKE om een onderzoek en geneesmiddel. Verbeeldt U mijne verwondering toen ik ten antwoord kreeg: „Ge zijt hypochondrisch en mankeert niets," terwijl te gelijk het aannemen eener ziektegeschiedenis, mij van Makassar medegegeven, werd geweigerd.

De zoo even aangehaalde uitdrukking van MOHNIKE gaf aanleiding tot eene hevige discussie, die den volgenden morgen plaats vond. — In den loop van het gesprek vernam ik, „dat er bestond over mij een schrijven van het militair departement en dat ik een persoon was waarmede men voorzigtig moest zijn." — Nog bood hij mij aan, mijne overplaatsing naar *Bandjarmassing* te bewerken, wanneer ik, zooals hij meende op te merken, tot een vertrek derwaarts genegen was. Ik verzocht daarop het hospitaal te mogen verlaten. — Nu echter, was het antwoord, dat hij daags te voren niet had willen te kennen geven, dat ik niet ziek was, maar alleen, dat ik mij

mijne ongesteldheid te veel aantrok. — Hij verwaardigde zich daarop over te gaan tot een onderzoek. Van af dat oogenblik veranderde de geheele gedragslijn. — Mijne ziekte kreeg een bedenkelijk aanzien, en in den morgen van 1 April vernam ik, dat een herstel in Indië onmogelijk, en dus verlof naar *Europa* hoog noodzakelijk was.

Die mededeeling viel mij bar op het lijf. De toestand mijner financiën was niet van dien aard, dat eene reis naar *Europa* mij welkom kon zijn; daarbij had ik een jaar later aanspraak op verlof en zou, dan gaande, wanneer het mij in het moederland beviel, niet verpligt zijn terug te komen.

Ik verzette mij daarom met kracht van redenen tegen het gedane voorstel, en gaf eerst toe toen herhaald werd, dat ik zonder dat onmogelijk kon herstellen.

's Namiddags, eenige oogenblikken voordat ik voor de kommissie zou verschijnen, kwam MOHNIKE nogmaals bij me. — Zijne eerste woorden waren: *„Ik kan u niet met verlof zenden, want ge „hebt al éénmaal verlof gehad, 't militair departement zal in „plaats dat, willen dat gij afgekeurd wordt"*. Ik antwoordde, dat ik het verlof niet ontkende, maar dat sedert elf jaren verliepen; dat ik bovendien van dat verlof slechts een jaar had gebruik gemaakt, en ik behalve dat niet inzag, waarom ik niet even goed als anderen voor de tweede maal verlof zou mogen hebben. Het laatste gedeelte mijner woorden scheen aandacht te verdienen, want MOHNIKE hernam: *„Ja, maar dat waren protégé's en daaronder schijnt gij niet te behooren. Ik zal u naar Malang zenden."*

Eenige oogenblikken later kwam ik voor de kommissie. De president MOHNIKE verklaarde, dat ik leed aan eene haemorrhidale diarrheé en stelde voor, mijne evacuatie naar *Malang*. Dienovereenkomstig werd beslist, en twee dagen later vertrok ik derwaarts.

De stroeve, stijve, soms minachtende toon van MOHNIKE, met wien ik vroeger vrij wel bevriend was, gevoegd bij hetgeen hij zich liet ontvallen betrekkelijk mijn niet protégé zijn, en het verlangen van het militair departement dat ik zou afgekeurd worden, zoomede het ongewone mijner opzending voor de kommissie bragt mij tot nadenken.

Dat ik bij het militair departement was in ongenade gevallen, viel niet te betwijfelen. Waaraan was zulks toe te schrijven? Niet aan het schrijven van den kolonel *Kroesen*, de onmisthéid waarvan nergens beter moest bekend zijn, dan bij het militair departement.

Andere oorzaken moesten dus in het spel zijn.

Maar welke?

Noch bij den generalen staf, noch elders op *Java* was, voor zoover ik wist iemand die mij een kwaad hart toedroeg. Op eenmaal echter schoot mij te binnen, dat de generaal SCHIMPF, sedert kort legerkommandant, vroeger gouverneur van *Suriname* was.

Ik wist dat Z. E. nimmer had bekend gestaan als een groot voorstander der emancipatie; en dat mijn naam, als die van hem, die in 1853 en 54 zoo met hart en ziel voor de zaak der slaven ijverde, hem in *Suriname* onmogelijk onbekend kon zijn gebleven. — Welligt moest thans wraak worden genomen.

Aangenaam was de gedachte, iemand, zoo magtig, tot vijand te hebben, volstrekt niet. Dat ik, ziek gelijk ik was, daardoor in eene zenuwachtige spanning geraakte, zal iedereen begrijpen.

Mijn gestel leed er onder. Koortsen verhieven zich van dag tot dag met meerdere intensiteit; ook mijne buikziekte werd erger, en in het begin van Junij verklaarde de mij met buitengewone belangstelling behandelende officier van gezondheid NEEB, dat ook hij een verlof naar *Europa* tot herstel van gezondheid voor mij noodig achtte, en dienovereenkomstig zou rapporteren.

't Was ten gevolge van dien, dat ik den 16 Junij nogmaals verscheen voor de geneeskundige kommissie te *Soerabaija*, weder gepresideerd door den Heer MOHNIKE, en mij werd uitgereikt een certificaat waarin die kommissie homogeen (ik was tegenwoordig bij de geheele zitting, gedurende welke MOHNIKE nog weder zijne meening, dat het militair departement zou willen, dat ik afgekeurd werd, te kennen gaf) verklaarde, dat een zeer spoedig mogelijk vertrek naar Europa voor mij, tot herstel van gezondheid, noodzakelijk was.

Onder overlegging van dat stuk ging mijn rekest om verlof den 18 Junij in zee. Denzelfden dag verliet ik het hospitaal en zocht scheepsgelegenheid. — Ik vond die aan boord der *Prinses Louisa van Zweden*. Op grond van het gevoelen der kommissie, dat een zoo *spoedig mogelijk* vertrek voor mij noodig was, verzocht ik onmiddelijk te mogen vertrekken. Die vraag bevatte niets buitengewoons. Er bestond eene bepaling, die den afdeelings-kommandant magtigde mijn verzoek toe te staan. Pas eene maand geleden was dan ook de 2e luitenant BEHR der artillerie, zeker minder ongesteld dan ik, op die wijze vertrokken. Van mij werd echter gevorderd een certificaat van MOH-

NIKE, nogmaals constaterende de noodzakelijkheid van mijn vertrek. — Dat certificaat werd geweigerd op gevaar af, dat een vertrek naar *Europa* niet meer mogelijk zou zijn?!. — Stellig had men te *Soerabaija* de lucht gekregen van 't geen mij te wachten stond.

Inmiddels gingen veertien dagen, drie weken, ja zelfs eene maand voorbij, en nog volgde geene beschikking. Ik werd onrustig en begon te begrijpen, dat er onraad broeide. Wat echter te doen? De meest mogelijke geheimzinnigheid werd tegenover mij in acht genomen.

Eindelijk, 't was den 25en Julij, werd het raadsel opgelost. 'k Trad dien namiddag binnen bij een vriend in het Java-hôtel. Eene pas uitgekomene *Soerabaiasche Courant* werd opgenomen, en 't eerste wat mij in 't oog viel was: *Ontslagen eervol onder toekenning van pensioen, de kapitein der infanterie* H. A. A. NICLOU. Of ik verpletterd was! Daartoe had ik geen aanleiding gegeven). Zonder gehoord en in staat gesteld te zijn, alvorens mijne bezwaren in te brengen — een voorregt hetwelk zelfs den wegens wangedrag tot ontslag uit de dienst voorgedragen wordend officier niet wordt onthouden — werden plotseling alle mijne vooruitzigten vernietigd, werd mijne verdere loopbaan afgebroken. — Lijdend, zooals ik was, werd ik een oogenblik, dat het verlofstractement mij zoo goed zou zijn te stade gekomen, en op het gevaar af dat de slag die mij trof allerongunstigst op mijne ziekte zou werken, genoodzaakt, om met een voor den Oudgast betrekkelijk zeer gering pensioen van *f* 1360, waarvan ik nog eenen ouden vader te onderhouden had, naar Nederland te vertrekken. Zou mij zulks mogelijk zijn? Of zou ik bij gebrek aan de noodige middelen, niettegenstaande de geneeskundige kommissie een verlof naar 't moederland voor mij noodzakelijk achtte, verpligt zijn in *Indie* te blijven?

't Stond aan mij die vragen zoo goed mogelijk te beantwoorden; de regering gaf pensioen en had zich niet verder te bemoeijen met het lot van den uit de gelederen *verwijderden* dienaar.

Weinige dagen later ontving ik extract uit het Gouvernements besluit dd. 21 Julij 1863 No. 6, houdende mijn ontslag uit de militaire dienst. Met bevreemding nam ik kennis van den inhoud. Immers ik las:

„Gelezen enz.

„Is goedgevonden en verstaan,

„*Eerstelijk:* Aan den adressant te kennen te geven, dat met

„het oog op zijnen ziektetoestand geene bevoegdheid bestaat „tot inwilliging van zijn verzoek.

„*Ten tweede:* Den kapitein der infanterie H. A. A. Niclou „overeenkomstig artikel 1 § 2 litt. f van het militaire pensioen„reglement [staatsblad 1860 No. 27] eervol uit Zijne Majesteits „militaire dienst te ontslaan met behoud van regt op pensioen."

Hoe was het mogelijk, dat men zoo iets had kunnen neerschrijven? En toch was dat fraaije stuk geteekend door den gouvernements secretaris van Deinse!

Van nu af aan was bewezen dat te mijnen aanzien, op het *zachtst* genomen, eene onverantwoordelijke misvatting (?) had plaats gehad, en ik daarentegen gegronde bezwaren zou kunnen inbrengen.

Ten gevolge van dien, wendde ik mij den 3 Augustus tot Zijne Excellentie den Gouverneur-generaal, verzoekende: dat, daar een spoedig vertrek naar Nederland voor mij noodzakelijk was, derwaarts zouden worden opgezonden afschriften van al de stukken, oorzaak van voormeld voor mij zoo grievend besluit, zoomede om te mogen weten in welken toestand ik geraakt was die *mijne verwijdering* uit Zijner Majesteits militaire dienst had noodzakelijk gemaakt. Tot het doen van het eerste gedeelte van dat verzoek noopte mij de hoop, te zullen verhoeden dat, na het indienen mijner grieven in Nederland van daar uit, eene welligt langdurige correspondentie met Indie zou moeten geopend worden. Het tweede gedeelte vond zijnen oorsprong in de zekerheid, dat men mij op mijne vraag, tot het doen van welke het slot der 3e alinea van art. 27 militair pensioenreglement volkomen regt gaf, nimmer een bevredigend antwoord zoû kunnen geven, en men dit gewaar wordende welligt nu nog op het aangehaalde besluit zou terugkomen.

't Laatste gebeurde echter niet. Bij besluit dd. 27 Augustus 1863 No. 1, werd mij te kennen gegeven dat naar *Nederland* zouden worden gezonden *al* de bescheiden, betrekking hebbende op mijn ontslag, maar met geen enkel woord werd daarin gerept van het tweede gedeelte van mijn verzoek.

Inmiddels vertrok ik van *Soerabaija* naar *Nederland*, en wel viâ *Batavia*, waar lading moest worden ingenomen. Natuurlijk maakte ik van die gelegenheid gebruik, tot het nog persoonlijk bespreken mijner belangen.

Op de audientie van den 29 Augustus trachtte ik den Gouverneur-Generaal, op de hoogte mijner zaak te brengen, maar werd al spoedig in de rede gevallen met de vraag of, ik reeds bij den legerkommandant geweest was. Deze verleende alleen

Maandag toegang, en ik was eerst den vorigen dag [Vrijdag] aangekomen, zoodat ik ontkennend moest antwoorden. De Gouverneur verzocht mij daarop, mij, alvorens ik tot hem mijne toevlugt nam, te wenden tot Zijne Excellentie den luitenant-generaal SCHIMPF. Daartegen was weinig in te brengen, en ik bepaalde mij dus tot het eenvoudige verzoek, om daar ik eenige dagen te *Batavia* zou doorbrengen, de bescheiden welker opzending naar *Nederland* ik vroeger gevraagd had nog in Indië te mogen ontvangen. Zijne Excellentie de Gouverneur Generaal stond dit onmiddelijk toe, zeggende: „Wel zeker, alleen ziekte was oor„zaak Uwer pensionering, ga maar naar den Heer WATTENDORFF „en zeg dat hij ze geeft."

Gelukkig met het woord van den Gouverneur-Generaal en in het volle vertrouwen dat thans het geheimzinnige mijner pensionering zou opgehelderd worden, snelde ik daarop naar de Secretarie. Groot was echter mijne teleurstelling, toen ik van den Heer WATTENDORFF vernam, eerst: dat bedoelde bescheiden zich bevonden in het kabinet van den Gouverneur Generaal, en vervolgens: toen ik mijn voornemen te kennen gaf dien's Adjudant van dienst, den Heer RIJNEN te vragen, den Gouverneur te verzoeken ze van daar te mogen weg nemen, dat ze reeds twee dagen geleden verzonden, waren. Op mijne bemerking dat, waren de originelen verzonden toch zeker de kopijen zijn, en waren de kopijen verzonden toch zeker de originelen zouden zijn aangehouden, en dat die verzending dus geen bezwaar tegen het gestand doen van het woord van den Gouverneur-Generaal konde opleveren, kreeg ik den raad de bedoelde stukken bij den generalen staf te vragen.

Een bewijs dat ZwEdG. mij daartoe gemagtigd had, werd echter geweigerd, en nadat mij gezegd was den volgenden Maandag terug te komen, ging ik onverrigter zake mijns weegs.

Dien Maandag maakte ik, alvorens bij den Heer WATTENDORFF terug te keeren, mijne opwachting bij den generaal SCHIMPF. Ik gaf zijne Excellentie een kort verslag van mijne militaire loopbaan. Het antwoord was dat mijn verhaal niet overeenkwam met de ontvangene rapporten. — Ik hernam dat dit mij aangenaam was, omdat zulks bewees dat die rapporten onjuist waren. Zoo barsch mogelijk werd mij daarop toegevoegd: *„Ik ken u „volstrekt niet Mijnheer! en kan dus niets tegen u hebben. Ik „ben streng regtvaardig! De weg van reclame staat voor u open. „Weet echter, dat gij duchtige en uitmuntende bewijzen zult moe„ten hebben om gelijk te krijgen, daar ik niet ligt terug kom van*

„een eens genomen besluit." Die woorden hoorende boog ik, en verwijderde mij.

Wat had ik toch te verwachten van den man, die, roemende op zijne regtvaardigheid, te gelijk te kennen gaf dat ik zou te kampen hebben met zijne vasthoudendheid? Waarom, wanneer hij die eigenschap in zoo groote mate bezat, mij niet gehoord alvorens een besluit te nemen? En wat waren duchtige en uitmuntende bewijzen? Was bewijs, geen bewijs meer?

En was ik nu bij den generaal SCHIMPF werkelijk zoo onbekend, als hij deed voorkomen?

Een mijner vrienden, wiens naam ik hier niet mag noemen, maar die — ik verklaar zulks *plechtig* —, alle vertrouwen verdient, heeft mij na mijne terugkomst in *Indië* verzekerd, uit den mond van den kolonel FLUGI, chef van den generalen staf te hebben vernomen, *„dat de generaal* SCHIMPF *dien hoofdofficier had medegedeeld, dat mijne pensionering en niet herstel in verband stond, met mijne vroegere houding tegenover de inwoners van Suriname, die ik, na in die kolonie eene gastvrije ontvangst te hebben genoten, met ondank beloonde, door partij te trekken in de zaak der emancipatie.*

Ziedaar het antwoord op de zoo even gedane vraag! — Ziedaar den man die roemde op zijne regtvaardigheid! — Ziedaar den man die niets tegen mij had! — EZAU verkocht zijn eerstgeboorte regt voor een schotel linzen, JUDAS verried den Zaligmaker voor dertig zilverlingen, en ik zou mijne overtuiging te gelijk met het regt om onschuldigen en zwakken te verdedigen, hebben moeten prijsgeven voor den schotel en het glas, welke mij in *Suriname*, daar waar zulks door de regels der wellevenheid was gevorderd, weleens waren voorgezet. Maar behalve dat, was de strijd volstrekt niet gevoerd tegen personen, maar wel tegen de afkeuringswaardige instelling, waarvan ook zij de slagtoffers waren. — Nooit was een hunner genoemd. Alle gebruikte namen waren verdicht. Hadden sommige lieden zich bij het lezen der aangehaalde feiten meenen te herkennen? — Zooveel te erger voor hen. Mij moest dat niet geweten geworden. Ik moest er tien jaren later niet het slagtoffer van zijn. Gelukkig dat niet alle personen in *Suriname* over mij gedacht hebben als de generaal SCHIMPF.

Nog niet lang geleden werd mij zulks bewezen door de hartelijke ontvangst, die mij tijdens mijn laatst verblijf in Nederland te beurt; viel ten huize van Mevrouw de Weduwe DE VILLENEUVE en hare dochter Mevrouw de Weduwe LISLEIJ, de laat-

ste eigenares van zeer aanzienlijke West-Indische grondeigendommen. Zoomede door het vrienschappelijk schrijven, dat ik ontving van mijnen ouden kameraad M. Römer Price. En toch waren het juist en alleen zij, die meer, bijzonder aanspraak mogten maken op mijne erkentlijkheid voor het gedurende mijn verblijf in *Suriname* en hunnent genotene, en jegens wie, ook nu nog mijne dankbaarheid onbegrensd is.

Na, zooals ik straks gezegd heb, den generaal Schimpf te hebben verlaten, ging ik weder naar den Heer Wattendorff, denkende dat mij nu de door den Gouverneur beloofde bescheiden, zouden worden ter hand gesteld. Dat gebeurde echter niet. Men had nader ingezien, dat daaruit administratieve verwikkelingen zouden voortvloeijen. Men vond het daarom beter, dat men zich hield aan mijne primitive vraag, dat is: dat ik de bedoelde stukken in Nederland zou ontvangen; men beloofde mij stellig dat dit zou plaats hebben toen ik informeerde of zulks het geval zou zijn, te antwoorden: *„Zonder twijfel, ze zijn voor u gezonden."*

Toevallig kwam mij nog denzelfden dag in handen een naamboekje voor het *Nederlandsche* en *Indische* leger; achter de namen van verschillende in 1862 gepensioneerde officieren las ik de woorden *„niet op verzoek."*

Dit bewoog mij, ten einde wanneer zulks later welligt ook met mij mogt gebeuren, en aanleiding geven tot minder vereerende onderstellingen, de ware oorzaak van mijn ontslag te kunnen aantoonen, bij rekest dd. 3 September terug te komen op mijn verzoek, te mogen weten in welken toestand ik geraakt was, die mijne verwijdering uit de militaire dienst had noodig gemaakt. Hoewel ik daarbij vroeg de beschikking per mail in Nederland te mogen ontvangen, ontving ik echter nimmer eenig antwoord.

Nog gedurende mijn verblijf te *Batavia* kwam van eene inspectiereis naar Sumatra's Westkust terug de kolonel, chef van den staf, Flugi van Aspermont. Ik verzuimde niet, dien hoofdofficier onder wiens bevelen ik reeds in *Nederland* gediend had, te gaan raadplegen. Zijne eerste woorden waren *„Wel* Niclou, *„wat ben ik verwonderd dat gij gepensioneerd zijt."* (*) Ik antwoordde, dat zijne verwondering de mijne zeker niet zou overtreffen.

(*) De kolonel Flugi was de man, die de zaak op touw had helpen zetten. — Tegenwoordig meen ik te mogen onderstellen dat hij meer verwonderd was over de onhandige wijze, waarop men was te werk gegaan, (zonder certificaat van afkeuring) dan over mijne pensionering zelve.

ZHEdG. liet daarop volgen: *„maar dat is zeker eene vergis-„sing; ik zal morgen naar den generaal gaan en over de zaak „spreken"* terwijl hij mij later nog vroeg;

„Maar gaat ge wanneer ge nu gelijk krijgt toch weg?"

Die ontvangst deed mij als zeker aannemen, dat mijne zaak nog vóór mijn vertrek naar Nederland zou geredresseerd worden.

Weder werd ik echter bitter teleurgesteld.

Zaterdag den 13en September vernam ik van den kolonel FLUGI, dat hij bij den generaal was geweest, maar mij niet veel bemoedigends kon zeggen; dat er een raport bestond van den officier van gezondheid MOHNIKE dat ik nimmer zou herstellen; dat er te veel misbruik van verlof werd gemaakt en daaromtrent strenge voorschriften uit *Nederland* waren ontvangen; dat men besloten had niemand voor de tweede maal, verlof te geven wegens ziekte; dat een voorbeeld moest gesteld worden, enz. De tusschenkomst van kolonel FLUGI had dus, dit was duidelijk, den generaal SCHIMPF niet kunnen bewegen regt te doen.

Integendeel: 't kwam mij voor dat ook die kolonel tegen mij was gewonnen.

Ik besefte dat mijne zaak in *Indië* voor goed verloren was. Toch kon ik niet nalaten op te merken: dat ik niet begreep hoe men zich ter verdediging van het mij gegeven ontslag kon beroepen op een geheim rapport van Dr. MOHNIKE. Men wist toch even goed als ik, dat om iemand voor de militaire dienst af te keuren, noodig was een beëedigd certificaat van drie officieren van gezondheid, een stuk 't welk te mijnen aanzien niet bestond. Ik voegde daarbij, geen naam te kunnen vinden voor 't geen mij van MOHNIKE verhaald werd, eerst in overeenstemming met de andere leden der commissie verklarende, dat een verlof naar *Europa* voor mij noodig was, en later buiten die kommissie om, in voldoening aan het verlangen van het militair departement inzendende een geheim rapport, constaterende dat, geene hoop bestond op herstel. (*) Ten slotte gaf ik mijne be-

(*) Bij schrijven van 3 Augustus 1863, deelde de officier van gezondheid JAMES mij mede, dat ook hij zich zeer goed herinnerde dat gedurende de zitting der commissie van niets anders dan verlof was sprake geweest. — En de officier „van gezondheid NEEB, te Malang en de civiele geneesheer DE RUIJTER te Soerabaia certificeerden in dato 29 Julij en 10 Augustus, dat een vertrek naar Europa mij waarschijnlijk geheel zou doen herstellen.

(†) „Waarom? Ik was in Indie niet afgekeurd Slechter raad kon mij niet gegeven worden, want ik zou zoo handelende, hebben erkend dat ik ten regte was gepensioneerd.

vreemding te kennen, dat juist ik was uitgekozen tot het stellen van een voorbeeld; dat ik toch volstrekt niet op verlof had aangedrongen; maar daarentegen *gedwongen* was mij te onderwerpen aan het oordeel eener geneeskundige kommissie; dat mij bovendien geene bepaling bekend was, verbiedende, een officier of ambtenaar voor de tweede maal verlof wegens ziekte te verleenen, en dat, al bestond zoodanige bepaling, men toch wel had mogen in aanmerking nemen, dat juist ik, van het mij twaalf jaren te voren verleend verlof slechts één jaar gebruik maakte, en sedert weder met ijver en tot tevredenheid mijner chefs gediend had.

Kolonel Flugi, de schouders optrekkende, gaf mij den raad naar *Nederland* te gaan; mij daar te stellen voor eene geneeskundige kommissie; mij door deze weder te doen goedkeuren (†) en dan te verzoeken weder te mogen invallen.

Na mijne terugkomst in Indië in 1865, ben ik te weten gekomen dat de generaal Schimpf reeds toen wist, dat mijne pensioenering had plaats gevonden met verkrachting der bestaande bepalingen. *Streng regtvaardig*, zooals hij was, dacht hij er echter niet aan het mij aangedane ongelijk te herstellen.

In den morgen van 15 September verliet ik *Indië*. Alvorens ging ik nog even naar de algemeene secretarie, ten einde te informeren of er ook eene beschikking was gevolgd op mijn rekest van 3 September. Het antwoord was ontkennend, maar in vertrouwen werd mij medegedeeld, dat *magtige vijanden* mij bekampten, en ik dus niet veel mogt verwachten.

Den 12 Januarij 1864, debarkeerde ik te *Brouwershaven*. — Weinige dagen later vroeg ik bij het Ministerie van Kolonien, om de mij eerst door den Gouverneur-Generaal; en later door den Heer Wattendorff, bij aankomst in Nederland toegezegde bescheiden. Tot antwoord, ontving ik de mededeeling dat in het begeleidend schrijven *met geen enkel woord* van die belofte was melding gemaakt; mij bedoelde stukken als van *vertrouwelijken aard* dus niet konden worden afgestaan, maar dat mij de vrijheid werd gelaten, wanneer ik mij verongelijkt gevoelde mij daarover naar aanleiding van art. 12 van het militair pensioen-reglement bij adres aan Z. M. den Koning te bezwaren.

Voorloopig vestigde ik mij toen te *'s-Hage*.

De vele bewijzen van ware belangstelling en deelneming die mij daar ten deel vielen strekten mij tot eenen waren troost. Met meer dan gewone belangstelling werd mijne zaak ter harte genomen door den vroegeren kommandant van het Indische leger

[†] Zie vorige bladz.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

luitenant-generaal DE STEURS: het lid van den raad van state Dr. W. R. Baron VAN HOËVELL: hetlid van de 2e. Kamer der Staten Generaal DULLERT; den oud luitenant-kolonel der genie van het Indisch leger E. A. HAITINK; den oud luitenant-kolonel der infanterie W. A. BOERS en den referendaris bij het ministerie van koloniën DE MEIJIER. Niet genoeg kan ik die edele mannen — waarvan de laatste, helaas! is overleden — dank zeggen voor de krachtige wijze waarop zij voor mij in de bres sprongen; voor den ijver waarmede zij zochten te bewerken, dat mij een spoedig en glansrijk redres van het mij aangedane ongelijk zou te beurt vallen. Maar niet alleen zij zagen in, dat ik mishandeld was. Ook bij den Minister van Kolonien, en zijnen Secretaris-Generaal den Heer FEITH was die overtuiging spoedig gevestigd, en weldra was ik zeker dat niet zou gerust worden, voor mijne zaak tot klaarheid gebragt, en ik, werd de juistheid mijner beweringen bevestigd, in mijnen rang hersteld zou zijn.

Den 5en Maart 1864, adresseerde ik mij aan Z. M. den Koning, eerbiedig verzoekende om weder in 's lands dienst geplaatst, en met een tweejarig verlof tot herstel van gezondheid te mogen begunstigd worden. Zoo duidelijk mogelijk werd daarbij uiteen gezet:

1e. *Wat betrof het mij weigeren van verlof:* dat hoewel het militaire pensioenreglement, ook voor het geval dat ik werkelijk zoo aanhoudend was ziek geweest, als men op grond van onjuiste rapporten scheen te hebben aangenomen — in mijne omstandigheden geene termen tot pensionering opleverde, het militair departement toch onverantwoordelijk was te werk gegaan, door zonder verder onderzoek zoodanige rapporten te doen strekken tot basis der mij aangedane behandeling; dat — op den voorgrond stellende dat ik niet voor de militaire dienst was afgekeurd, maar de geneeskundige kommissie in stede van dien verklaarde dat een verlof naar *Nederland* mij kon doen herstellen — toch nergens stond voorgeschreven dat verlof wegens ziekte niet voor de tweede maal zou mogen verleend worden; dat dan ook meermalen, *en dat zelfs nog zeer kort na mijne pensionering,* de tweede maal was verleend verlof tot herstel van gezondheid, ten bewijze waarvan ik wees op den majoor H. A. TERMIJTELEN en den kapitein G. H. Vos, wier vroegere verloven waren van latere dagteekening dan het mijne in 1851, en wat betreft den eersten in plaats van, zooals het mijne slechts één jaar, drie jaren van zijnen diensttijd

had weggenomen, (†) en eindelijk:

dat ik op grond van het besluit van den Kommissaris-Generaal dd. 5 Januarij 1834 No. 6, zelfs meende te mogen aannemen, dat een onder overlegging van het vereischte certificaat gevraagd wordend verlof tot herstel van gezondheid, onder geen voorwendsel zou mogen worden geweigerd.

2e. *Wat betrof mijn eervol ontslag uit Zijner Majeisteits militaire dienst onder behond van regt op pensioen,* dat ik, ook nadat mij door den kolonel Flugi werd medegedeeld dat mijne pensionering was te wijten aan een ongunstig rapport door den Heer Mohnike over mijnen toestand uitgebragt, niet begreep hoe men daarin aanleiding had kunnen vinden tot het op mij toepasssn van art. 1 § 2 f van het militair pensioen-reglement; dat toch onmiddelijk had moeten in het oog vallen dat in eenen toestand als waarin ik verkeerde, namelijk *tijdelijke ongesteldheid,* elders dan bij het pensioenreglement, namelijk door art. 46 § 3 van het Koninklijk besluit dd. 24 November 1859 No. 69, was voorzien, en dus op zoodanigen toestand nimmer eene andere bepaling strenger dan de eerste kon worden toepasselijk gemaakt;

dat derhalve, wanneer men — niettegenstaande ik weder elf jaren in tropische gewesten doorbragt, en geene enkele bepaling daartoe het regt gaf — zich onbevoegd achtte het door mij gevraagde verlof toe te staan, het zoo even genoemde art. 46, van het reglement regelende de bevordering enz., van de Europeesche officieren van de landmagt, vrij duidelijk aangaf wat in dat geval had moeten geschieden;

dat namelijk op den dag van mijn verzoek om verlof nog drie maanden moesten verloopen alvorens de zes maanden in gezegd artikel aangegeven, zouden voltallig zijn waarom men volgens mijne meening had dienen af te wachten, of zich in het mij nog overblijvende gedeelte van dien termijn ook beterschap vertoonde om mij daarna naarmate der eerst dan in te roepen beslissing van eene geneeskundige commissie op grond van voornoemd art. 46 § 3, Koninklijk besluit dd. 24 November 1859 te stellen op nonactiviteit, of ingevolge art. 1. § 2. d. militair pensioen-reglement te pensioneren;

dat buitendien art. 1 § 2. f van het laatst gemeld reglement nimmer op mij had kunnen van toepassing zijn, omdat in de eerste alinea van die lett. f. uitdrukkelijk gezegd wordt, dat

(†) Beiden kregen voor de tweede maal verlof, een paar maanden nadat ik tot voorbeeld was gesteld.

tot die litt. niet behooren zij, o. m. vallende in de termen van lett. *d.* dat is te zeggen: behebt met ziels- of ligchaamsgebreken;

dat ten overvloede, als had men voorzien, dat eenmaal het denkbeeld zou worden opgevat, iemand zonder op de zoo even aangehaald exceptie te letten, op grond der besproken § 2 f uit de dienst te verwijderen, in derzelver 2e. alinea nog eens herhaald wordt, dat ziels- en ligchaamsgebreken ontstaan zoo als aangenomen was dat met mijne ziekte had plaats gevonden, moeten worden gerangschikt onder die vermeld in § 2 d. en waarvoor dus volgens de 3e. alinea van de bewuste § 2 f, noodig is eene volstrekte afkeuring voor de militaire dienst, die ten mijnen aanzien niet bestond;

dat dus om mij wegens ziekte op pensioen te kunnen stellen, alleen had mogen toegepast worden art. 1 § 2 d van het militair pensioen reglement, maar dat daartoe noodig was, niet een geheim rapport als dat van den dirigerenden officier van gezondheid 2e. klasse te *Soerabaya*, maar een behoorlijk onder aanbod van eede afgegeven certificaat eener uit drie officieren van gezondheid zamengestelde geneeskundige kommissie (*): een gevoelen 't welk het militair departement vroeger dan ook zelfscheen te zijn toegedaan geweest, toen het mij, zooals bleek uit het besluit van den militairen kommandant van *Celebes* dd. 19 Febtuarij 1863, zond voor de *„betrokken"* geneeskundige kommissie;

dat derhalve alleen het certificaat der geneeskundige kommissie te *Soerabaya*, overgelegd bij mijn verzoek om verlof dd. 17 Junij 1863 (§) tot basis had mogen strekken voor het nemen van het besluit van 21 Julij 1863 No. 6, bevattende mijn ontslag uit de militaire dienst maar dat, daar in dat certificaat met geen enkel woord werd melding gemaakt van *ongeschiktheid* maar daarentegen blijkens de woorden *tot herstel van gezondheid* daarin beterschap werd mogelijk geacht, er ook geene termen hadden bestaan om mij wegens zoodanige ongeschiktheid te pen-

(*) Zie art: 26 en 27 vervolledigd reglement op de geneeskundige dienst, Indisch besluit dd. 19 Maart 1861 No. 27 zoomede het model certificaat van afkeuring algemeene order 1849 No. 4 en eindelijk het Indisch besluit van 22 Mei 1861 No. 4 bij welk laatste wordt voorgeschreven dat in eene der militaire afdeelingen op Java zelfs tot op nonactiviteits stelling noodig is de beslissing eener geneeskundige kommissie.

(§) Nog te Soerabaija verzoekende om een afschrift van dat certificaat, werd mij zulks door den afdeelings kommandant geweigerd op grond van het Koninklijk besluit van 13 Junij 1854 No. 64 [verbod om na het bekomen van pensioen te zijn in 't bezit van gouvernements stukken]!!!

sioneren; en dat ik dien ten gevolge niet alleen geheel in strijd met reglementen en bepalingen was ontslagen maar zelfs geplaatst in eene cathegorie, waarin ik in geen geval kon behooren; eene misvatting zoo veel te grievender omdat in die cathegorie voor zoo ver mij bekend, anders slechts zij gerangschikt werden, aan wie het ontslag onder toekenning van pensioen hoewel met bijvoeging van het woord eervol, toch om niet zeer lofwaardige reden gegeven wordt (†) ten gevolge waarvan wel

---

(†) En zeer rationeel Men lette om zulks te begrijpen op het harde woord „Verwijdering" hetwelk in de cerste alinea van art. 1 § 2 lett. f van het pensioen-reglement in verband met den slotzin „wanneer er geene termen zijn om zulks te doen door eenvoudig ontslag" wordt gevonden. 't Kan toch nimmer de bedoeling geweest zijn, van dat woord gebruik te maken ten aanzien van officieren op wier zedelijk of militair gehalte niets valt aan te merken. Vooral valt zulks in het oog wanneer men nagaat, dat gezegd woord „Verwijdering" elders nog slechts eenmaal in het pensioen-reglement gevonden wordt, en wel in lett. f art. 14, en wel in verband met „bij vonnis uitgesproken vervallen verklaring van den militairen stand; aanhoudend wangedrag; onzedelijkheid; of merkelijke achteloosheid in de waarneming der dienst pligten.

Men vergelijke, verlangt men nog nader bewijs, de slotbepaling van art. 52 van het reglement op de bevordering, het ontslag en het op nonactiviteit stellen voor de officieren der O. I. landmagt met de kwestieuze litt. f § 2 art. 1 van het militaire pensioenreglement. Immers wordt in gezegde slotbepaling gesproken van officieren te wier aanzien een onderzoek is aanhangig gemaakt omtrent handelingen voorzien in de §§ 1, 3 en 4, 5 en 11 van artikel 30. en of van zoodanige, welke voor eenen raad van onderzoek teregt stonden, en te wier opzigte het belang van de dienst vordert dat zij eervol en onder toekenning van pensioen uit de dienst worden ontslagen. Nu behoeft men echter slechts na te lezen welke zaken in gezegde § 1, 4, 5, 6 en 11 zoomede in 2, 3, 7, 8 en 9 en 10 van het aangehaald artikel 30, genoemd worden om te beseffen dat een ontslag uit de dienst, na het instellen van zoodanig onderzoek, al werd het dan ook eervol en onder toekenning van pensioen verleend toch niets minder is, dan vereerend voor den betrokken persoon.

Een dergelijk ontslag kan echter alleen verleend worden op grond van lett. f, art. 1 § 2 van het pensioenreglement. In dat geval is het woord „Verwijdering" dus geheel op zijne plaats, maar juist daarom kan het onmogelijk regt zijn officieren op wier gedrag niet het minste te zeggen valt, te rangschikken in bedoelde cathegorie, en zoo doende eenen blaam te werpen op hen wien zulks te beurt valt.

En eindelijk — is men nog niet overtuigd — overwege men dat de 2e. alinea van art. 1 § 2, f, zoo bepaald en duidelijk is dat er na lectuur maar één gevat denkbaar blijft, 't welk zou veroorloven een officier op grond van die lett. f. wegens ziels- of ligchaamsgebreken uit de dienst te verwijderen Wanneer namelijk de verwonding verminking, ziels- of ligchaamsgebreken het gevolg zijn van eigen moedwillige handelingen of van ongeregeld gedrag, zijn volgens de exeptie's vervat in § d en e die beide litt. niet van toepassing. Het geval zou zich echter kunnen voordoen dat — hij zij ter belooning van vroeger bewezene diensten, hetzij om andere oorzaken — de billijkheid vorderde, een op de wijze onbekwaam geworden officier, toch eervol en onder toekenning van pensioen uit de dienst te verwijderen. Maar ook een op die wijze verkregen eervol ontslag zou niet strekken om den goeden naam der betrokkenen in de algemeene opinie te doen stijgen, en daar nu ook dat ontslag slechts op grond der kwestieuze litt. f, zou kunnen verleend worden, strekt zulks alweder tot bewijs, dat eene plaatsing in de cathegorie waarin ik gerangschikt werd, slechts op hen, op

iedereen, die niet naauwkeurig met mijne positie bekend was in welken waan moest verkeeren, dat ook mijne *verwijdering* uit de militaire dienst was toe te schrijven aan de een of andere niet in mijn voordeel pleitende omstandigheid. (§) Was gehandeld ingevolge het advies van den toenmaligen referendaris voor militaire zaken aan het ministerie van koloniën, dan zou voormeld adres reeds eene maand later door eene gunstige beschikking zijn gevolgd. Zijne Excellentie de Minister van koloniën zag de zaak echter anders in, en meende dat alvorens zulks in Nederland plaats vond, den Gouverneur-Generaal de gelegenheid moest worden gegeven om het geen in *Indië* bedorven was, ook weder in *Indië* goed te maken. Bij dispositie van 8 April 1864, werd mij dien ten gevolge medegedeeld dat ten aanzien van mijn verzoek was gerigt een schrijven aan Z. E. den Gouverneur-Generaal, waarvan de uitslag mij ter bekwamer tijd zou worden medegedeeld. Malsch moet bedoeld schrijven niet geweest zijn.

---

wier zedelijk of militair gedrag het een of ander valt aan te merken, mag ten deel vallen.

En heeft nu het militaire departement getracht zich op de hoogte te stellen van die werkelijke bedoeling van art. 1 § 2 f, militair pensioen-reglement? Stellig neen! Never werd de bewuste § aangegrepen als een middel om het zwaard van DAMOCLES te hangen boven het hoofd van ieder officier die door ziekte genoodzaakt wordt naar Europa te vertrekken; dat is te zeggen: om zijne positie afhankelijk te maken van le bon plaisir der magthebbenden. Immers werd, bij algemeene order van 1864 No. 17, vrij opvallend verschenen weinige dagen nadat mijn adres aan Z. M. den Koning in Indie moest zijn aangekomen bepaald, dat het meermalen besproken art. 1. sub 2 f, zou worden toegepast op officieren voor wie buitenlandsche verloven noodig waren, maar wier terugkomst niet gewenscht werd.

Welk een juist begrip van billijkheid en regt, de positie van den officier afhankelijk te stellen niet van reglementen of bepalingen maar van de wenschen zijner meerderen. En tot bereiking van zoodanig doel werd gebruik gemaakt van eene koninklijke bepaling, welke strekking—'t is klaar als de dag— zoodanige opvatting zelfs niet in de verste verte toelaat.

(§) Werkelijk gebeurde dit. Als of het militair departement geene rust had alvorens mijn ontslag zoo grievend mogelijk was gemaakt, verscheen drie maanden later de algemeene order van 1863 No. 43, waarbij werd voorgeschreven dat officieren en militaire ambtenaren, die zich aan het misbruik van sterken drank schuldig maakten voor geen buitenlandsch verlof voorgedragen, maar uit 's lands dienst zouden moeten verwijderd worden.

Wat was natuurlijker, dan dat zich in Nederland bevindende Indische officieren, niet begrijpende wat tot mijn ontslag had kunnen aanleiding geven, in die algemeene order de oplossing van het raadsel meenden te vinden, en dat zooals het in zulke gevallen altijd gaat, hetgeen eerst ondersteld werd al spoedig was zekerheid geworden. In eene der aanzienlijkste Nederlandsche steden was dien ten gevolge het gerucht verspreid dat gedurige dronkenschap aanleiding had gegeven tot mijne verwijdering uit 's lands dienst, en dat gerucht behoorlijk vergroot, naar elders overgewaaid, had aanleiding gegeven, dat in eene andere stad, het praatje was in omloop gebragt, dat ik behalve dat, ook nog mij aanvertrouwde kantine gelden had zoek gemaakt en eigentlijk infaam had moeten gecasseerd worden. Of men in Indië ook prijs stelt op den goeden naam van oude dienaren.

Ben ik wel onderrigt dan werd daarin te kennen gegeven de hooge ontevredenheid van het opperbestuur over de mij te beurt gevallene verregaand arbitraire en onregtvaardige bejegening; aangedrongen op een spoedig redres, en medegedeeld dat zoo mij dat redres niet in Indië ten deel viel, in *Nederland* voor het herstel van het mij aangedaan ongelijk zou gezorgd worden.

Kort daarna verliet ik *'s-Gravenhage*. 't Verblijf in de dure residentie strookte niet met het pensioen mij toegelegd, en waarvan ik nog zoo veel moest missen. Even als in 1851 was ik genoodzaakte mijne toevlugt te nemen tot een dorpje in *Gelderland* en af te zien van alles wat mijn verblijf in 't moederland zou hebben kunnen veraangenamen. Zoo gingen maanden voorbij. — Wat ik in dien tusschentijd leed, is voor geene beschrijving vatbaar.

Geen enkel oogenblik, was het voorgevallene uit mijne gedachte. — Reikhalzend werd iedere mail door mij te gemoet gezien. — Telkens verwachtte ik gunstige tijding, maar ook weder telkens werd ik teleur gesteld. — Mijn toestand werd onhoudbaar. — Dikwijls — ik overdrijf niet — bekroop mij de vrees krankzinnig te zullen worden onder den last van miskenning en verongelijking.

Gedurende de maanden, die zoo voorbij gingen kwam met verlof in *Nederland* de luitenant kolonel Maarschalk, op het oogenblik mijner pensionering, waarnemend chef van den generalen staf. — Bij ZHEdG. werden inlichtingen gevraagd nopens het met mij gebeurde, waarop het antwoord volgde, *dat men in Indië had bemerkt met mijne pensionering te hebben misgetast* maar de zaak maar op haar beloop had gelaten omdat men meende dat ze in Nederland wel onmiddelijk na mijne aankomst zou worden geredresseerd. Dus in *Indië* wetenschap van het ten mijnen aanzien gepleegde onregt maar — geen lust tot herstel: in *Nederland* daarentegen de meening dat het herstel in Indië moest plaats hebben, en ten gevolge van dien, een officier die den lande negentien jaren naar zijn beste vermogen met lust, ijver en tot tevredenheid zijner superieuren gediend had, gedurende zestien maanden blootgesteld aan ontbering; grievend verdriet en verlies van zijnen goeden naam. Hoe *streng regtvaardig*, en welk een juist begrip van hetgeen men aan zijne dienaren is verschuldigd.

En haastte men zich nu in *Nederlandsch-Indië*, overtuigt zoo als men was dat men ten mijnen aanzien had *misgetast*, om toen bleek dat men mij in *Nederland* niet onmiddelijk regt had laten wedervaren, mij ten minste daarop dat regt zoo spoedig moge-

lijk te verschaffen? Volstrekt niet. Daartoe was Zijne Excellentie de Generaal Schimpf te vasthoudend, te zeer gehecht aan een eens genomen besluit. Mijn verzoekschrift werd met de mail van 8 April naar Indië gezonden, en was omstreeks 15 Mei te *Batavia*, maar eerst *vijf maanden later* dat is te zeggen: bij besluit van den Gouverneur-Generaal dd. 7 October 1864 No. 4, werd verklaard dat aan den bereids eervol ontslagen kapitein der infanterie H. A. A. Niclou in stede van dien was verleend een tweejarig verlof naar *Nederland* wegens ziekte.

Ik was dus hersteld. Hoewel schoorvoetend was mij toch regt wedervaren. Wel is waar bepaalde zich daartoe al de vergoeding die mij voor het doorgestane leed ten deel viel maar toch was ik gelukkig. Hoe dankbaar was ik den minister voor zijne krachtige hulp; hoe erkentelijk was ik de edele mannen, die zich mijner hadden aangetrokken voor hunne bemoeijingen. Weldra vergat ik de vele verdrietige uren, doorgebragt op mijne reize naar *Nederland*, de treurige dagen beleefd na mijne terugkomst in het geboorteland waaruit ik elf jaren was verwijderd geweest. Nieuwe illusiën werden gevormd; weder bezielde mij de hoop nogmaals nuttig te zullen werkzaam zijn; in een niet ver verschiet zag ik mij versierd met de hoofdofficiers-epauletten. Domoor die ik was? Ik had moeten begrijpen, dat mij de berisping, die het militair-departement — waarbij zich weder invloedrijke personen bevonden of later terug geplaatst werden die tot het mij wedervarene hadden medegewerkt — was ten deel gevallen, nimmer zou worden vergeven; dat ik steeds met eene zwarte kool zou zijn aangeteekend; dat slechts tegenwerking en terugstelling mij zouden kunnen ten deel vallen. — Die gedachte kwam echter niet bij mij op; vol verlangen zag ik het einde te gemoet van een verlof dat geen verlof geweest was; en juist vijf maanden na den dag waarop mij mijn herstel in 's lands dienst was bekend geworden, den 17 Junij 1865, vertrok ik als kommandant van een detachement suppletie-troepen, sterk 150 man, aan boord van het klipperschip *Kosmopoliet*, nogmaals naar *Indië*.

In eenen volgenden deel ik U mede wat mij daar te beurt viel. Welligt zult gij dat schrijven gelezen hebbende, minder verwonderd zijn, over mijn verzoek om eervol ontslag uit Z. M. militaire dienst onder toekenning van pensioen. Tot zoolang, vaarwel! Geloof mij, als altijd,

Uw Vriend,
Niclou.

Pontianak, den 12 Augustus 1869.

Zeer waarde Vriend!

Sedert mijn vorig schrijven verliepen meer dan drie maanden. Ruimschoots hadt gij dus den tijd U met den inhoud bekend te maken. Zonder twijfel zult gij toestemmen, dat ik reden had om te gelooven dat men zich in Indië zou beijveren, mij bij aankomst het aangedane leed zooveel mogelijk te vergoeden. Van een loijaal legerbestuur, en van eene even loijale regering mogt ik zulks verwachten. Weinig acht sloeg ik dan ook op de woorden van een zeer hoog geplaatst persoon, mij toegevoegd tijdens de mij verleende afscheids-audiëntie. „Pas nu maar op „dat men U in Indië niet laat voelen dat gij hersteld zijt." Helaas! bitter werd mijn vertrouwen teleurgesteld; nogmaals werd mijne carriere gebroken; er werd wraak genomen over de strenge berisping, die het mij de eerste maal aangedaan ongelijk, had ten gevolge gehad.

Den 3e. September 1865, debarkeerde ik te *Batavia* en marcheerde aan het hoofd van 150 man suppletie troepen, tot tevredenheid der bevoegde autoriteiten overgebragt, naar *Weltevreden*. Noch door den Legerkommandant; noch door den Gouverneur-Generaal; noch door den chef van den generalen staf, werd met een enkel woord gerept van het met mij gebeurde. Over het algemeen was mijne ontvangst -- zoo scheen het ten minste -- niet onwelwillend. Alleen bevreemdde, het mij, dat ik, na op de vraag van den chef van den generalen staf, waar ik wenschte geplaatst te worden, geantwoord te hebben: „*Su-*„*matra's Westkust; Palembang; Borneo;* of de *Molukko's*," toch werd gezonden naar het reeds van vroeger niet zeer gunstig bekende, en toen ten gevolge der pas plaats gehad hebbende en zich nog telkens herhalende aardbevingen, in eenen zeer kwaden reuk staande *Willem I.*

't Was den 18e September 1865, dat ik te dier plaatse arriveerde. Zoowel door mijnen nieuwen bataillons-kommandant, als door de HH. officieren van het 2e bataillon werd ik allerhartelijkst ontvangen.

Den 26e daaraanvolgende begon ik met het overnemen der mij aangewezene kompagnie, de eerste, van het 2e bataillon, en dus ook met het verrigten van mijne dienst. In het laatst van October vertrok de kommandant der infanterie te *Willem I*, kolonel

E. RAPPARD, dien ik voordat hij weg ging een paar malen, maar altijd buiten dienst ,ontmoet had, naar *Salatiga*. In de 2e. helft van November hield de afdeelingskommandant generaal-majoor WALESON zijne generale inspectie, en scheen ook over mij niet ontevreden. Evenmin was zulks, zooals ik thans stellig weet, het geval met den luitenant-kolonel LATOUR, met wie ik, ook ten gevolge van mijn lidmaatschap in den garnizoensraad, nog al veelvuldig in aanraking kwam. In den avond van den 2e Januarij 1866 ('t was receptie ten zijnent), riep de laatste mij ter zijde in de voorgallerij zijner woning, en deelde mij mede dat hij bij de indiening der conduite staten, die ruim eene maand te voren plaats vond, wat mij betrof, had aangeteekend, mij nog niet te kunnen beoordeelen, omdat ik daartoe te kort bij het bataillon was, zoodat ik van mijne geschiktheid voor den rang van hoofdofficier in den loop van 1866 zou moeten doen blijken. (*) Volmondig stemde ik zulks toe, en ook de daarop volgende vier maanden die de luitenant-kolonel LATOUR nog te *Willem I* vertoefde, bleef ik met hem op eenen goeden voet, zoo zelfs, dat ik mij in den avond van 1 Mei 1866 stelde aan het hoofd van eenen optogt met fakkellicht, ten einde, ook uit naam der overige officieren van het garnizoen, tot hem en zijne beminnenswaardige echtgenoote, te rigten eene welmeenende toespraak, die niet minder welmeenend en hartelijk werd beantwoord.

Ik had den Majoor MEIJNERS, opvolger van den luitenant-kolonel LATOUR, voor zijne komst te *Willem I* een paar malen gezien maar nimmer gesproken, en was dus ook niet bij ZH. EdG. bekend. Zoo iemand, dan was het daarom hij, die een onpartijdig en onafhankelijk oordeel over mij kon vellen. Dat oordeel viel niet ongunstig uit. Later kom ik er op terug. Voorloopig zij het genoeg te zeggen dat mij gedurende het

(*) Na mijne tweede pensionering in 1869, is mij gebleken dat de overste LATOUR, hoewel zich op een onzijdig standpunt plaatsende, mij toch in vele opzigten zeer gunstig signaleerde. Onder anderen bevat zijne beoordeeling wanneer ik mij wel herinner de uitdrukkingen: Zeer braaf en achtenswaardig officier; wordt bemind door zijne meerderen en zijne minderen; is wel geschikt om jonge officiren te leiden en te vormen." Het mij in 1867, stellig ter goeder trouw en tengevolge van onduidelijk schrift, voorlezen van het woordje niet, in plaats van het" wel" voorkomende in de laatste zinsnede, is oorzaak geweest dat ik een tijd lang in den waan verkeerde dat de overste LATOUR in dien avond van 2 Januari niet in alles even openhartig met mij was te werk gegaan. De kolonel RAPPARD die ik later over die zaak sprak beijverde zich dien waan te versterken. — Ik maak van deze gelegenheid gebruik om den luitenant-kolonel Latour mijn leedwezen te betuigen, over mijne, hoewel dan ook met tegenzin en op gezag van een bevoegd persoon plaats gehad hebbende misvatting.

jaar 1866, ook van dien hoofdofficier nimmer bemerkingen ten deel vielen, en dat de wijze, waarop ik nu en dan in zijne tegenwoordigheid, uit de bataillonsschool exerceerde zijne goedkeuring wegdroeg.

In het begin der maand December 1866 kwam, tot het houden zijner gewone jaarlijksche inspectie, te *Willem I*, de kolonel E. RAPPARD kommandant der drie bataillons te dier plaatse.

Voor zoo ver ik wist, bestond geene enkele oorzaak, die Z. HEdG. aanleiding kon geven mij minder genegen te zijn. Na zijn vertrek van *Willem I* in 1865, had ik te *Salatiga* komende nu en dan een gewoon beleefdheids bezoek bij hem en de zijnen afgelegd maar nimmer was, voor zoo ver mij bekend, iets voorgevallen, dat ZHEdG. zou hebben kunnen bewegen mij een minder goed hart toe te dragen. Eens — het is waar — had ik het gewaagd met hem van gevoelen te verschillen betrekkelijk de al of niet geschiktheid voor den hoogeren rang van een onder mijne bevelen geplaatsten officier, en was zelf door het afgeven van verklaringen enz. voor dien persoon in de bres gesprongen, maar zoo handelende had ik slechts mijnen pligt gedaan, en niemond kon mij zulks ten kwade duiden. Onbekommerd zag ik dan ook de komst van den kolonel RAPPARD te gemoet. Wat zou ik ook gevreesd hebben? Ik wist immers dat mijne kompagnie in orde was; de loftuitingen bij iedere driemaandelijksche monstering daaromtrent ontvangen, gaven er even als mijne eigene overtuiging de zekerheid van, en overigens meende ik vrij goed op de hoogte mijner zaken te zijn.

'k Had echter niet gerekend op den doordringenden en scherpen militairen blik (†) van kolonel RAPPARD, wien niets ontging, en die leemten wist te vinden, daar waar anderen volkomen tevreden waren. Reeds bij den aanvang der inspectie bleek zulks. Zoo onheusch mogelijk gaf de inspecteur bij de monstering *mijner* kompagnie zijne afkeuring te kennen over — *de meest stipte opvolging van bepalingen (!)*. Erger werd het toen ik de geweren doende schouderen ---- *altijd volgens den kolonel* ---- verzuimde het woordje „op" uit te spreken. Diep deed het

(†) Als bewijs voor zijn onovertrefbaar coup d'oeil militaire, voerde hij mij later aan, dat hij, bij het binnen treden eener chambrée, als bij ingeving toesnelde naar de eene of andere slaapstede, waarop een uiterlijk sierlijk gevouwen, maar inwendig gescheurd hemd of ander kleedingstuk, en dat de innerlijke stem die hem toeriep dat de zaak niet in orde was, hem nog nimmer had bedrogen. Commentarien zijn onnoodig.

(!) Het toen gebeurde heb ik later even als alles wat sedert voorviel tot in de kleinste bijzonderheden aan 't militair departement medegedeeld.

hem leed, eene zoo verregaande verwaarloozing van het reglement op te merken bij een kapitein zoo hoog in de ranglijst staande als met mij het geval was. Zoo iets — ook mijne ondergeschikten hoorden het — kon niet gedoogd worden. Hij was verpligt er notitie van te doen nemen. Nog erger echter was de uitslag der inspectie over het inwendige mijner kompagnie, waardoor een paar uren werden weggenomen. Herhaaldelijk was de kolonel pijnlijk getroffen, eene Europesche kompagnie zoo verwaarloosd aan te treffen, en telkens wanneer zulks gebeurde werd het: „Zie je dat kapitein!" „Zie je dat majoor!!" op den toon van vreesselijke verontwaardiging uitgesproken. — Ten laatste vond de kolonel goed, mij voor het front mijner kompagnie toe te voegen, dat hij dien morgen het bewijs had gekregen, dat bij de 1e kompagnie, noch kompagnie's-kommanmandant, noch officieren, noch onderofficieren, noch korporaals kunnen pligt doden; dat zoo'n kompagnie niet te inspecteren was; en dat ze moest terugkomen; terwijl hij, na dien ten gevolge de kompagnie twee of drie dagen later weder te hebben geinspecteerd in die inspectie aanleiding vond om te rapporteren dat bij de 1e. kompagnie èn kompagnie's kommandant èn officieren waren, *verregaand onverschillig en nalatig in de vervulling hunner dienstpligten.*

En welke bemerkingen waren het nu die den inspecteur aanleiding gaven tot het uitspreken van een zoo hard oordeel? „Zeker, liet het uiterlijk voorkomen der kompagnie te wenschen „over; waren wapenen en ledergoed in slechten toestand en de „eersten niet slagvaardig; kwamen jaartallen en nummers in „controle van wapening en zakboekjes niet onderling en met „die op de voorwerpen overeen; werd de menage niet goed ge„houden; was de administratie verward en niet bij, of waren „kazerne en fournitures onzindelijk," zult gij zeggen. Volstrekt niet, dat alles was in de beste orde, de inspectie nota kan zulks bewijzen, — maar — o gruwel! — bij de eerste inspectie was gebleken dat de nummers op 4 pantalons, en twee kleerborstels wel niet verkeerd, maar toch niet geheel overeenkomstig de plaat, behoorende bij de algemeene order van 1863 No. 28 geplaatst waren terwijl—'t is schrikkelijk om te zeggen—bij de tweede inspectie was aan het licht gekomen dat zulks ook nu nog met één gordel en één randselriem het geval was, en daarenboven op een paar slotborstels het wapennummer voor het bataillon nummer stond.

Wellicht had een en ander, hoewel er wel nimmer eene kompagnie zal gevonden worden, waarbij dergelijke aanmerkin-

gen niet te maken zijn, een lichte berisping verdient. Meer echter stellig niet, terwijl de kolonel in allen gevalle had moeten begrijpen, dat hij te doen had met een officier wien voorheen nog nimmer eene aanmerking ten deel viel en wiens onberispelijke zestienjarige dienststaat hem aanspraak gaf op ten minste een weinig meer égards dan die mij ten deel vielen.

Mijne vroegere pensionering en het mij toen aangedane leed, had mij, — gaarne erken ik zulks — wel eenigzints ergdenkend gemaakt. Ik kon dan ook de gedachte niet van mij afwerpen, dat de houding van den kolonel R. aan vooringenomenheid en zucht om mij te schaden moest worden toegeschreven. Natuurlijk nam dat denkbeeld toe, toen ik vernam, dat bij sommigen der andere kompagnie met minder moeite, meer dergelijke, niet geheel juist geplaatste nummers gevonden waren, maar de behandeling vrij wat minder stootend was geweest.

Naauwelijks was dan ook de inspectie afgeloopen, of ik begaf mij naar mijnen bataillonskommandant, om mij over het voorgevallene te bezwaren en hem te verzoeken zulks den kolonel mede te deelen.

Den volgenden morgen zat ik in de societeit. Ook de kolonel Rappard kwam binnen. Ik stond op, groette beleefd, zeggende „Goeden morgen kolonel" en ging weder zitten. Eenige oogenblikken later zag ik ZHEdG. naar mij toe komen. Ik stond op en ging hem twee schreden te gemoet. Hij sprak mij aan, met de woorden „Goeden morgen kapitein Niclou, hoe gaat het?" en stak mij tegelijk zijne hand toe. Ik nam die aan, en antwoordde „Goeden morgen kolonel hoe vaart gij?" Daarmede was ons gesprek afgeloopen. De kolonel sprak niet meer. Ik ook niet. Wij stonden eenige oogenblikken zwijgend over elkander, waarna de kolonel zich omdraaide en zijn gezelschap opzocht, en ik weder ging zitten. Had ik bij die gelegenheid in eenig opzigt aan de vereischten der beleefdheid te kort gedaan?

Stellig neen! Kon de kolonel mij iets verwijten? Evenmin! En toch kwam ik den volgenden dag, en dat uit eene zeer zekere bron te weten, dat de kolonel in het gebeurde aanleiding had gevonden om te zeggen, dat dienstzaken door mij werden verward met particuliere aangelegenheden, en dat iemand die dat deed, niet verdiende en ook niet geschikt was om hoofdofficier te worden. Dat zeggen had plaats insinuerender wijze en met het kennelijk doel, een ten mijnen aanzien opgevat gunstig gevoelen, — dat van mijnen bataillons-kommandant — te wij-

zigen en dezen tegen mij in te nemen. Ik had mij, dit werd mij, toen mij gezegde uitdrukking werd medegedeeld regt duidelijk, dus niet bedrogen toen ik den inspecteur verdacht, te zoeken naar punten geschikt om mij ongunstig te signaleren. Aan alles hield hij zich vast, wanneer het maar eenigszins kon strekken om iets tegen mij aan te voeren, of mijnen onmiddelijken chef minder voordeelig over mij te doen denken.

Op een der volgende dagen zijner inspectie liet de kolonel exerceren. Daags te voren waarschuwde mij de luitenant-kolonel Meyners, dat hij (de kolonel) bij zulke gelegenheden gewoon was, een zeker punt aan te geven, werwaarts het bataillon steeds met gesloten kolonnes, contra.marschen en deploijementen werkende, langs den korsten weg moest gebragt worden. Niettegenstaande ik, met den kapitein Hartsteen, die die mededeeling insgelijks ontving, besprak, hoe verkeerd het was op die wijze te handelen, wanneer de uit te voeren manoeuvre bijvoorbeeld door front achterwaarts in bataille te komen korter zou kunnen verrigt worden, nam ik mij toch, voor, overal waar zulks zou blijken maar eenigszins mogelijk te zijn, aan het verlangen van den kolonel te voldoen. Gedurende de exercitie zelve viel weinig bijzonders voor. Ik meen ruim $\frac{3}{4}$ uur te zijn bezig geweest. Eenmaal kreeg ik, op den den kolonel eigenen *bijzonder hoffelijken toon*, eene bemerking, die weldra moest worden ingetrokken, omdat bleek dat iets geheel anders bedoeld werd, dan mij was opgegeven. Later werd o. a. van mij gevorderd, uit te voeren het laatste gedeelte van het 3e artikel der 4e afdeeling bataillonsschool. Ik liet daartoe de kolonne op het midden formeren ten einde [illegible] den marsch te doen deploijeren, maar werd bij de uitvoering belemmerd door den kolonel, die mij door zijnen adjudant liet zeggen dat zijne bevelen niet werden opgevolgd. Antwoord terug, dat zulks wel geschiedde. Nogmaals dezelfde boodschap. Weder hetzelfde antwoord. Gedurende eenige oogenblikken bladeren in het een of andere boekje, en daarna de adjudant ten derde male bij mij. Antwoord van mijne zijde. „Zeg dan maar aan den kolonel dat „ik 't niet anders weet;" en volvoeren der evolutie zoo als ze begonnen was. Later bleek mij dat men in de verdeeling der bataillonsschool aan het slot van het 3e artikel der 4e afdeeling gelezen had „en de gesloten kolonne deploijeren" zonder te bedenken dat nog onderverdeelingen bestonden (zie bladzijde IX der inhoudsopgave voor de bataillonsschool, waar als laatste gedeelte van bedoeld artikel wordt opgegeven „deploijeren van

de kolonne op het midden." Die vergeetachtigheid was oorzaak, dat ik tot drie malen toe voor het front van het bataillon, dat natuurlijk niet wist welke orders ik ontving, of waarom de adjudant mij telkens kwam zeggen dat ik verkeerd handelde, werd ten toon gesteld, en misschien ook wel (wie weet het), niettegenstaande ik den luitenant-kolonel MEYNERS verzocht den kolonel op zijne vergissing te wijzen, van de ongunstige aanteekening omtrent mijne practische geschiktheid, die de laatste, zooals mij later bleek, had goed gevonden kort daarna in mijne conduite beoordeeling te plaatsen. Werkelijk echter, was ik in niets te kort geschoten. Dit werd bevestigd toen het voorgevallene van dien morgen na afloop der exercitie, tusschen ons kapiteins werd besproken.

Toen toch hoorde ik den kapitein HARTSTEEN, zeker een bevoegd en geen toegevend beoordeelaar, verklaren dat, ik alleen, dien morgen geene fouten had gemaakt. Voor mij zelven was ik van de juistheid dier verklaring volkomen overtuigd.

Daags voor het vertrek van den kolonel werd theorie gehouden. Er werd op het bord gemanoeuvreerd. Ik vernam toen dat ik bij een der op het exercitie terrein uitgevoerde manoeuvres beter had gedaan front achterwaarts in bataille te komen, dan de lijn van bataille te overschrijden, contra te marcheren en te deploijeren. Ik wees op den mij gegeven wenk om altijd van gesloten kolonnes enz. gebruik te maken, en nam die opmerking overigens voor de toekomst ad notem.

Weinige dagen later hield de generaal-majoor afdeelingskommandant zijne jaarlijksche inspectie. Gedurige regens, beletteden dat voor dien generaal officier anders dan en détail, dat is te zeggen door HH. luitenants geëxerceerd werd.

De luitenant-kolonel MEYNERS was te dier tijde echter zoo overtuigd van mijne practische geschiktheid voor de dienst, dat hij mij, toen er eenmaal bataillonsschool was gelast, en ik als kapitein van piket kon vrij zijn, den raad gaf toch bij de exercitie te komen ten einde den inspecteur te toonen dat ik ook daarin geheel op de hoogte was. Bij die inspectie kon de afdeelings-kommandant niet nalaten zijne tevredenheid te betuigen over den toestand mijner kompagnie. Denkelijk had ik mij de lessen kort te voren van den kolonel RAPPARD ontvangen ten nutte gemaakt!?

't Was omtreeks dien tijd, namelijk tusschen de inspectie van den kolonel kommandant der infanterie, en die van den afdeelingskommandant dat ik bekend werd met het oordeel door den luitenant-

kolonel kommandant van het 2e bataillon in de conduitelijst van 1866 over mij uitgebragt.

't Luidde (ik herhaal zooals ik toen te huis komende onmiddelijk noteerde) ongeveer als volgt:

„Dat die kapitein zoodanig op de hoogte zijner dienst is, dat „hij bij gelegenheid tot praktische oefening ten volle in staat kan „geacht worden een bataillon te kommanderen; dat hij overigens „de bevordering tot hoogeren rang volkomen verdient, en zeer ge„schikt is om jonge officieren te leiden en te vormen; dat hij is „een braaf en achtenswaardig persoon; en dat voorgesteld wordt „zijne geschiktheid tot bevordering wat aangaat zijn ligchaams„gestel, wanneer hij eventueel binnen zes maanden aan de beurt „mogt komen voor den rang van hoofdofficier, te beoordeelen naar „eene alsdan in te dienen speciale conduitelijst.

Ik was met het vorenstaande bijzonder tevreden. Het eenige wat mij zou kunnen hinderen was de zinsnede, waarin van mijn ligchaamsgestel werd gewag gemaakt, maar ik begreep hoe moeijelijk het moest zijn tegen den stroom op te roeijen en reeds nu het wapen hetwelk vroeger altijd — en dat ten onregte — tegen mij was aangewend, onbruikbaar te verklaren. Daarenboven was mijne gezondheid op dat oogenblik zoo voldoende, dat ik het indienen eener speciale conduitelijst wat aangaat dat punt, met gerustheid kon te gemoet zien.

Inmiddels was 1867 ingetreden. Zooals de zaken toen stonden, liet zich mijne toekomst gunstig aanzien. Toch dacht ik in Augustus van dit jaar, na volbrachten diensttijd, aan terugkeer naar *Nederland* en eenen ouden vader. Door iedereen en ook door mijnen onmiddelijken chef werd mij zulks echter afgeraden. Allen verklaarden dat mijne vooruitzigten daartoe te schoon waren. Mijne gehechtheid aan *Indië* kwam in het spel en ongelukkig genoeg besloot ik te blijven; dat is te zeggen: bijna twee levensjaren weg te werpen en de vooruitzigten die mij in Nederland toe wenkten, te doen verloren gaan.

Nog eenmaal echter weifelde ik. 't Was toen mij in September 1867 werd medegedeeld dat een schrijven van het legerbestuur was ontvangen waarbij gelast werd, mij mede te deelen dat ik om voor bevordering in aanmerking te komen mij met ijver moest toeleggen op het practische gedeelte der dienst. Als of het mij ooit aan ijver had ontbroken! Aan wie had ik gezegd schrijven te danken? Aan den kolonel Rappard? Na al het voorgevallene meen ik geregtigd te zijn die vraag bevestigend te beantwoorden. Immers de luitenant-kolonel Meijners

had gunstig over mij gerapporteerd, en de generaal afdeelings-kommandant had mij bij zijne inspectie in December 1866 evenmin zien exerceren als later in 1867. Wat had den kolonelkommandant der infanterie tot het uitbrengen van zijn mindergunstig oordeel bewogen?

Onmogelijk is het mij, die vraag voldoende te beantwoorden. Want en nogmaals herhaal ik het, de inspectie van 1866 kan ZHEdG. daartoe geene reden hebben gegeven.

Weder stelde ik mij echter tevreden. Immers vernam ik, nadat mij nog was voorgelezen dat kolom (?) niet overeenkwam met kolom (?). en ter opheldering was gezegd: „dat komt om„dat de kolonel van U gerapporteerd heeft dat gij een zwak ge„stel hebt. Hij is tot dat besluit gekomen omdat gij u de „gewoonte hebt eigen gemaakt bij kommando's den sabel met „een ruk neder te brengen;" dat ik gerust kon zijn, dat thans ten volle gebleken was dat ik ook de practische vereischten voor de dienst in volle mate bezat, en dat zulks den generaal legerkommandant bij zijne komst in October zou worden medegedeeld, zoodat men meende mij met den hoofdofficiers rang te kunnen feliciteren.

Niets deed mij dan ook, gedurende de door den legerkommandant te *Willem I* gehoudene inspectie, bespeuren dat er sprake van was, mij in eenig opzigt te beschouwen alsminder geschikt voor den rang van hoofdofficier, Integendeel de generaal was zeer vriendelijk en voorkomend. Bovendien was ik kort te voren in de eerste dagen van October, door den afdeelings kommandant bestemd om bij het aanstaande vertrek van den luitenant-kolonel Meijners van dezen over te nemen het kommando der vesting *Willem I* en van het 2e bataillon.

Schoon nu ook, ten gevolge van het door den luitenant-kolonel Meijners, tijdens het verblijf van den legerkommandant ten zijnent aan dezen gerigt verzoek om te *Willem I* de komst van zijnen opvolger te mogen afwachten, de werkelijke overname niet plaats had, deed echter het schrijven waarbij die overname gelast werd mijne gerustheid toenemen. Bij het afzenden van gezegd schrijven kon toch als zeker worden aangenomen, dat ik gedurende twee maanden met gezegde functien zou bekleed zijn. Aan een ongeschikt of bij hem als zwak bekend staand persoon zou de generaal Waleson betrekkingen als waarvan hier sprake is, wel niet hebben willen opdragen. Ik meende daarom in zijn schrijven het bewijs te ontwaren, dat ook hij, mijne bruikbaarheid voor den hoogeren rang in geen enkel opzigt betwijfelde.

In het laatst van December 1867, vertrok de luitenant-kolonel MEIJNERS van *Willem I* naar *Kedong-Kebo*. De conduitelijsten waren reeds ingediend. Mijne beoordeeling was weder gunstig. Ik weet zulks uit de conduite-nota, door ZHEdGs. opvolger, den luitenant-kolonel VAN DER HAAS, bij diens overgave van het bataillon op den *achttienden Augustus achttien honderd acht en zestig* achter gelaten en welke wat mij betreft luidt: „*Geheel overeenstemmende met de laatste beoordeeling van mijnen „voorganger, en dus volkomen geschikt voor den hoogeren rang.*" „*Verdient aanbeveling.* (*)"

Ongeveer drie maanden na het vertrek van den luitenant-kolonel MEIJNERS en de optreding van den majoor VAN DER HAAS, kwam de generaal-majoor afdeelings-kommandant op het alleronverwachtst te *Willem I*, en ging reeds den volgenden dag over tot het inspecteren van het 2e bataillon. Is er bij die gelegenheid iets voorgevallen hetwelk te mijnen nadeele konworden uitgelegd? Voor zoover ik weet niet. Mijne kompagnie was in orde; mijne ondergeschikten waren tevreden, en bij het exerceren meen ik — hoewel ik misschien met minder aplomb te werk ging of liever niet zoo veel beweging maakte en schreeuwde als zou zijn gedaan door den geboren drilmeester, zijn geheele leven op het exercitieveld doorgebragt en alleen aan de letter van 't reglement gedacht hebbende toch vrij goed voldaan en geene fouten gemaakt te hebben. Die inspectie bezorgde den majoor VAN DER HAAS den rang van luitenant-kolonel en mij.....?

Herhaaldelijk werd ik in den tijd die zoo verliep gewaarschuwd voor de aanhoudende pogingen, die door den kolonel RAPPARD werden aangewend om de gunstige opinie die mijne bataillons-kommandanten te mijnen aanzien hadden opgevat te doen overgaan in eene nadeelige.

Niets wat daartoe kon bijdragen werd verzuimd, en vooral waren het de enkele minder juist geplaatste nummers, welke ZHEdG. bij de inspectie van 1866 had weten te ontdekken die daartoe de stof moesten leveren, en bij de optreding van iederen nieuwen bataillons-kommandant moesten dienen om te betoogen, dat het mij ontbrak:

(*) Beide beoordeelingen, zoowel die van MEIJNERS als die van VAN DER HAAS, te zamen loopend over een tijdvak van acht en twintig maanden zijn later door het departement van oorlog (natuurlijk zonder opzet) vergeten, en als niet bestaande aangemerkt. Zou dit ook hebben plaats gehad wanneer de inhoud minder gunstig was geweest?

1e aan eenen militairen blik;

2e aan den tact om jonge officieren te leiden en te vormen, en

3e aan de geschiktheid om eene kompagnie in orde te houden

en het daarom noodig was mij zoo streng mogelijk na te gaan.

Iedereen zal begrijpen dat ik, dat alles wetende, de komst van den kolonel E. RAPPARD, die zich den 1en September 1868 op nieuw te *Willem I* moest vestigen, met geen bijzonder groot verlangen te gemoet zag. Weldra bleek dan ook wat ik van ZHEdG. zou mogen verwachten. Onze eerste zamenkomst gaf aanleiding tot een ernstig verschil, nu echter niet over nummers of het al of niet uitspreken van lettergrepen, maar over de wijze van boekhouden der militaire kantine en het deponeren van vendu-acceptatiën in de kas van het garnizoen.

De ketterijen op administratief gebied, toen door den kolonel verkondigd, waren zoo groot, dat ik, als vroeger commissaris der militaire kantine en eenig overgebleven lid van den garnizoensraad, zooals die vroeger was zamengesteld, mij verpligt rekende ze te bestrijden.

Twee zittingen van den garnizoensraad werden grootendeels aan die discussie gewijd en deze eindigde met de mij door den kolonel toegevoegd wordende woorden: „Daar heb ik U nu twee malen op gebrekkige kennis van administratief boekhouden geattrapeerd!" en mijn antwoord: „En toch blijf ik beweren gelijk te hebben." 't Laatste werd dan ook spoedig bewezen, want niet alleen liet de kolonel een en ander zooals het was, maar tevens bleek, dat hetgeen hij thans zoo bepaald verwierp, gedurende zijn verblijf te *Willem I* in 1864 door hem persoonlijk was ingevoerd!

Inmiddels naderde het einde van October. Enkele malen exerceerde ik gedurende dat tijdvak onder toezigt van den nieuwen kommandant van het 2e bataillon infanterie, den luitenant-kolonel RIESZ. Later werd mij door dien hoofdofficier verklaard, dat ik bij die gelegenheden, even als bij al hetgeen ik onder zijn speciaal toezigt verrigtte, geene de minste reden tot ontevredenheid gegeven, maar telkens zeer goed voldaan had. Anders echter was het, toen den 29 October 1868, des voormiddags te 11½ uur, plotseling gelast werd:

„Heden namiddag bataillonsschool voor den kolonel. Alles „present. Den kapitein NICLOU wordt verzocht te paard te ver„schijnen.

Ben ik wel onderrigt, dan was kort vóór dien datum te *Willem I* een schrijven ontvangen in substantie inhoudende, dat ik in 1866 niet volkomen geschikt geoordeeld was wat aangaat het practische gedeelte van de dienst (door gen. Waleson of kol. E. Rappard?) en dat schoon mij die geschiktheid ook weder in 1867 door mijn bataillons-kommandant was toegekend, er toch nog altijd reden bestond tot twijfel, waarom de legerkommandant met het oog op mijne hooge plaatsing in de ranglijst wenschte dat nog eens streng werd nagegaan of die laatste beoordeeling juist was. Dat schrijven zou toegelicht zijn door den generaal-majoor kommandant der 2e militaire afdeeling, den man die, zooals mij later bleek uit een schrijven van het legerbestuur dd. 15 Januarij 1869 le bureau no. 4, de oorzaak was geweest van het ontstaan van genoemden twijfel, en die van zijne zijde den indruk trachtte te versterken, door te wijzen op een paar punten, waarin ik volgens ZHEdG. te kort zou schieten. Met die bijvoeging kwam het in handen van den kolonel E. Rappard, van wien men wel zeker kon zijn, dat hij al wat mogelijk was zou verrigten om te bewijzen, dat zijn vroeger geuit gevoelen was het juiste en werd, door dezen nogmaals toegelicht, verzonden aan den luitenant-kolonel Riesz, dien men dagelijks tegen mij trachtte te winnen.

Afgescheiden van het bevreemdende dat er in gelegen was, de beslissing omtrent mijne al of niet bekwaamheid, in de eerste plaats op te dragen aan hem die dienaangaande vroeger minder gunstig rapporteerde, en te vergeten, dat het oordeel van den luitenant-kolonel Meijners pas twee maanden geleden in een stuk dat zeer goed voor speciale conduitelijst kon dienen, was bevestigd door den luitenant-kolonel van der Haas ben ik zoo vrij te betwijfelen, of dit de ware weg was om een goed en onpartijdig vonnis te doen vellen. Niet alle menschen zijn toch zelfstandig genoeg om zich bij het afleggen hunner verklaringen te onttrekken aan den invloed van neigingen of belangen, wanneer zij meenen dat deze door die verklaringen zouden worden in de waagschaal gesteld. (*) Weder anderen gevoelen zich onwillekeurig, en als door biologie, ge-

(*) Vooral niet, zij die het belang van vrouw en kinderen stellen boven dat hunner ondergeschikten, en zich dientengevolge met hand en tand vastklemmen aan hunne positie. Zij stellen al wat mogelijk is in het werk om hunnen meerderen te believen, en zich ten kosten van anderen te blijven handhaven. Beoordeeld te moeten worden door personen die zich niet boven hunne afhankelijkheid weten te verheffen, is wel het ongelukkigste, wat hem die geen gunsteling is kan ten deel vallen. Ook daarom is er zoo veel waarheid in de woorden van Ambert: „Le mariage est le cholera de l'officier."—

drongen om hunne antwoorden in te rigten naar de voorstelling die zij meenen dat zich de vrager van de zaak gemaakt heeft, vooral wanneer die vrager door zijne maatschappelijke positie kan gerekend worden eenig gewigt in de schaal te leggen.

Volgens mijne bescheidene meening had men — achtte men het, na het ontvangen der conduitenota van den luitenant-kolonel VAN DER HAAS nog noodig, omtrent een officier dien men negentien jaren tijd had gehad te leeren kennen, nadere inlichtingen in te winnen — zich eenvoudig dienen te bepalen tot het zonder insinuaties en door eene overplaatsing, elders dan daar waar zulks thans plaats had, vragen eener speciale conduitelijst.— Zoo doende zou alle schijn van pressie vermeden zijn. Dit is echter niet geschied, en de uitslag was dan ook zóó als na het aangehaalde schrijven van het legerbestuur kon verwacht worden. Ook bij de, op grond van straks aangehaalden last, den 29 October plaats gehad hebbende exercitie blonk de zucht van den kolonel E. RAPPARD, om bouwstoffen te verzamelen, geschikt om te dienen tot basis voor mijne ongeschikt-verklaring voor den hoogeren rang ten duidelijkste door. Niettegenstaande een halve storm — ieder die tegenwoordig was kan het getuigen — het verstaan van alle kommando's onmogelijk maakte werd de schuld van het *ééns* door een officier, en *ééns* door een korporaal niet onmiddelijk opvolgen van het gehoorde onder het uiten der woorden „dat komt omdat ze je niet kunnen verstaan" op mij geschoven. Bij het ten uitvoer leggen eener manoeuvre, die zou moeten doen blijken van mijnen takt om het bataillon op de kortste wijze eene gegevene stelling te doen innemen, werd ik zooveel mogelijk tegengewerkt. Reeds bij den aanvang begon men, met op eene onheusche en minachtende wijze te kennen geven zijner afkeuring. (†) 't Scheen er vooral

(*) Zie hier die manoeuvre en wat daarbij voorviel. Het bataillon stond in orde van bataille met het front Noordwaarts. De adjudant van den kolonel werd gesteld drie of vier passen achter, en even ver links van den regtervleugel van het vierde paloton. Mij werd gelast het bataillon zoodanig met het front oostwaarts te stellen, dat de regtervleugel leunde aan gezegden adjudant. Een oogenblik dacht ik dien last ontvangende aan eene gesloten kolonne, en des kolonels voorliefde voor die formatie. maar herinnerde mij, zoo ik meende nog juist bij tijds, de bemerking mij ten deel gevallen bij de theorie, gehouden tijdens de inspectie van 1866, omdat ik den daaromtrent gegeven wenk te stipt had opgevolgd. Daarbij kon de manoeuvre mijns inziens veel gemakkelijker volbragt worden en wel door eene frontverandering op het 4e peloton linkervleugel voorwaarts; korten flankmarsch van eene goede twintig passen; 2 of 3 passen front achterwaarts te marcheren en regtsomkeert halt te laten maken.

Ik liet daartoe een der pelotons in de nieuwe rigting stellen, maar zag, onmiddelijk daarna den kolonel afkeurend hoofdschudden hem tegelijk hoorende uitroepen: „dat deugt niet, zoo komt de regtervleugel niet op zijne plaats," waarna ver-

op toegelegd te worden mijn relief in het oog mijner kameraden en inferieuren te verminderen, en mij in hun bijzijn te vernederen. Velen waren verontwaardigd over de behandeling mij te beurt gevallen. Enkelen verklaarden niet te hebben begrepen, hoe ik mij zelven genoeg had kunnen beheerschen om niet mijnen sabel op te steken en weg te rijden.—

't Zal wel niemand verwonderen dat ik mij ten gevolge van dat alles gekrenkt gevoelde, en evenmin dat ik besloot den kolonel van het ongepaste zijner handelwijze ten mijnen aanzien te overtuigen. Reeds den volgenden dag overhandigde ik den luitenant-kolonel Riesz, kommandant van het 2e bataillon, onder het inbrengen mijner bezwaren over de onjuiste aanmerkingen van daags te voren, eene memorie waarin ik, zoo ik meen zonneklaar, bewees dat de wijze waarop ik den vorigen dag had willen manoeuvreren, was geweest de beste, kortste en meest doeltreffendste; zoomede dat de wijze waarop ik later op verlangen van den kolonel was te werk gegaan, onder het vuur van eenen eenigzins werkzamen vijand niet zou zijn uit te voeren.

Ik kreeg dat stuk, zooals de luitenant-kolonel Riesz mij mededeelde, ongelezen terug, en besloot toen zelf over de zaak te spreken. Later heb ik wel eens gedacht, dat wanneer ik niet tot dien stap besloten, en mij dus ongevoelig betoond had over de onheusche bejegening van den kolonel, zoodat zijne eigenliefde niet gekrenkt was, welligt niet met mij zou hebben plaats gegrepen wat ten slotte gebeurde. Is die onderstelling gegrond, dan zou juist de onvoegzame bejegening, die ik van den

---

langd werd dat ik de beweging op eene andere wijze zou doen plaats grijpen Nadat het in de nieuwe rigting gebragte peloton in de vorige stelling was teruggebragt, begon ik daarop, met hetgeen waarmede ik eerst had willen eindigen, dat is te zeggen: ik liet het bataillon links uit de flank marcheren tot de regtervleugel zich bevond over het steunpunt; vervolgens weder links uit de flank maken, en daarna zoodanig regtsomkeert halt houden dat de regtervleugel leunde aan het steunpunt, mij voorstellende vervolgens voorwaarts van front te doen veranderen op het eerste peloton.

Weder werd ik echter in mijn voornemen gestuit door den kolonel, die na eerst den luitenant-kolonel Riesz, die tusschen beide scheen te willen komen, op eenen toon zoo minachtend dat het mij door de ziel sneed, te hebben toegeroepen: „Laat hem zijn gang maar gaan!" dien luitenant-kolonel last gaf mij te zeggen, dat hij kolonel het zoo niet hebben wilde, en dat ik wat meer moest manoeuvreren (met gesloten kolonnes). Ik begreep toen dat het lievelingsdenkbeeld, alles met gesloten kolonnes te verrigten, weder was boven gekomen, en liet om aan het mij te kennen gegeven verlangen te voldoen, 't bataillon waarvan de regtervleugel toen aan 't steunpunt leunde „achterwaarts zamentrekken op de eerste divisie; links uit de flank van directie veranderen, bij welk laatste ik den kolonel hoorde uitroepen: „Nu is het steunpunt ook weg", een divisie afstand voorwaarts marcheren, en op de eerste divisie deployeren, waarmede de manoeuvre eindelijk, en nu zoo het scheen ten genoegen van den kolonel, was afgeloopen.

kolonel E. Rappard moest ondervinden, een der oorzaken geweest zijn van mijne tweede pensionering. Hoe dit ook zij, in den morgen van 2 November kwam ik bij ZHEdG. Na verlof te hebben gevraagd om nog eens over de exercitie van den vorigen Donderdag te mogen spreken begon ik met ZHEdG. in het breede te ontwikkelen, hoe ik bij de eerste manoeuvre van dien Donderdag bepaald in 't gelijk was geweest, en hoe grievend ik het daarom had gevonden voor 't front van 't geheele bataillon minachtende uitdrukkingen, afkeurend hoofdschudden en ongegronde aanmerkingen te hebben moeten verdragen.

Op een en ander werd door ZHEdG. niet veel geantwoord. Hij had gewild dat ik wat meer zou manoeuvreren, zag in zijne handelingen niets beleedigends, en voegde daarbij dat die manoeuvre eigenlijk weinig ter zake deed, maar dat ik andere fouten had gemaakt.

Natuurlijk vroeg ik te mogen weten, welke? Het antwoord was dat ik bij het manoeuvreren met komp. kolonnes telkens had gekommandeerd: „Schoudert de geweren" in plaats van: „Op schouder de geweren!"

De oude kwestie van 1866 betrekkelijk dat ongelukkige woordje „op" speelde den kolonel dus nog altijd door het hoofd. Nu echter hernam ik, dat ik in dat geval een zeer juist kommando had gedaan. Dat was onwaar, ik dacht nog altijd aan de kommando's van het vroegere reglement.

Ik beriep me op 't reglement zelf.

Eene linieschool werd gehaald, en daar stond in § 9 zeer duidelijk „schoudert de geweren." De kolonel trachtte zich te redden met te beweren dat hij mij een oud reglement had gegeven. Het jaartal bewees het tegendeel. Toen was het: „ja, dan zal het in de bataillonsschool" (de kolonel bedoelde stellig een der 5 eerste afdeelingen) „gebeurd zijn." Ik beweerde het tegendeel, vooral ook omdat sedert zijne aanmerking van 1866 dat „op" mijne bijzondere attentie trok, en voegde daarbij, of gesteld al eens dat de kolonel gelijk had, de vergissing zoo kolossaal was dat ze mij zoo bitter kwalijk moest genomen worden. Immers, hij, kolonel, dood op zijn gemak aan zijne schrijftafel zittende, maakte juist op 't oogenblik dezelfde fout!

Ik wees ZHEdG. tevens op mijne onregtvaardige pensionering in 1863, gaf ter inzage de daarop betrekking hebbende bescheiden en vroeg of zoo iets zich moest herhalen, en of thans binnen een paar maanden de vruchten van eene vier en twintigjarige eervolle militaire loopbaan *moesten worden weggecijferd!*

De kolonel hernam dat ik was *zeer* wetenschappelijk, theoretisch *bijzonder* op de hoogte, *vol* capaciteiten, *geheel* bekend met de bepalingen, uitstekend en braaf officier, zelfs van een gezond gestel, maar dat mijne tournure voor het bataillon geenen indruk maakte, en mijne verschijning geenen electrieken schok te weeg bragt, daarbij nog voegende: „Vox populi, vox Dei!" „Vraag het maar aan uwe kameraden!"

Onwilligkeurig schoot mij op dat oogenblik te binnen de *nom de guerre*, onder welken de kolonel E. Rappard bij 't geheele leger bekend stond. 't Herinnerde mij tevens hoe ik een paar maanden geleden, eene divisie Europeanen in een bijna onbedwingbaar lagchen had zien uitbarsten over de zonderlinge gebaren, waarmede ZHEdG. bij het maken eener aanmerking zijne pseudo-fermiteit had pogen aan den dag te leggen, en niettegenstaande mijnen, — zooals ik thans meen soms te ver gedrevenen — eerbied voor mijne meerderen kon ik niet nalaten te denken: ja wanneer dat „vox populi, vox Dei" eens doorging!

Vervolgens vroeg ik bepaald te mogen weten of ZHEdG. mij voor hoofdofficier geschikt rekende; ja dan neen!

Het antwoord was „dat kan ik nog niet, dat zal af-„hangen van de theorie en cursus die eerstdaags zal gehouden „worden." (1) Hoewel ik het nu wel een weinig absurd vond, iemand eerst te zeggen dat hij wetenschappelijk knap is, en dan zijne toekomst afhankelijk te stellen van een examen, nam ik met dat antwoord toch genoegen. Ik was immers overtuigd dat die cursus en theorie in mijn voordeel zouden afloopen, en dus zeker van mijne toekomst.

Na den kolonel verlaten te hebben ging ik nog even naar mijnen bataillons-kommandant ten einde dezen, naar aanleiding van het verlangen bij den aanvang van ons gesprek door den kolonel uitgedrukt, te vragen welke fouten ik bij de exercitie van Donderdag te voren gemaakt had. Even als door den kolonel werd geantwoord: dat ik bij het manoeuvreren met kompagnie's kolonnes de geweren doende schouderen telkens had vergeten het woordje „op" te gebruiken.

Den volgenden morgen riep garnizoensdienst mij nogmaals bij den kolonel! Zonder aanleiding van mijne zijde kwam ZH. EdG. terug op het gesprek van den vorigen dag. Hij wees mij op eene met potlood geschrevene nota op zijne schrijftafel die volgens hem bevatte de fouten, Donderdags te voren door mij

(1) Mijne bevordering werd dus door de besproken exercitie niet belemmerd.—

gemaakt. Volgens zijn eigen zeggen was bij het opmaken dier lijst het herinneringsvermogen van zijnen adjudant te hulp gekomen.

Die fouten waren:

1e Dat ik bij het uitvoeren der bataillonsschool herhaaldelijk zou gekommandeerd hebben: „schoudert 't geweer" instede van: „op schouder geweer."

2e Dat ik bij het uitvoeren van den contramarsch eenmaal te laat halt, en tevens in plaats van: „links-*rigt u*," „links en regts-*rigt u*," zou gekommandeerd hebben.

3e Dat ik bij het manoeuvreren met kompagnies-kolonnes de geweren had doen overdragen.

4e Dat ik eenmaal zou hebben gekommandeerd: „Zet af de geweren," terwijl ze nog over werden gedragen.

5e Dat ik eenmaal zou gekommandeerd hebben op de 5e divisie terwijl het bataillon maar in vier divisie's was afgedeeld; en

6e Dat ik eenmaal op en in de rigting eener divisie had laten deployeren, zonder dat die evolutie in het reglement voorkomt.

Tegen een en ander had ik — hoe beuzelachtig het mij ten laste gelegde ook was — toch in te brengen:

1e Dat volgens des kolonels verklaring van den vorigen dag, dat niet uitspreken van 't woordje „*op*" bij 't manoeuvreren met kompagnie's-kolonnes zou hebben plaats gehad en ik bij het uitvoeren van andere artikels uit de bataillonsschool dat woordje niet *herhaaldelijk* had kunnen vergeten, omdat ik maar één's, namelijk bij 't rigten, had laten schouderen.

2e Dat het onder 2 vermelde, mogelijk was, maar ik het mij niet herinnerde.

3e Dat het vermelde onder drie had plaats gehad, naar aanleiding der algemeene bepalingen voor de linieschool, en dat wanneer soms bedoeld werd dat ik niet had laten opvolgen het voorgeschrevene in de 5e alinea der bijzondere bepalingen voor die school, dit weersproken werd door de bemerking betrekkelijk het woordje „op" en die hierboven vermeld onder 4.

4e Dat ik alleen te doen had het waarschuwingskommando, en de kolonne-kommandanten moesten weten wat hun verder te doen stond.

5e Dat ik wel degelijk in plaats van op de 5e, op de 2e divisie had gekommandeerd, slechts een der divisie-kommandanten een oogenblik weifelde wat te verrigten, en mij bij de exercitie alleen was toegeroepen: „Dat komt omdat ze je niet verstaan", en

PERPUSTAKAAN NASIONAL

6e Dat gezegd deployeren op en in de rigting eener 1e divisie door de plaatsing van het bataillon geboden werd, en mij, in plaats van als eene fout, als een bewijs, dat ik mij wist te redden, moest worden aangerekend. —

Nog sprak de kolonel over de reeds meermalen besprokene eerste manoeuvre van Donderdag te voren, de hoofdoorzaak mijner bezwaren. Hij gaf mij te kennen dat hij had willen zamen trekken achterwaarts in geslotene kolonne op de laatste divisie; voorwaarts marcheren; in den marsch van directie laten veranderen; doormarcheren tot de regtervleugel der laatste divisie bij het steunpunt was en dan deployeren op de 1e divisie, eene manoeuvre wel zoo onpractisch en langwijlig als met mogelijkheid kon bedacht worden. (*)

Dit was echter niet alles. Had ZHEdG. gedurende den afgeloopen nacht bedacht, dat ik geen majoor mogt worden, en dat hij zich den vorigen dag onvoorzichtig had uitgelaten, door zoo hoog op te geven van mijne wetenschappelijke en theoretische kennis, dat het misschien moeijelijk zou worden mijne bevordering te verhinderen? Had hij overwogen dat die wetenschappelijke kennis wel eens tegenover het mij toegeschrevene gebrek aan militaire tournure zou kunnen worden in de weegschaal gelegd? Ik weet het niet, maar zeker is het, dat ik thans in tegenstelling van den vorigen dag theoretisch en wetenschappelijk niet meer dan voldoende op de hoogte werd geacht, en dat, even zoo in strijd met de verzekering van dien vorigen dag, dat mijne al of niet geschikt-verklaring voor den hoogeren rang zou afhangen van de te houdene theorie en cursus, me verklaard werd, dat men mij de geschiktheid voor dien hoogeren rang niet kon toekennen. Waarom zou ik 't verbloemen, dat gedurig negéren ook van de eenvoudigste zaken zoodra ze in mijn voordeel waren; dat gedurig terugtrekken van woorden, en dat plotseling terug komen op het mij daags te voren medegedeelde gevoelen, begon mij tegen te staan in den volsten zin des woords, en wel vooral, omdat ik zoo iets moest ondervinden van iemand die overal te koop liep met de gene-

(*) 'k Vernam kort geleden van een officier, toen dagelijks met den kolonel E. Rappard in aanraking komende dat hij ZHEdG. de dagen dat ik zou moeten beproefd worden, had aangetroffen bezig met het op 't papier uitzetten van verschillende evolutien en manoeuvres, en dat zelfs de raad van dien officier betrekkelijk de kortste wijze waarop een en ander zou kunnen verrigt worden, was ingeroepen. Zoo voorbereid had ZHEdG. wel iets beter beslagen op 't ijs kunnen komen? Geen wonder overigens dat al wat niet overeen kwam met de gevondene oplossing werd afgekeurd.

genheid en hoogachting die hij voorgaf ten mijnen aanzien te koesteren. Ik antwoordde daarom alleen, dat wanneer ik toch geen hoofd-officier mogt worden, men beter had gedaan mij zulks twee jaren geleden ronduit te zeggen, in plaats van tal van illusie's op te wekken, die men wist dat niet bewaarheid zouden worden. Ik was toen vrij zeker van 't geen mij te wachten stond, en schreef daarom den volgenden dag aan den kolonel Flugi, chef van den generalen staf (het was 4 November en een officieel request zou te lang oponthoud veroorzaakt hebben) met verzoek bij den bevelvoerenden generaal mijne overplaatsing te willen bemerken, en mij te willen onttrekken aan de macht van personen die mijnen ondergang schenen te hebben gezworen, 't geen zou kunnen geschieden door mij weg te nemen uit de 2e militaire afdeeling.

In dat schrijven had ik verzocht naar *Sumatra's Westkust*, *Palembang* of elders verplaatst te worden. Ik begreep echter later dat dit den schijn zou hebben, dat ik mij aan verdere beoordeeling poogde te onttrekken. Twee dagen later ging daarom weder een brief naar *Batavia*, waarin voor mij verzocht werd, plaatsing en beoordeeling in de 1e militaire afdeeling, en onder het oog van den legerkommandant. Exigent was volgens mijne bescheiden meening die vraag niet. Zoo velen hadden gunstig over mij gerapporteerd, dat het wel de moeite waard zou geweest zijn, nu ik beweerde te *Willem I* met vasthoudendheid aan een eens opgevat gevoelen te kampen te hebben, de al of niet gegrondheid van die bewering eens elders te doen onderzoeken. Men heeft er echter niet in kunnen treden. Niettegenstaande de loftuitingen, mij dikwijls ten deel gevallen wegens dienstijver, gedrag, enz., en niettegenstaande ik te *Willem I* meer dan drie jaren vertoefde, mogt mij die gunst (?!) niet worden toegestaan.

Nog scheen de kolonel-kommandant der infanterie echter niet zeker van zijne zaak.

Kort daarop vernam ik, dat nu eene nieuwe proef (†) zou worden genomen. Door tusschenvoeging van lijntjes zou namelijk het bataillon gebragt worden tot de lengte van zes voltallige kompagniën, en ik van de kracht mijner stem moeten doen blijken, door die te overschreeuwen.

Herhaalde malen werd toen gelast: „Heden namiddag of „morgen exerceren voor den kapitein Niclou die te paard zal

(†) Natuurlijk, die van 29 October was tegengevallen.

verschijnen! Alles present. 't Bataillon met lijntjes gebragt ter lengte van 12 pelotons!" terwijl ik buitendien nog even dikwijls door den adjudant gewaarschuwd werd, dat de aangekondigde exercitie dien dag of den volgenden morgen zou plaats grijpen. Of het was om mij in spanning te houden, dan wel om te voorkomen dat mij de later ontvangene aanschrijving, waarbij mij de hoop op bevordering werd ontzegd, zoo vroeg gewerd, dat mij om passeren te voorkomen, nog iets anders zou overblijven dan te vragen bevordering of pensioen, is mij onbekend, maar even dikwijls en niet altijd uit noodzakelijkheid werd de exercitie kort vóór den bepaalden tijd weder afgelast.

Onderwijl hield ik in tegenwoordigheid van den kolonel en den luitenant-kolonel Riesz cursus en theorie met de Heeren officieren. Tot beoordeeling van iemands werkelijk wetenschappelijke bekwaamheden kan zoo'n cursus niet dienen. Heeft de kolonel alleen daarin aanleiding gevonden om mij wetenschappelijk en theoretisch, al was het dan ook maar voldoende, op de hoogte te rekenen, dan ben ik er niet trotsch op. Wél echter kunnen wetenschappelijke vergaderingen zooals die waarvan hier sprake is, strekken, om iemands takt wat aangaat derzelver leiding aan het daglicht te brengen, en in dat opzigt meen ik bij die gelegenheid niet te hebben te kort geschoten. 't Is trouwens niet ontkend.

Met een en ander verliepen twee maanden en werd het 30 December. Ik had dien dag piket, en kon dus vrij zijn van andere dan garnizoens-diensten, maar om aan de zaak een einde te maken nam ik genoegen met het voorstel de zoo dikwijls aangekondigde exercitie dien dag te doen plaats hebben. Dat ik met het oog op die exercitie niet erg op mijn gemak was, wil ik gaarne erkennen. Zeker toch was het, dat eene vergissing niet zou mogen plaats hebben; dat ook de meest vergeeflijke fout mij als eene zware misdaad zou worden aangerekend, en dat van iedere zoodanige fout zou worden gebruik gemaakt om de toekomst, waarop vier en twintig jaren goede en trouwe diensten mij aanspraak gaven, te doen verloren gaan. (*)

De zaak begon met het mij overreiken van een fijn geschreven briefje waarop, zooals mij gezegd werd, stonden aangegeven de evolutiën die zouden moeten worden uitgevoerd. Had

(*) 't Was niet alleen de kwestie van den rang die hier in het spel kwam, maar ook die van pensioen. Onbillijker bepaling dan die dat het pensioen wordt geregeld naar den in de twee laatste jaren bekleeden rang, instede van naar het aantal dienstjaren en ontvangene traetement kan wel niet bestaan. 't Is een vreesselijk wapen tegen hen die niet het voorregt bezitten, in den smaak te vallen.

men, wetende dat ik sedert bijna 1½ jaar was verziende, en op korten afstand zonder gewapend oog geen schrift kon onderscheiden, er op gerekend dat ik mij bij het lezen zou bedriegen, of wel toestemming zou moeten vragen tot het gebruiken van een bril? Wel was men er toe in staat. Genoeg zij het te zeggen, dat ik door die omstandigheid begon met de 2e in plaats van met de 1e., en later nog eens met de 2e in plaats met de 3e afdeeling bataillonsschool, zoomede dat ik niet zag dat in dat briefje was aangegeven dat alle bewegingen *au pivot mouvant* en maar éénS moesten worden uitgevoerd, en mij dit moest worden opgemerkt.

Of mij van een en ander eene grief is gemaakt weet ik niet. Na al het vroegere voorgevallene heb ik reden om zulks te gelooven. Toch zullen allen die mij kennen wel overtuigd zijn dat ik, waar ik ook in mogt te kort schieten, wel wist waarmede de bataillonsschool begint, en mij daarin, had ik goed gelezen, niet zou hebben vergist, vooral omdat ik tijd had tot nadenken.

Gedurende het daarop volgende deel der twee uren die de exercitie duurde, bevond de kolonel zich steeds zoo ver mogelijk van mij verwijderd. Eenmaal zond hij zijnen adjudant, en deed mij toeroepen, dat hij mij met geene mogelijkheid kon verstaan. — Dit trof mij, zoodat mijne gedachten gedurende eenige minuten meer bezig waren met den Kolonel, zijn blijkbaar streven om mij te schaden en de krenkende wijze waarop zulks gebeurde dan met de exercitie en ik maakte een paar —, wanneer ik nagat wat ik wel eens met anderen zag gebeuren zonder dat ook maar eene bemerking volgde—, volgens mijne meening niet geheel onvergeeflijke fouten.

Is mijn herinneringsvermogen goed, dan begon ik bij het uitvoeren der vuren met verkeerd front eens met het half bataillons-vuur terwijl de geweren nog werden overgedragen; heb ik eens bij den contramarsch „links" in plaats van „regts-*rigt u!*" gekommandeerd; en misschien ook eenmaal zonder dat de geweren geschouderd waren laten rigten.

Ten slotte moest ik nog weder manoeuvreren. — Telkens en zonder aarzelen werd het bataillon door mij in de aangewezen stelling gebragt. — Zooals ik later gehoord heb, is mij echter bij die gelegenheid kwalijk genomen, dat ik bij eene der toen door mij uitgevoerde manoeuvres, niet van eene frontverandering gebruik maakte in stede van met eene geslotene kolonne, enz. te werken, en dit als bewijs aangevoerd dat ik eene

aangewezene stelling niet op de kortste wijze wist te bereiken. Daaruit blijkt alweder hoe het was eene *parti pris*, om *quand même* alles af te keuren wat ik verrigtte. Immers in 1866, bij de inspectie van den kommandant der infanterie, werd afgekeurd dat ik met geslotene kolonnes manoeuvreerde; den 29 October 1868, dat ik in stede van dien eene frontverandering wilde toepassen, en nu weder, dat ik de laatste bemerking ter harte nemende het aangewezen doel met geslotene kolonnes bereikte, terwijl men bovendien geheel over het hoofd zag, dat was de verlangde frontverandering uitgevoerd, minstens vier of vijf pelotons de langs den weg naar *Banjoe-Biroe* loopende slooten zouden hebben moeten doorwaden. Hoe dan toch in vredes naam moest ik handelen, zou de kolonel RAPPARD voldaan zijn?

Ziedaar wat die exercitie van 30 December opleverde. Eindelijk kon de kolonel-kommandant der infanterie zich verheugen. Ik had werkelijk fouten gemaakt. Zij waren het *eenige* wat men in mijnen negentienjarigen diensttijd als officier, en dat met veel moeite, tegen mij had weten op te sporen. Of ze van genoegzaam gewigt waren, om er de toekomst van een, niet geheel onverdienstelijk, officier door te vernietigen, laat ik aan het oordeel van meer bevoegden over. Dat ze ZHEdG. ook *nu nog* reden tot zelfvoldoening opleveren, ben ik overigens zoo vrij te betwijfelen.

Nog denzelfden avond vernam ik de eind-beoordeeling van den luitenant-kolonel kommandant van het 2e. bataillon. Vergis ik mij niet, dan luidde die beoordeeling ongeveer als volgt:

„Is een braaf officier. In bijna alle opzigten, verdient hij „aanbeveling. Is zeer kundig, en bezit vele wetenschappelijke be„kwaamheden; is volkomen geschikt om jonge officieren te leiden „en te vormen. Heeft echter een niet sterk kom„mando; heeft dien ten gevolge het bataillon niet altijd in de „hand, en brengt het ook niet altijd langs den kortsten weg op „zijne plaats; doet zich te paard minder gunstig voor. Kan daar„om niet BEPAALD ONVOORWAARDELIJK *en* IN ALLES *volkomen ge„schikt geacht worden voor den hoogeren rang. Te betreuren zou „het echter zijn dat iemand met zoovele goede eigenschappen niet „bevorderd werd, vooral ook omdat hij volkomen geschikt kan ge„acht worden voor het kommando van een garnizoensbataillon, het „directeurschap der militaire school of dergelijke betrekking.''*

'k Heb gedurende mijnen vierentwintigjarigen diensttijd nimmer de gewoonte gehad het mijnen meerderen lastig te ma-

ken. 'k Heb mij na het hooren van die beoordeeling dan ook niet ontevreden getoond.

Te goed begreep ik immers, afgaande op eigen ondervinding, dat wel een wonder zou hebben moeten gebeuren, wanneer de luitenant-kolonel Riesz niet eindelijk gemeend had het een of ander te bespeuren van de gebreken welke men goedvond mij dagelijks toe te schrijven. En bovendien kon ik niet gelooven, dat het legerbestuur, dat even goed als ik moest weten, dat niemand *volmaakt* is, het weinige dat mij ontzegd werd, en dat zoo ruimschoots werd opgewogen door de vele goede eigenschappen die mij werden toegekend, van genoegzaam gewigt zou achten om mij de hoop op bevordering te ontzeggen.

Behalve dat stonden, voor zoover betreft mijne practische geschiktheid, tegenover de wijze van zien van den kommandant van het 2e bataillon, onder wiens bevelen ik slechts 4 maanden en 12 dagen diende, die van de luitenant-kolonels Meijners en van der Haas, die te zamen twee jaren en vier maanden in de gelegenheid waren geweest mij van dag tot dag te zien handelen en te beoordeelen, zoomede om maar iemand te noemen nog die van mijnen laatsten chef voor mijn vertrek naar *Nederland* in 1863, den luitenant-kolonel van Daalen, die te dier tijde, hiervan ben ik overtuigd, misschien wel twijfel wat aangaat mijn gestel, maar niet wat aangaat mijne meer of minder goede stem en vaardigheid in het manoeuvreren kan gekoesterd hebben. En dat alles daar gelaten, waren het nog maar alleen kwestiën van opinie, die, wat betreft het gevoelen van den luitenant-kolonel Riesz betrekkelijk mijne geschiktheid voor den hoogeren rang, in het spel kwamen. Dat 'k minder sierlijk te paard zit is mij bekend, maar dit neemt niet weg dat ik een stevig en onvermoeid ruiter kan zijn, eigenschappen die een hoofdofficier der infanterie wel in de eerste plaats te pas komen, en die mij niet ontzegd werden. Trouwens werden die eigenschappen — de laatstelijk afgetreden kolonel chef van den staf moest er mede bekend zijn — gewaarborgd door mijne bij het wapen der artillerie (†) ontvangen opleiding in de rijkunst, en de daadzaak dat ik dat wapen als ruiter 1e klasse verliet; daargelaten dat ik later wanneer mijne finantiën het maar eenigzins toelieten altijd paarden heb gehouden en

(†) Zou het niet billijk geweest zijn, mijne, ik durf gerust zeggen voor den infanterie-officier meer dan gewone kennis van dat wapen, en zeifs exercitie-reglementen bij mijne eindbeoordeeling in de weegschaal te leggen? Daaraan heeft men niet gedacht.

ze voorheen zelden een dag ongebruikt liet.

Wat betreft mijne stem, bleek mij nimmer dat mijn kommando niet verstaan werd, en zeker was dit met mij niet meer dan met ieder ander het geval. Mijne kameraden, over dit onderwerp onderhouden, hebben steeds beweerd dat ik wel is waar geene zware maar toch eene scherpe en doordringende stem bezit, en meermalen werd zulks door vroegere chefs bevestigd. Toch kan ik mij zeer goed voorstellen dat de luitenant-kolonel Riesz die, ik erken zulks gaarne, een uitmuntend kommando bezit, zijne eischen hooger stelde dan vele anderen zonder dat ik daarin nog reden zie, dat zoo maar dadelijk moest aangenomen worden dat die anderen zich vergisten.

Zoo was het ook met het aangeteekende betrekkelijk mijnen meerderen of minderen takt, om een bataillon altijd langs den kortsten weg op zijne plaats te brengen. Slechts zelden zullen twee personen hierbij op gelijke wijze te werk gaan. Ten bewijze kan strekken dat wij, namelijk de kolonel Rappard, de luitenant-kolonel Riesz, de kapitein Muller en ik, de manoeuvre die na de exercitie van 29 November zooveel stof tot discussie opleverde, ieder op eene bijzondere wijze hadden willen verrigten, en ieder van ons onderstelde gelijk te hebben. Mijns inziens moet bij het beoordeelen van practische vaardigheid in het manoeuvreren niet te veel gelet worden op eenige seconden vroeger of later, maar wel op niet-weifelen en talmen, wanneer het er op aankomt de zaak aan te pakken en ten uitvoer te leggen, en daarin ben ik nimmer te kort geschoten, niettegenstaande de kolonel Rappard mij steeds poogde te belemmeren, nu eens door zijne voorliefde voor gesloten kolonnes, en dan weder door zijne ingenomenheid met frontveranderingen, enz. naarmate het een of ander kon strekken te mijnen nadeele.

Na het ontvangen der zoo even medegedeelde en besprokene kennisgave van den luitenant-kolonel Riesz in den avond van 30 December was ik dan ook vrij gerust, wat betreft mijne bevordering. Niettegenstaande ik wel gewenscht had in enkele punten eenigzins anders gesignaleerd te zijn, begreep ik toch, dat het oordeel van dien hoofdofficier op overtuiging gevestigd was, en zag, hoewel het niet geheel met ZHEdG. eens, toch geene noodzakelijkheid om tegen dat oordeel op te komen. Over het algemeen immers, was dat oordeel zóó uitmuntend, dat mij, mijns inziens, wanneer ook mijn onbevlekt strafregister, de aanteekeningen mijner vroegere chefs, en de wijze

waarop ik altijd gediend had, werden in rekening gebragt, de bevordering niet kon ontgaan. Die gerustheid nam toe, toen de kolonel RAPPARD mij in den avond van 6 Januarij liet mededeelen, dat mijne conduite-beoordeeling niet maar eenvoudig weggezonden, maar vergezeld was van een aanbevelend schrijven van hem, kolonel, waarin de wenschelijkheid mijner bevordering zou betoogd zijn. 't Was de luitenant-kolonel RIESZ, van wien ik die mededeeling ontving. (1)

Spoedig echter zou ik ondervinden, hoe goed de kolonel RAPPARD over mij gerapporteerd had; spoedig zou ik onzacht worden wakker geschud uit de droomen eener gelukkige toekomst, onder welke ik was ingesluimerd.

Den 23 Januarij 1869, des avonds, gaf de luitenant-kolonel RIESZ mij zijn leedwezen te kennen, over eene dien dag ontvangene missive van het legerbestuur, waarin mij de hoop op bevordering ontzegd werd, en die mij den volgenden dag zou worden toegezonden. Namens den kolonel RAPPARD, kommandant der infanterie te *Willem I* voegde ZHEdG. (de luitenant-kolonel RIESZ) bij die mededeeling nog den raad, mijn pensioen en tevens den titulairen rang van majoor te vragen. De kolonel zou dan het laatste gedeelte van dat verzoek zoo gunstig ondersteunen, dat ik wel zeker kon zijn van de inwilliging.

Ik weigerde. — Immers dat aanbod helderde mij veel op. Bij gouvernements-besluit dd. 16 April 1868 no. 8 was toch bepaald „dat geen gepensioneerd officier tot het erlangen van „een hoogeren rang zoude worden voorgedragen, dan alleen in „geval hij bij het verlaten van de dienst in de conduitelijst „gesignaleerd staat bevordering te verdienen en voor den hoogeren „rang de geschiktheid te bezitten, ten ware gevorderde leeftijd „of ligchaamsgebreken de anders daartegen bestaande bedenkingen „alle gewigt doen verliezen."

De bepaling is duidelijk en de kolonel kon er niet mede onbekend zijn. Van ligchaamsgebreken of te ver gevorderden leeftijd was bij mij geene sprake. Ik was dus geschikt, maar mogt geen majoor in de gelederen worden, dan wel men moest mij pogen te bewegen mijn pensioen te vragen, en tot bereiking van dat doel kon wel iets beloofd worden, dat met

(1) Ook de overste RIESZ schreef dien dag aan den kolonel FLUGT en wel in mijn voordeel. Zijn brief, toevertrouwd aan een Afrikaansch ordonnans teggelijk belast met het bezorgen van een schrijven aan kolonel RAPPARD, is nimmer terugt gekomen!

geene mogelijkheid zou kunnen worden nagekomen. Dit was de slotsom die uit het gedane voorstel viel op te maken. Den volgenden morgen werd mij het schrijven van het legerbestuur, straks aangehaald, ter hand gesteld. De beoordeeling van den luitenant-kolonel RIESZ was, wat aangaat de gunstige aanteekeningen, slechts ter loops daarin vermeld. Noch van de beoordeeling van den luitenant-kolonel MEIJNERS, noch van die van den luitenant-kolonel VAN DER HAAS onder de bevelen van welken laatste ik twee derden van het jaar waarover de conduitelijst liep had doorgebragt, werd gewag gemaakt. 't Was of beiden niet hadden bestaan, en ik jaren achtereen door mijne onmiddelijke chefs was ongeschikt verklaard.

Reeds straks heb ik mijn gevoelen omtrent die beoordeeling van den overste RIESZ kenbaar gemaakt; 't is dus onnoodig er op terug te komen.

Onder die beoordeeling volgde die van den kolonel RAPPARD en wel in dezer voege:

„De kommandant der infanterie te *Willem I* acht u weten-
„schappelijk en theoretisch wel voldoende op de hoogte, doch
„ontzegt u de vereischte eigenschappen om te zijner tijd
„krachtig, voortvarend en doortastend te handelen en beoordeelt
„u verder woordelijk als volgt:"

„„Voor het bataillon treedt hij niet flink op, het practische
„„„ontbreekt hem, door zijn zwak kommando wordt hij bij een
„„„kompleet bataillon niet altijd verstaan waardoor de uitvoe-
„„„ring soms onregelmatig geschiedt; hij heeft het bataillon niet
„„„goed in de hand; en kan niet goed en vlug manoeuvreren;
„„„te paard beweegt hij zich niet vlug; is veel minder dan een
„„„middelmatig ruiter; in het algemeen ontbreken hem de mi-
„„„litaire eigenschappen die een flink en doortastend chef moet
„„bezitten. (†)

„„„„Ik kan dan ook den kapitein NICLOU, de geschiktheid
„„„„voor den hoogeren rang niet toekennen.""

Nog verder stond: „De kommandant der 2e afdeeling op
„Java heeft zich met dit oordeel ten volle vereenigd, en voegt
„daarbij als zijn gevoelen, dat u nimmer een flink practisch
„hoofd-officier zal worden en diensvolgens voor dien rang niet
„in aanmerking kan worden gebragt."

(†) De kolonel R. had behalve dat nog gezegd dat hij mij ook voor het kommandeeren van een garnizoens bataillon te zwak rekende. Zelfs — ongelukkig kwam ik zulks eerst later te weten — moet hij — dit echter niet op 't papier — twijfel hebben aan den dag gelegd over de houding die ik tegenover den vijand zou aannemen.

Na lectuur van 't vorenstaande was ik, gaarne erken ik zulks, verontwaardigd. Niet echter om 't geen gezegd werd omtrent mijne practische geschiktheid voor de dienst, hoe overdreven en onjuist mij dat ook voorkwam. De kolonel toch beroemde zich altijd, te zijn *een soldaat uit de oude doos*; (1) de kommandant der 2e afdeeling streed reeds in 1830 binnen *Brussel* en beider loopbaan is dus zeker begonnen in eenen tijd toen èn bij het Nederlandsche èn bij het Nederlandsch-Indisch leger hechten aan kleinigheden en paradecultuur op den voorgrond stonden, en als hoofdvereischten werden beschouwd voor eene goede infanterie. Ik kon mij dus zeer goed voorstellen dat die hoofd- en die generaal-officier mij eischen stelden, welke mij, die mijne militaire loopbaan begon bij het wapen der artillerie, waar zooals bekend is, minder op détails en meer op algemeene kennis van zaken gelet wordt, exigent voorkwamen.

Hoewel dienaangaande met hen in gevoelen verschillende, kon ik echter begrijpen dat zij zich omtrent mijne practische geschiktheid een eigen oordeel hadden gevormd en nam hen zulks niet kwalijk: hoewel ik daarom niet afzag van mijn regt, om hun gevoelen te bestrijden en hooger te doen beslissen. Moeijelijk viel het mij echter te beseffen hoe dat gevoelen zoo spoedig en zoo volkomen kon gevestigd zijn bij eenen generaal-officier die, alles en alles, slechts weinige uren met mij was zamen geweest, en mij daarvan slechts enkele minuten op het exercitie terrein zag, en bij eenen kolonel met wien het laatste niet zeer veel langer het geval was geweest. De blijkbare tegenzin dien kolonel RAPPARD aangaande mij had opgevat kon echter bij ZHEdG. van invloed geweest zijn, maar zoodanig iets mogt ik van den generaal WALESON die mij de enkele oogenblikken, dat ik met hem zamen was, nimmer onheusch of stootend bejegende, niet aannemen. Veel wordt trouwens door het laatste niet bewezen, want ik heb dien generaal-officier personen, die ik zeker wist dat hij als zijne doodvijanden beschouwde, even beleefd en voorkomend zien behandelen. (2)

(1) Hij was dit denkelijk geworden bij den Generalen staf, door het gedurende jaren; — namelijk bijna van af zijne aanstelling tot officier tot aan zijne bevordering tot hoofdofficier — verrigte van schrijfwerk, betrekking hebbende op huwelijken en schulden van officieren, en de bibliotheek van verstrekking van boekwerken.

(2) Onder anderen gaf hij een mijner vrienden tijdens diens vertrek uit de 2e Militaire Afdeeling in de meest vleijende bewoordingen zijn welgevoel te kennen over de plaats gehad hebbende overplaatsing. Kort daarop bleek echter, dat hij te zamen met Kolonel E. RAPPARD al wat mogelijk was had aangewend om bedoelden persoon ongelukkig te maken. Toen 't later duidelijk werd dat zijn toeleg denkelijk zou mislukken was hij onbeschaamd genoeg aan onderscheiden personen te

Hoofdzakelijk was het echter alleen de aanhef der eindbeoordeeling van den kolonel die mij verbitterde. Deze toch was nietall een onverdiend, maar kon ook niet met zijne overtuiging strooken, en bij eenig nadenken moest zulks mijns inziens zoo duidelijk zijn, dat ik moet gelooven dat de generaal-majoor afdeelings-kommandant, zijn zegel aan de in dien aanhef voorkomende woorden hechtende, te veel is afgegaan op hetgeen hij ten mijnen aanzien van dien kolonel vernam, en de portée dier woorden niet heeft ingezien of wel — en bij de verhouding die tusschen hem en den kolonel RAPPARD bestond, is zulks vrij wat aannemelijker ze zelve heeft in den mond gegeven.

„Gemis van de eigenschappen noodig tot het toonen van „kracht, voortvarendheid en doortastendheid." Dus onbruikbaar in den volsten zin des woords.

Mischien geschikt voor kopiïst op een der gouvernements-bureaux; welligt voor verificateur van administratieve bescheiden, 't laatste zoo mij nog zooveel kracht was overgebleven, als zou blijken noodig te zijn om de ontdekte fouten kenbaar te maken. Stellig echter tot niets anders. Welk eene reeks van gelukkige toevallen was toch oorzaak geweest, dat het gebrek aan die eigenschappen na eene negentienjarige loopbaan als officier eerst nu was aan het licht gekomen?

Zoo iets had ik niet verdiend en evenmin bewezen! Dat was — want mijne geheele toekomst moest ook zelfs wanneer ik na het verlaten van de militaire dienst hier of in Nederland vroeg om in burgerlijke betrekkingen geplaatst te worden, door die woorden verloren gaan — om de zachtste uitdrukkingen te bezigen willens en wetens benadeelen van mijne belangen.

Wel is waar had de kolonel mij in het gesprek van 8 November ll. te kennen gegeven dat het mij ontbrak aan militaire tournure, en de geschiktheid om mijne ondergeschikten door mijne verschijning te electriseren. Welligt heeft hij ondersteld dat iemand met een — altijd volgens hem — zoo antimilitair voorkomen ook geene kracht, voortvarend- of doortastendheid kon bezitten. Maar dat was niet genoeg om mij die eigenschappen, en dat in algemeenen zin, zoo maar bot weg te ontzeggen.

Daartoe behoorde meer. Alvorens had men bewijzen moeten aanvoeren. En waar waren die in mijne vier en twintigjarige

verklaren, dat het hem innig speet dat hij die bij het afscheid nemen zulk eene lieve en vriendschappelijke behandeling ondervond, hem was door de vingers gegleden. Zoo opregt was Generaal WALESON.—

militaire loopbaan te vinden?

Was het in de wijze, waarop ik als jong-officier, een detachement suppletie-troopen overbragt naar *Suriname*, en in de lof, daarvoor bij mijne komst in die kolonie ingeoogst?

Was het in de wijze waarop ik den tijd van mijn verblijf in *Suriname* doorbragt; dat is: — zonder dat mij immer eenige bemerking te beurt viel, en met meer dan gewone onderscheid behandeld wordende, niet alleen door mijne kameraden, maar ook door hen die 't zij in rang hetzij in jaren verre boven mij verheven waren?

Was het in mijne te dier tijde met onvermoeiden ijver begonnen en in ieder vrij oogenblik voortgezette studie over eene allerbelangrijkste koloniale kwestie, van welke studie de resultaten niet waren uitgebleven?

Was het in de wijze waarop in 1853, 160 man suppletietroepen aan boord van het schip de *Schelde* door mij werden uitgebracht, en de eloges welke mij daarvoor bij aankomst te *Batavia* ten deel vielen?

Was het in de wijze waarop ik van af 1 Mei 1854 tot 1 October 1856 vervulde de betrekking van militairen kommandant en civiel gezaghebber te *Pamangkat*; de veelvuldige blijken van goedkeuring mij toen ten deel gevallen; het uitblijven van iedere bemerking gedurende dat tijdvak; en den ijver waarmede ik mij toenmaals niet alleen toewijdde aan mijne gewone diensten, maar ook aan daarvan geheel afgescheidene en niet minder nuttige zaken?

Was het in het eervol ontslag uit de betrekking van civiel gezaghebber te dier plaatse, onder dankbetuiging voor bewezene diensten, mij verleend bij gouvernements besluit dd. 28 Maart 1857 no. 9?

Was het in mijne wijze van dienen bij het 8e bataillon infanterie te *Kedong Kebo* van af October 1856 tot September 1857, reden opleverende om, toen een geschikt officier uit dat garnizoen met het kommando te *Wonosobo* moest belast worden, mij derwaarts te zenden?

Was het in de wijze waarop ik gedurende twee jaren het kommando op laatstgemelde plaats, en het beheer der daaraan verbondene geniewerken had gevoerd en zulks tot volle tevredenheid mijner chefs en zonder aanmerkingen?

Was het in mijne wijze van dienen bij het 7e bataillon van af September 1859 tot Julij 1860, die aanleiding gaf, dat mij bij mijn vertrek naar *Makassar* kon worden medegedeeld dat

ik goed genoteerd stond, en geschikt geoordeeld werd te *Macassar* bij absentie van den bataillons-kommandant diens plaats te vervangen?

Was het in de wijze waarop ik de twee jaren en acht maanden van mijn verblijf te *Macassar* besteedde, in het voeren van het kommando over het garnizoens-bataillon dat mij aldaar bij absentie van den chef eenige malen te beurt viel; of in het kommanderen eener kompagnie ter sterkte van ruim twee honderd hoofden gedurende dat tijdvak, zonder dat immer uit iets bleek, dat de discipline slecht gehandhaafd werd of de orde te wenschen overliet?

Was het in de wijze waarop in de 24 ureu tusschen 2 en 3 April 1862, alles voor eene op te rukken expeditie naar *Monipi* en *Toerongan* door mij werd in gereedheid gebragt, en de tevredenheids-betuiging ook mij, voor de daarop gevolgde krijgsverrigtingen bij gouvernements-besluit dd. 11 Junij 1862 no. 6, ten deel gevallen?

Was het uit de wijze waarop ik te *Macassar* vervulde de betrekking van lid van den raad van justitie, en het vereerend schrijven mij na mijn aftreden daarvoor, behalve het eervol ontslag uit die betrekking onder dankbetuiging voor bewezene diensten, door den president van dien raad toegezonden?

Was het uit de wijze waarop ik van af Julij 1863, tot November 1864, zonder den moed te verliezen, en zoo ik meen niet zonder het aan den dag leggen van kracht, voortvarendheid en doortastendheid kampte tegen onrecht, verongelijking en, zooals mij op de algemeene secretarie bij wijze van waarschuwing was medegedeeld, tegen *magtige vijanden?*

Was het uit de wijze waarop in 1865 weder 150 man suppletie-troepen, zonder dat mij bemerkingen ten deel vielen, door mij werden uitgebragt, en de zorg waarmede ik gedurende den overtogt had weten te voorkomen dat ooit eenige onaangenaamheden, hetzij tusschen de zeven zich aan boord bevindende officieren onderling, hetzij tusschen deze en de talrijke passagiers plaats hadden?

Was het eindelijk uit de wijze waarop ik ten slotte drie en één half jaren bij het 2e bataillon infanterie te *Willem I* gediend heb, steeds zonder aanmerkingen waarnemende de betrekking van kompagnie's kommandant en lid van den garnizoensraad, en veeltijds ook die van commissaris der milit. kantine, lid van den militairen kerkeraad, directeur der korpsschool en leider der wetenschappelijke en theoretische vergaderingen?

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Wel zeker zullen al die vragen niet alleen ontkennend beantwoord, maar ook zal toegegeven moeten worden, dat het volstrekt onmogelijk zou zijn geweest, wanneer mij de genoemde eigenschappen werkelijk ontbraken, dat gebrek gedurende negentien jaren zoodanig te verbergen, dat mij bij het waarnemen der bovenaangehaalde en uiteen loopende betrekkingen nimmer ééne aanmerking bewijzende mijn talmen, mijne zwakheid of mijn weifelen, daar waar het noodig was een besluit te nemen, zou zijn ten deel gevallen.

En waarom werden de genoemde eigenschappen mij dan door den kolonel E. RAPPARD ontzegd? En levert die handeling niet het bewijs dat ik, wat ook gebeurde, veroordeeld was, en een kolonel die kon besluiten zoo iets neer te schrijven, ook wat aangaat zijne verdere beweringen, geen onvoorwaardelijk vertrouwen verdiende, zoodat ook de kommandant der 2e militaire afdeeling alleronverantwoordelijkst handelde met alles voor goede munt aan te nemen, wat door den kolonel RAPPARD gezegd werd, en daaraan zijn zegel te hechten.

En dat die generaal afdeelings-kommandant, altijd onderstellende, dat niet hij de persoon was, die in algemeene trekken aangaf, hoe verlangd werd dat over mij gerapporteerd werd (*) te veel waarde heeft gehecht aan de opinie van kolonel RAPPARD, is volgens mijne bescheidene meening zeker.

Uit het door mij ontvangene schrijven van het legerbestuur dd. 15 Januarij 1869, 1e bureau no. 4 geheim blijkt toch dat die generaal in mijne conduite-beoordeeling van 1867 - wederom (dus ook in 1866) twijfel had aan den dag gelegd nopens mijne geschiktheid tot practische uitvoering der exercitie-reglementen.

Maar hoe was dit mogelijk wanneer die generaal niet het gevoelen van anderen had tot basis genomen? En daaronder kon niet mijn bataillons-kommandant behooren, want deze had mij geschikt verklaard.

Immers in 1866, had ZHEdG. (de generaal WALESON) mij niet zien exerceeren, en in 1867 in 't geheel niet ontmoet.

Wat gaf hem dan het regt aan de verklaring van gezegden bataillons-kommandant te twijfelen, zoo het niet was de opinie van den kolonel RAPPARD, die mij trouwens in 1867 evenmin

(*) Men denke aan het in October 1868 te Willem I ontvangene schrijven van het legerbestuur en generaal WALESON —
Thans in 1870, heb ik de zekerheid dat de Kolonel E. RAPPARD alleen was het werktuig van genoemden Generaal c. s. —

zag, en — ik meen zulks bewezen te hebben — in 1866 geene reden had tot het maken van aanmerkingen.

Wil men echter nog een ander bewijs voor de geneigdheid van den generaal-majoor afdeelings kommandant om onvoorwaardelijk aan te nemen en te bevestigen wat de kolonel RAPPARD rapporteerde? Welnu! In de speciale conduite-lijst van 30 December 1868 zegt die kolonel o. a.: „Te paard beweegt hij zich niet vlug, is veel minder dan middelmatig ruiter", terwijl de generaal-majoor afdeelings kommandant volgens de straks aangehaalde missive van het legerbestuur zich ten volle vereenigt met de geheele aanteekening van dien kolonel en dus ook die betrekkelijk mijn meer of minder goed rijden.

Maar hoe kon de generaal-majoor afdeelings-kommandant zulks doen, hij die mij nimmer te paard zag? (*)

Zooals ik hiervoren mededeelde, werd het schrijven van het legerbestuur, waarbij mij de hoop op bevordering werd ontzegd, mij ter hand gesteld den 24en Januarij 1869. Mijne conduitebeoordeeling over 1867 had geene bemerking ten gevolge gehad en op grond der algemeene order van 1864 No. 40, was ik dus tot op dat oogenblik ten volle geregtigd geweest om te gelooven, dat ten minste bij het departement van oorlog mijne geschiktheid voor den hoogeren rang niet meer betwijfeld werd.

(*) „Te paard beweegt hij zich niet vlug, is veel minder dan middelmatig ruiter" Herinnerde zich de Kolonel RAPPARD, die woorden nederschrijvende, hoe hij, bij een paar de te Salatiga de trompetters der kavellerie moest toeroepen op te houden met blazen tot hij zou gepasseerd zijn; herinnerde hij zich, hoe hij weder bij eene andere parade, te Willem I den 3 September 1866 mij moest verzoeken, de geweren van het 2e Bataillon als voorbereiding tot het doen sluiten der gelederen niet te doen schouderen, voor hij ver genoeg zou verwijderd zijn, om het zachtaard ge paard dat hij bereed, niet meer te doen schrikken?

„Zooals de waard is vertrouwt hij zijne gasten.' Ik zag den Kolonel RAPPARD nimmer exerceeren, en hoorde evenmin ooit eenig door hem gedaan wo dend kommando Niet willende afgaan op 't geen anderen mij mededeelden vel ik dienaangaande dan ook geen oordeel. In gemoede ben ik echter overtuigd dat al hetgeen ZHEdG. overigens goedvond van mij te zeggen, ten volle op hem toepasselijk was.

In één woord; de Kolonel E. RAPPARD werd geheel gekenschetst door den karakteristieken naam waaronder hij bij het leger bekend stond, en hield zich alleen staande door overal waar hij persoonlijk zou hebben moeten handelen, in te roepen het welmeenen van den Generaal WALESON, en door te werk te gaan in diens geest, dat is te zeggen: zich bezig te houden met het maken van kleingeestige aanmerkingen en vitterijen.

Door dien Generaal, maar ook alleen door dezen, werd hij dan ook gerekend te zijn een der verdienstelijke hoofdofficieren van het Indisch leger.

De Generaal WALESON liet zich na mijne pensioneering ontvallen, dat NICLOU overal elders dan juist bij hem, Majoor zou zijn geworden. En nog zijn er lieden die beweren, dat promotie iets anders is dan een kanspel, waarvan de uitslag geheel en al afhankelijk is van de opinie des chefs onder wien men het geluk of ongeluk heeft, een paar maanden voor zijne bevordering te dienen.—

't Was zeker dat den 19en Februarij eene promotie voor den rang van hoofdofficier bij het wapen der infanterie zou uitkomen. 't Denkbeeld gepasseerd te zullen worden, was mij ondragelijk. Ik zou, had zulks plaats gehad, mijne oogen niet meer hebben durven opslaan tegenover de officieren van het 2e bataillon en al degenen die mij zoo dikwijls hadden geluk gewenscht met mijne aanstaande bevordering. Wat echter te doen om dat passeren te verhinderen? Van het legerbestuur, 't welk zeker niet zonder doel tot het laatste oogenblik gewacht had, met mij te waarschuwen, had ik — ik begreep zulks — voorloopig niets meer te wachten.

Ik herinnerde mij, hoe nog kort geleden een mijner vrienden, wien ik had medegedeeld wat tusschen mij en kolonel R. was voorgevallen, mij rond en open, zooals hij was, had geantwoord: „Wordt gij geen hoofdofficier dan is het om van „B. . . . . die voor 't vertrek van schoonpapa majoor „moet worden. Strijk daarom, wanneer ik u raden mag, eer„vol de vlag en neem uw pensioen. Jongens! je doet er die „lui zoo'n plaizier meê." Mijn eerste idée was dien raad te volgen, immers walgde het mij langer te strekken tot speelbal van intrigues als waaraan ik sedert vier maanden tot doelwit strekte. Het daartoe noodige zegel werd gehaald, en daarop mijn verlangen in weinige regels uitgedrukt. Men merkte mij op, dat ik zoo handelende ieder wapen zou uit de hand geven, en wees mij, hoewel men het met mij eens was, dat het legerbestuur ten minste in de eerste maanden niet zou terugkomen van de gedane mededeeling, op zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal. Slechts weinige dagen geleden was die landvoogd gemoedelijk genoeg geweest, om twee kapiteins der artillerie, die tot passering waren voorgedragen, desniettegenstaande te bevorderen; waarom zou hij tegenover mij, die zeker niet minder regten kon doen gelden, niet even welwillend zijn? Dat besliste. — Mijn rekest werd veranderd. — Had ik langer dan 25 dagen tijd gehad, dan zou ik ook nu nog hebben kunnen verzoeken elders beproefd te worden. Thans echter was zulks onmogelijk. Slechts twee wegen geschikt om het passeeren voor den hoogeren rang, 't welk ik voor alles wilde verhoeden te ontgaan, bleven open, namelijk: bevordering of pensioen.

Ik begon, hoewel ik moet erkennen, dat ik mij van den uitslag weinig voorstelde, en dus hoofdzakelijk om getrouw te blijven aan de voorsshriften der militaire hierarchie, met het opmaken eener nota van grieven en bezwaren tegen het voorko

mende in het schrijven van den legerkommandant dd. 15 Januarij 1869, 1e bureau no. 4. geheim en gerigt aan zijne Excellentie (†). Later is mij gebleken dat ik mij geenszins bedroog met aan te nemen dat op dat stuk weinig of geen regard zou worden geslagen.— Immers is mij medegedeeld, dat niettegen-

(†) In dat stuk vroeg ik onder anderen of ik, gesteld dat ik werkelijk te kort schoot in de practische uitvoering der exercitie-reglementen, 't geen ik ten stelligste ontkende, mij het daartoe noodige had moeten eigen maken bij het 2e bataillon infanterie, met zeer incomplete en grootendeels uit reconvalescenten bestaande kompagnien waarvan nog eene gedetacheerd was en waarbij men mij in drie en een half jaren slechts zeven of acht malen de gelegenheid had kunnen verschaffen om met een bataillon niet sterker dan eene kompagnie op voet van oorlog te exerceeren, en verder:

1e. Waar of was gebleken, dat de kapitein NICLOU te zijner tijd niet krachtig, voortvarend en doortastend wist te handelen, tenzij men — en ik had reden om zulks te onderstellen — daarmede bedoelde, dat ik niet was crieur, mij niet ieder oogenblik tot drift, schelwoorden of hatelijke aanmerkingen liet vervoeren, en dat ik opvolgde de voorschriften der bataillonsschool, waar daarin sprake is van bedaardheid;

2e. Of men, door te zeggen dat ik niet was, wat genoemd wordt flink, ook bedoelde dat ik niet de gewoonte had mij bij de exercitiën op te winden, kwetsend te worden, en door het opmerken en gispen van beuzelingen mijne bekendheid met de reglementen te luchten te hangen, zaken die soms verward worden met fermiteit, maar gemeenlijk slechts strekken om eigen zwakheid te verbergen;

3e. Of de uitdrukking „het practische ontbreekt hem," niet beteekende: „hem ontbreekt de brutaliteit van het dagelijks doen, en of al hetgeen betrekkelijk dat practische gezegd was, niet het gevolg was van het bekrompene systeem dat door sommige chefs bij hunne inspecties wordt toegepast, en waarvan volgens den schrijver van het werk „Ueber den Einflusz der neuen Feuerwaffen auf die Tak„tik" enz. het gevolg is: „verkeerde beoordeeling van bekwaamheden, welke daaruit „ontstaat dat het gewoonlijk juist de beperkste verstanden zijn, die in het exer„ceeren en drillen uitmunten?" Die schrijver, het is verre van hem dat hij de juiste uitvoering der exercitie-reglementen miskent. „Maar", — zegt hij — „ieder „zie onbevooroordeeld in zijne omgeving; zal hij daar niet talrijke voorbeelden „vinden dat beperkte verstanden, die reeds lang bij al hunne onderhoorigen als „zoodanig bekend staan, bij de inspectiën den meesten of inoogsten, daar hunne „veel intelligenter, werkzamer en bekwamer kameraden in staat zijn „„h u n d a t „„n a t e d o e n"

4e Wat de kommandant der infanterie te Willem I verstond onder goed en vlug manoeuvreren; — of zulks was angstvallig letten op iedere kleinigheid en er b. v. eene hoofdzonde van te maken, wanneer bij het schouderen der geweren het woordje „o p" vergeten werd, dan wel, — zooals ZHEdG. — eene toevallige en vergeeflijke vergissing als eene doodzonde te beschouwen; het hoofd opgevuld te hebben met de voorschriften van het exercitie-reglement, zoo zelfs dat men op het exercitie-terrein volkomen thuis is (ik beweer volstrekt niet dat dit met den kolonel RAPPARD het geval was) en daarom als een flink officier beschouwd wordt, terwijl men overal elders met de handen verkeerd staat, zoomede of de kommandant der infanterie te W i l l e m I was vergeten, dat ik het bataillon overal bragt, waar hij zulks verlangde, en dat daar waar ik met ZHEdG. in gevoelen verschilde over de kortste wijze waarop zulks moest geschieden het gelijk steeds was gewees aan mijne zijde, wanneer ik namelijk geen acht had geslagen op de mij door ZHEdG. gemaakte en later ongelukkig genoeg weder door tegenbemerkingen gevolgde bemerkingen;

5e. Of het onbekend was dat mijne vroegere o n m i d d e l i j k e chefs nimmer over mijn zwak kommando geklaagd hadden en dit vroeger slechts ééns was geschied door een n a t u u r l i j k z e e r h o o g geplaatst persoon, die mij op dat oogenblik nog

staande § 2 algemeene order no. 40, uitdrukkelijk voorschrijft dat eene geheime aanschrijving zooals ik den 21 Januarij ontving, wordt gedaan, met het doel om den betrokken officier in de gelegenheid te stellen zich te verdedigen, de voordragt tot de promotie van 19 Februarij en dus ook die tot mijne

---

nimmer met een bataillon had zien exerceeren; en of men niet begreep dat beide proeven, waaraan de kolonel RAPPARD mij ter constatering dier zwakke stem had onderworpen, waren geweest in mijn nadeel, omdat de eerste werd genomen bij hevigen wind, en de tweede met een bataillon voor ¾ bestaande uit lijntjes, langs welke het geluid zich vrij wat slechter voortplant dan langs volle gelederen? — Waar of, behalve dat, het donderende kommando, 't welk de kommandant der infanterie te Willem I scheen te verlangen hier in Indië noodig was? of een enkel bataillon wel immer met de volle sterkte, in linie geschaard of in kolonne vereenigd voor den vijand zou verschijnen, instede van — afgescheiden van zieken en achterblijvers — door detacheringen, uitzenden van tirailleurs, oplossen in kompagnie's kolonnes enz. vrij wat minder uitgestrektheid te beslaan; en of men wel gelet had op de daadzaak dat in de lin eschool het reglement zelf toegeeft dat de menschelijke stem niet altijd voldoende is om gehoord te worden, door voor te schrijven dat de brigadekommandanten de kommando's door eenen officier van hunnen staf kunnen doen overbrengen, en de adjudanten tot het overbrengen der kommando's zullen behulpzaam zijn?

6e. Wat men verstond onder „te paard beweegt hij zich niet vlug (!)?" terwijl mij omtrent mijn rijden vroeger nimmer eene aanmerking was gemaakt, en

7e. Hoe de kommandant der infanterie er toe kwam mij in het algemeen te ontzeggen de militaire eigenschappen die een flink en doortastend chef moet bezitten. Op grond van feiten? Welke? Of ik de krijgstucht niet altijd en overal goed had gehandhaafd. Of ik immer had getoond niet zelfstandig te kunnen handelen. Of ik ooit had aan den dag gelegd gebrek aan energie? Of ik ooit was zwak geweest tegenover mijne minderen. — Of ik immer getoond had, niet bruikbaar te zijn voor de verschillende en uiteenloopende betrekkingen die mij werden opgedragen. — Of het ook was, omdat ik niet had de gewoonte mij op den voorgrond te stellen; omdat ik niet genoeg was oogendienaar; omdat ik niet poogde te prijken met geleende vederen, en ik dus beschouwd werd, als iemand die met gemak kon vertrapt worden en wiens val kon strekken voor andere als een der treden tot het opklimmen naar hoogere rangen, dat men zoo iets had durven neer te schrijven. Ten slotte bevatte die nota het verzoek: dat onder meer vooral die laatste aanteekening, even als hetgeen gezegd was omtrent mijn gebrek aan takt, om te zijner tijd krachtig, voortvarend en doortastend te handelen, en hetgeen gezegd was omtrent mijne volstrekte ongeschiktheid voor het bekleeden van hoogere rangen uit mijne conduite-beoordeeling zou verdwijnen alvorens dat stuk gesteld werd in handen van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Ned Indië.

Misschien droeg het zoo even aangehaald stuk den stempel van den indruk, waaronder het was neergeschreven; van de overhaasting waartoe ik gedwongen was bij de opmaking te werk te gaan.

Welligt had hetzelfde kunnen gezegd worden in meer zachte bewoordingen. Gretig is het dan ook te Willem I en Samarang aangegrepen om te betoogen, dat ik geene consideratie verdiende, en dus niets beters kon gedaan worden dan mij te pensioneren. En toch was het de eerste maal gedurende mijnen geheelen diensttijd dat mij een welligt ietwat heftige toon kon worden ten laste gelegd. Zelfs bij de verongelijking in 1863 was zulks niet geschied, en overwegende dat ook het zachtaardigst schepsel zoolang kan geplaagd worden, tot het begint zich te verzetten, had men mij den welligt, en niet zonder regt, wat gemeliger toon die in de aangehaalde nota doorstraalde volgens mijne bescheiden meening wel wat minder ten kwade kunnen duiden.

passering, *reeds door het departement van oorlog verzonden was, alvorens mijne verantwoording, die toch met den meesten spoed werd opgemaakt, was binnen gekomen.* Bij gezegde nota van grieven was gevoegd een schrijven aan het legerbestuur waarin ik verzocht doorzending aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van een inliggend rekest, voor het geval dat de legerkommandant in mijne verantwoording onverhoopt geene termen zou vinden, om verandering te doen maken in de over mij ingediende speciale conduitelijst dd. 30 December 1868, en dus ook niet, om terug te komen van zijn oordeel betrekkelijk mijne geschiktheid voor den hoogeren rang. Dat rekest bevatte in substantie een beroep op het gevoel van regt en billijkheid van den vertegenwoordiger des konings in deze gewesten; de vraag om een naauwkeurig onderzoek mijner zaak; en het verzoek om wanneer al het door mij aangevoerde niet genoegzaam was om ook den Gouverneur-Generaal een ander oordeel dan den legerkommandant te doen vellen, niet blootgesteld te worden aan de hardheid en het krenkende eener passering voor den hoogeren rang, maar in dat geval onder voorbehoud van mijne zijde om daarop elders terug te komen, eervol en onder toekenning van pensioen uit Z. M. militaire dienst te mogen worden ontslagen.

Reeds vroeger heb ik gezegd dat door het legerbestuur niet was afgewacht mijne verantwoording op het geheime schrijven dd. 15 Januarij 1869, 1e bureau No. 14 maar reeds voordat die was ontvangen mijne passering voorgesteld en dus eenen ongunstigen invloed op mijne toekomst was uitgeoefend. 't Zal dan ook wel niemand verwonderen, dat ik den 23en Februarij 1869, en dus vijf dagen na mijn ontslag uit de militaire dienst, ontving een schrijven van den kommandant van het 2e bataillon infanterie, houdende dat de legerkommandant in de door mij ingediende nota van bezwaren, geene termen had gevonden om eenige wijziging hoe ook genaamd te brengen in het oordeel omtrent mijne geschiktheid voor den hoogeren rang, uitgedrukt in eene speciale conduite-beoordeeling dd. 30 December 1868, en dien tengevolge straks gemeld rekest aan de regering was voortgeschikt. Natuurlijk was dat verzoekschrift niet ingediend dan in de hoop dat gevolg zou worden gegeven aan het daarin uitgedrukt verlangen, om alvorens te beslissen op het alternatief — tot het stellen waarvan de late waarschuwing van het departement van oorlog mij had gedwongen, — naauwkeurig na te gaan hoe ik gedurende eene

negentienjarige loopbaan als officier door de onderscheidene chefs onder wiens bevelen ik de eer had gehad te dienen was gesignaleerd, ten einde daarna te beoordeelen of ik verdiende gepasseerd te worden.

Die hoop werd echter droevig teleurgesteld. Duidelijk blijkt uit het schrijven van den kommandant van het 2e bataillon hierboven gemeld, dat mijn rekest, waarbij wel stellig zal zijn gevoegd geweest eene voordragt tot pensionering, niet voor den 15en Februarij naar de regering is doorgezonden en reeds bij besluit van den 18en Februarij daaraanvolgende No. 1 was ik op verzoek eervol en onder toekenning van pensioen uit Zijner Majesteits militaire dienst ontslagen.

Onmogelijk had dus het gevraagde naauwkeurig onderzoek, waartoe onder anderen het opvragen van stukken, ook van *Willem I*, zou zijn noodig geweest, kunnen plaats hebben. Even als vroeger de Gouverneur-Generaal Sloet van de Beele, die zijnen misslag echter later herstelde, schijnt ook nu weder de Gouverneur-Generaal Mijer blindelings te zijn afgegaan op hetgeen het departement van oorlog goedvond, ten mijnen nadeele te zeggen. Dat tegenover de beoordeelingen van den kolonel Rappard, die mij slechts van tijd tot tijd, en die van den generaal Waleson, die mij hoogst zelden zag, stonden zoo vele verklaringen van vroegere chefs en in menig opzigt zelfs die van den luitenant-kolonel Riesz, werd niet opgemerkt.

Alle vroegere beoordeelingen werden weggecijferd; mijn verzoek om herziening van den betrekkelijk mij ingedienden conduite-staat van de hand gewezen, en met afwijking van de zoo dikwijls plaats gehad hebbende gewoonte om ingeval van twijfel of reclame van iemand, die meende met verongelijking bedreigd te worden, eene op handen zijnde promotie uit te stellen tot nogmaals was gewikt en gewogen, werd in mijne zaak zoo spoedig beslist, dat mij reeds den 19en Februarij, de dag anders gewijd aan vreugdebedrijven en aan belooningen, de tijding geworden, dat ik, door gebruikmaking van mijn, in 't vertrouwen op mijn goed regt ingediend verzoek, om liever te worden ontslagen dan gepasseerd, nogmaals had opgehouden te behooren tot het Ned.-Indisch leger.

Daar stond ik. Gewigtige pligten deden mij gebukt gaan onder zware lasten. Ik moest dus trachten eenig inkomen te voegen bij mijn pensioen. In het mij ter hand gesteld besluit bevattende mijn eervol ontslag kwam onder anderen voor, dat ik bij gebrek aan vacatures niet voor eene sedentaire be-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

trekking kon worden in aanmerking gebragt. Ik meende daaruit te mogen opmaken, dat geen bezwaar zou worden gemaakt mij later met zoodanige betrekking te bekleeden. 't Was voor mij van belang, daarvan de zekerheid te hebben. In mijn rekest om het mij toekomende pensioen verzocht ik onder het noemen van eenige zoodanige betrekkingen, zooals die van kommandant van het korps pupillen, instructeur der barissans, enz. die zekerheid te mogen ontvangen. Weet gij wat het antwoord was? Het legerbestuur gaf het, begrijpende dat hij die om zijne middelen van bestaan te verhoogen deszelfs hulp noodig had, nog wel een weinig kon vertreden worden, bij marginaal dd. 30 Junij 1869, 1e bureau No. 11, luidende:

„Het tweede gedeelte van zijn verzoek (in het rekest van 27 „Maart 1869) is daarbij buiten beschouwing gelaten, vermits „adressant voor de door hem in rekeste genoemde betrekkin„gen, met uitzondering wellicht van die van directeur van een „hospitaal (*) dezerzijds geheel ongeschikt wordt geacht, en een „verlangde toezegging uit den aard der zaak niet onvoorwaar„delijk kan gegeven worden."

Hiermede was de maat vol; immers het antwoord op een derde, den 11en Mei ll. aan den Gouverneur-Generaal ingediend rekest laat zich vooruit zien. (1)

Hier in Indië, het land waaraan ik gehecht ben, en waarin ik nog zoo gaarne nuttig zou werkzaam blijven, zal ik wel weinig meer mogen hopen.

En toch ben ik nog altijd overtuigd, dat ik, verlangde men geene *volmaakte* hoofdofficieren, en dat werd in den laatsten tijd van het bestuur van Zijne Excellentie luitenant-generaal ANDRESEN bewezen (†), had verdiend, bevorderd te worden;

(*) Zonderling! Juist de betrekking van hospitaal directeur zal voortaan alleen door actief dienende officieren van administratie bekleed worden. Was het daartoe strekkende voorstel op dat oogenblik reeds bij den steller van het hier aangehaald wordende fraaije stuk ingekomen, zooda: hij begreep mij wel eenige hoop te kunnen geven om mij later :oo veel te grootere teleurstellingen te doen ondergaan?

(1) Dat antwoord werd gegeven bij besluit dd. 26 September 1869 No. 4. 't Bevatte eenvoudig, dat mijn verzoek om een nader onderzoek betrekkelijk de juistheid der over mij uitgebragte rapporten voor geene inwilliging vatbaar was. Mijn tweede verzoek te mogen worden bekend gesteld met de feiten die het legerbestuur aanleiding gaven in te stemmen met hetgeen door den Kolonel RAPPARD gezegd was, betrekkelijk 't mij ontbreken van kracht, voortvarend- en doortastendheid werd met diep stilzwijgen voorbijgegaan. Natuurlijk! Immers die feiten bestonden niet. —

(†) Waarom werd een der laatstelijk aangestelde hoofdofficieren die vijf achtereenvolgende jaren onttrokken aan het oog van ieder inspecteur eene garnizoenskompagnie kommandeerde, zonder nader onderzoek bevorderd, en bleef hij zelfs als majoor met het kommando dier kompagnie belast? Waarom gebeurde iets

toch meen ik, dat alleen zucht om te behagen en vasthoudendheid aan eene eens uitgedrukte meening oorzaak zijn geweest, dat ik op 't oogenblik niet met de hoofdofficiers-epauletten versierd ben; toch meen ik, dat eene vergelijking van hetgeen ten mijnen gunste kon gezegd worden, met datgene wat ten voordeele van anderen nog kort geleden tot hoofofficier bevorderden kon aangevoerd worden, niet in mijn nadeel zou zijn uitgevallen, en het is daarom waarde vriend, dat ik u zend dit schrijven, overtuigd dat gij het met mij zult eens zijn, en niet minder dan gij zult verbaasd staan over de behandeling mij ten tweeden male te beurt gevallen.

En nu nog iets. Een mijner chefs heeft eenmaal van mij gezegd „is bemind bij zijne meerderen en minderen." Die woorden, ze werden volkomen bewaarheid na mijne pensionering.— Nimmer zal de avond van 29 April 1869, en den vriendenkring waarin ik toen genoodigd werd (*) uit mijn geheugen worden gewischt, steeds zal het aandenken, mij bij die gelegenheid geschonken door zeven en dertig kameraden van alle rangen en wapens, voor mij eene onschatbare waarde bezitten.—

't Was weinige dagen voor dien 29 Maart 1869, dat ook de Kolonel E. Rappard *Willem I* verliet. Minder gelukkig dan ik vertrok hij zonder die bijzondere bewijzen van deelneming en toegenegenheid te ontvangen die mij zulk eenen grooten troost verschaften. En toch was op dat tijdstip ook zijne positie ver van benijdenswaardig. Immers had het dankbare Legerbestuur, nog naauwelijks in 't bezit der conduite-beoordeeling die mij en de mijnen ongelukkig moest maken, goedgevonden ZHEdG. nog eenige dagen vroeger dan mij, en dat *niet op verzoek*, onder behoud van regt op pensioen eervol uit Z. M. militaire dienst te ontslaan.

Dat ontslag, 't bewees mijn inziens zoo overtuigend mogelijk: 1e dat het legerbestuur instemmende met de vox populi, vox Deï, waarop de Kolonel Rappard zich tegenover mij beriep, ZHEdG. noch geschikt, noch bruikbaar achtte voor het

dergelijks met een tweede wien even als ik twee malen verlof wegens ziekte werd verleend, en die ben ik wel onderrigt, behalve geheel in het begin van zijn kapi inschap nimmer eene jaarlijksche inspectie bijwoonde; waarom eindelijk geschiede zoo iets ten derden male met iemand die vijf jaren was adjudant van den lage kommandant, en gedurende dien tijd wel geene inwijzen zal hebben gegeven van practische bekwaamheid?

Ik ben hier volstrekt niet personeel, en wensch die Heeren zelfs geluk met hunne vordering, alleen wijzende op het meten met twee maten, welk in de behandeling die hun en mij te beurt viel is op te merken.

(*) Zie Locomotief dd. 2 April 1869.

blijven bekleeden van zijnen rang;

2e dat 't zelfde Legerbestuur geen volledig vertrouwen stelde in 't oordeel van den Generaal Majoor Waleson; immers was 't aan ieder bekend, en bevestigde die Generaal-Officier zulks later herhaalde malen, zoo mondeling als door het afgeven van een certificaat, dat hij den kolonel Rappard in zijne conduite-beoordeeling signaleerde, als niet alleen bezittende de vereischten voor den rang van Kolonel, maar zelfs die noodig voor de benoeming tot Generaal-Majoor.

En toch maakte gezegd Legerbestuur gretig gebruik van 't geen door die twee Heeren, waarvan de een mij maar hoogst zelden zag, en de andere de enkele malen dat ik met hem in aanraking kwam bewees tegen mij te zijn ingenomen, tegen mijnen aanzien werd aangevoerd om mij te doemen tot werkeloosheid en betrekkelijke armoede. 't Stelde zoo handelende geheel ter zijde de veelvuldige gunstige nota's door vroegere chefs betrekkelijk mij ingediend, en sloeg zelfs geen acht op 't geen door den Luitenant-Kolonel Riesz, niettegenstaande de voor mij nadeelige pressie, gedurende den korten tijd dat ik onder zijne bevelen diende, op hem uitgeoefend, ten mijnen voordeele gezegd was. Meer inconsequent, gij zult zulks moeten erkennen, kon wel niet worden te werk gegaan. Dat — gelijk mij bij mijne komst te *Batavia* door een invloedrijk persoon bij den Generalen staf werd medegedeeld — de Generaal Andresen niet anders had kunnen handelen, omdat hij zich eens en vooral tot regel had gesteld, daar waar sprake was van passeeren of bevordering, steeds te volgen het oordeel van de oogenblikkelijke en onmiddelijke chefs, tengevolge waarvan zelfs hoofdofficieren waren aangesteld (men noemde mij namen) van welke men te voren wist dat ze ongeschikt waren, en anderen gepasseerd van welke men overtuigd was, dat ze zeer goed zouden voldaan hebben, houdt toch geen steek. Ware zulks het geval geweest, dan zou immers de Kolonel E. Rappard niet gepensioneerd, maar integendeel op grond van de beoordeeling van Generaal Waleson, den koning tot bevordering moeten voorgedragen zijn?

Nog liever wil ik echter aannemen, dat 't geen met mij gebeurde, hoe onregtvaardig ook, zijnen oorsprong vond in dien ongerijmden adelregel, dan met den vriend wiens woorden ik vroeger aanhaalde, en met het militaire tijdschrift *Mars* te geloovon, dat ik in mijne carrière moest geknakt worden, om iemand, door aanhuwelijking zeer na met den generaal Andresen

verwant, wat spoediger vooruit te helpen. (*)

Was toch het laatste waar, dan zou ik eindelijk en met schaamte moeten instemmen met hen die ik voorheen zoo dikwijls en zoo heftig bestreed, wanneer zij beweerden, dat Zijne Excellentie de luitenant-generaal ANDRESEN, steeds was een vurig bewonderaar, en dus ook geheel handelde naar de beginselen der orde die tot zinspreuk voert: *'t Doel heiligt de middelen.*

't Doet mij leed, dat ik juist met die leelijke woorden moet eindigen. Voorloopig heb ik echter niets meer te zeggen. Dus vaarwel!

Geloof mij als altijd:

Uw vriend,

NICLOU.

(*) „Dat komt omdat v. B. Majoor moet worden" dit waren bijna de eerste woorden die den Kolonel E. RAPPARD bij het vernemen der tijding zijner pensionering ontvielen.— Bewees hij daardoor, dat hij met mij stortte in den put, met zooveel zorg alleen voor mij gegraven?—

Eenige Bijlage.

De ondergeteekende Kommandant van het 2de Bataillon-Infanterie certificeert bij deze dat de Kapitein H. A. A. NICLOU die bij Gouvernements besluit dd. 18 Februarij 1869 op deszelfs verzoek eervol uit Z. M. Militaire dienst werd ontslagen, gedurende zijne geheele diensttijd als Officier een *blanco* strafregister had.—

De Kommandant van
het 2de Bataillon-Infanterie,
(w. g.) RIE[illegible].

WILLEM I, den 12 Maart 1869.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

